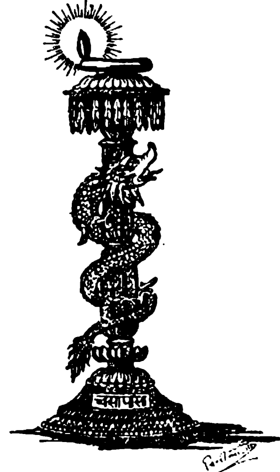

न.
सं
फाः
गु
चा

रवि शाक्य
इखाछेँ, यल

पासा:- ५२

नसंफा:गु चा

खसापासाया लुखां पिदंगु
रामशेखरजुया
उपन्यास

नेपाल संवत् १०९३

न्हाप्वां : १००० द्वःछिगू

मू : ५।– न्यातका

हामा : च्वमि हे

पिकाक : च्वसापासा, येँ

थाकू : स्मृति प्रेस,

१२/३५, न्हाय्कंत्वा

छत्वाःचा

झीगु देशय् उपन्यासया चलन न्हूगु हे तिनि। ततःहाकःगु बाखं कनेगु व च्वयेगु परम्परा दयाः नं उपन्यासया रूपय् हनेगु चलन न्हापा न्हापा खनेमदु। जीवन व युगया समग्रता कयाः महाकाव्यया नामं गुम्हं उदात्त पुरुषया चरित्र च्वयेगु चलन प्राचीन कालंनिसें दया वयाच्वंगु खः। तर, महाकाव्यया चलन बुलुहुं तोताः, उकियागु हे छुं छुं लक्षण कयाच्याकाः, थौंया वैज्ञानिक युगं उपन्यासयात धिकिहिं जलय् हयाच्वंगु दु। गुगुं देशया साहित्यया मूल्यायबलय् उगु देशया उपन्यासपाखे झीगु दृष्टि वनीगु स्वाभाविक।

रामशेखरजुं थ्व उपन्यासय् झीगु थौंया उसिंमसिं व हसंमसंतयत च्वयेगु कुतः यानादीगु दु। ग्वंगः हालाः जागरणया शंख पुइ। न्हिनय् नं ग्वंगः हाः परन्तु चा नसनेत हालीगु ग्वंगः-सःया मू हे मेगु। खिमिला सुच्चुक वनामवंनिगु, न्हूयुगया जः लुइधुंकूगु थ्व थौंया युग खः। च्वमिजुं थुकियात "नसंफाःगु चा" धकाः छुनादीगु प्रतीकात्मक नां साप ज्वं ताल। थुगु इलय् मनूतय्गु चेतना थनाः संघर्ष लिसे पलाः च्वय्केत याःगु आव्हान व प्रयासया महत्व आपाः हे दु।

त्रिभुवन राजपथय् लाःगु पालुङगांया सजीव चित्रण यानाः च्वमिजुं झीगु देश व समाजया वास्तविक स्थिति

उलादीगु दु । परम्परा व अर्धसामन्ती बिचा: पाच्चुक न्हंका ल्छ्यमफुनिगु अवस्था मीगु खः । अमानवीय व अवांछनीय तत्वत पुसा हे मल्यंकेगु भावना बुलुहुं दया वयाच्वंगु दु । न्हूयुग, न्हूदिन हयत थ्व भावनां मिब्वाला काइगु समय न्हिलथं सतिनावं वयाच्वन धैगु खँय् रामशेखरजु आपालं विश्वस्त । वय्कलं पालुङगांया माध्यमं थुकी युगयात न्ह्यज्याकेगु कुतः यानादीगु दु ।

आपालं आपाः अशिक्षित व अर्धशिक्षितपिं दुगु थ्व समाजयात थनेगु, न्ह्यलंचाय्केगु ज्याय् मास्तरतय्‌गु अर्थात् शिक्षकतय्‌गु भूमिका छु दु धैगु खँ थुकी ब्यक्त जूगु दु । आखः ब्वंकेत पालुङगामय् वनाच्वंम्ह छम्ह मास्तरं मनूतय्‌त युगलिसें भ्यलय्‌पुंकेत छुं छुं प्रयत्न याइ । अनेतने पंगलःतसें वयागु लँ पत्तु पंवइ । आधुनिक रंग बियाः वं पिकाय्‌त्यंगु छगू प्याखनय् नं अन तःधंगु बाधा दंवइ । गांयाम्ह प्रधानपंचया कायं अःपुक हे थःगु कुकर्म मास्तरया छ्यनय् चीकाः मास्तरं अन गांयापिं तप्पाःख्वाःतय्‌त मनीगु ज्या याना जूगु व खँ ल्हाना जूगुया सायक ब्वलासाय्‌गु स्वइ । गांछिसिया न्ह्योने हयाः मास्तरयात याःगु बेइज्जतिं असह्य जुयाः वहे गांयाम्ह जमना धयाम्ह पासाया प्रेरणां, छम्ह ग्रामीण म्ह्यायमचा सुनमायां, किमिसिक ख्यानाः बलजफिंत थःत प्याथय् दय्‌का ब्यूम्ह सु खः धयागु खँ सकस्यां न्ह्योने तछ्य्‌ाना बी । वयागु खःखःगु खं गां गंजागोल जुइ । तर प्वयच्याः तप्पाःख्वाःतसें

उलादीगु दु। परम्परा व अर्धसामन्ती बिचाः पाच्चुक न्हंका च्छ्यमफुनिगु अवस्था फीगु खः। अमानवीय व अवांछनीय तत्वत पुसा हे मल्यंकेगु भावना बुलुहुं दया वयाच्वंगु दु। न्हूयुग, न्हूदिन ह्यत थ्व भावनां मिब्वाला काइगु समय न्हित्थं सतिनावं वयाच्वन धैगु खँय् रामशेखरजु आपालं विश्वस्त। वय्कलं पालुङगांया माध्यमं थुकी युगयात न्हाज्याकेगु कुतः यानादीगु दु।

आपालं आपाः अशिक्षित व अर्धशिक्षितपिं दुगु थ्व समाजयात थनेगु, न्ह्यलंचाय्केगु ज्याय् मास्तरतय्गु अर्थात् शिक्षकतय्गु भूमिका छु दु धैगु खँ थुकी ब्यक्त जूगु दु। आखः ब्वंकेत पालुङगामय् वनाच्वंम्ह छम्ह मास्तरं मनूतय्त युगलिसें भ्यलय्पुंकेत छुं छुं प्रयत्न याइ। अनेतने पंगलःतसें वयागु लँ पत्तु पंवइ। आधुनिक रंग बियाः वं पिकाय्त्यंगु छगू प्याखनय् नं अन तःधंगु बाधा दंवइ। गांयाम्ह प्रधानपंचया कायं अःपुक हे थःगु कुकर्म मास्तरया छ्यनय् चीकाः मास्तरं अन गांयापिं तप्पाःख्वाःतय्त मनीगु ज्या याना जूगु व खँ ल्हाना जूगुया सायक ब्वलासायूगु स्वइ। गांछिसिया न्ह्योने हयाः मास्तरयात याःगु बेइज्जतिं असह्य जुयाः वहे गांयाम्ह जमना धयाम्ह पासाया प्रेरणां, छम्ह ग्रामीण म्ह्यायमचा सुनमायां, किमिसिक ख्यानाः बलजफ्पिंत थःत प्वाथय् दय्का ब्यूम्ह सु खः धयागु खँ सकस्यां न्ह्योने तछ्य्ाना बी। वयागु खःखःगु खं गां गंजागोल जुइ। तर प्वयच्याः तप्पाःख्वाःतसें

छत्वाःचा

झीगु देशय् उपन्यासया चलन न्हूगु हे तिनि। ततःहाकःगु ख्याखं कनेगु व च्वयगु परम्परा दयाः नं उपन्यासया रूपय् हनेगु चलन न्हापा न्हापा खनेमदु। जीवन व युगया समग्रता कयाः महाकाव्यया नामं गुम्हं उदारा पुरुषया चरित्र च्वयगु चलन प्राचीन कालंनिसें दया वयाच्वंगु खः। तर, महाकाव्यया चलन बुलुहं तोताः, उकियागु हे छुं छुं लक्षण कयाच्याकाः, थौंया वैज्ञानिक युगं उपन्यासयात धिकिहिं जलय् हयाच्वंगु दु। गुगुं देशया साहित्यया मूछायबलय् उगु देशया उपन्यासपाखे झीगु दृष्टि वनीगु स्वाभाविक।

रामशेखरजुं थ्व उपन्यासय् झीगु थौंया उसिंमसिं व हसंमसंतयत च्वयगु कुतः यानादीगु दु। ग्वंगः हालाः जागरणया शंख पुइ। न्ह्यिनय् नं ग्वंगः हाः परन्तु चा नसनेत हालीगु ग्वंगः-सःया मू हे मेगु। खिमिला सुच्चुक तनामवंनिगु, न्हूयुगया जः लुइधुंकूगु थ्व थौंया युग खः। च्वमिजुं थुकियात "नसंफाःगु चा" धकाः छुनादीगु प्रतीकात्मक नां साप ज्वं ताल। थुगु इलय् मनूतयगु चेतना थनाः संघर्ष लिसे पलाः च्वयकेत याःगु आव्हान व प्रयासया महत्व आपाः हे दु।

त्रिभुवन राजपथय् लाःगु पालुङगांया सजीव चित्रण यानाः च्वमिजुं झीगु देश व समाजया वास्तविक स्थिति

छाया

बभ्रां-प्वः फलय्सं तयाः आसामरु, मातनय् मवंसे, म्ये-गलय्निं वन। म्ये फ्यन। म्ये ब्यन। म्येया ल्यूल्यूंतुं व पिलिचाय् पिहां वल। म्ये पिलिचाय् मदंसे पिहां वनेत्यन, अले आसामरु म्ये स्वयाः न्ह्यो ब्वाँय् वनाः 'अभ्र अभ्र' धकाः नरथक्का हक्काः म्येयात गन।

मनुखं मनूया भाय् थूगु स्वयाःनं पशु जातिं मनूया भाय् थू खनी; आसामरुं, 'अभ्र' धायेवं तक्क दंह्य म्ये दनं तुं। 'हल्ट' धायेवं दिनाः फितिक्क मसंसे च्वनेमाःह्य सिपाहि थें, म्ये इगिदिगि हे मसं। आसामरुं 'च च च' धयाः हेकाः लुयाहयेवं म्ये लुरुलुरुं वल। आसामरुं म्येयात म्ये-किलय् चित, दुरुनालय् प्यपुना च्वंह्य प्यासि छह्म लिकयाःनं वांच्छ्याबिल।

आसामरुया भाय् म्येसं थूथें, म्येया भाय् नं आसामरुं बांलाक थू। मनू व पशुया तादात्म्य नं थुलि हे मखा। म्येसं छ्यों थाथामथा यानाः हालाह्येवं आसामरुं म्येया अभिंतर सीकाकाल। वं छेली वनाः सु हल। निथु स्वथु सु म्येया न्ह्योने फ्यनाबिल।

म्येसं सु नल-चरम, चरम स्वये हे साइ ख्वाः वयेका। अथे म्येसं मजां सु नःगु आसामरुयात साह्रैहे न्ह्यैपु ताल। लयताः मिखां सु नःगु स्वस्वं लिलिच्चिलाः व फलय् पुचिं फ्यतूवल। म्ये खंखं मक्ख जुयाः मिखा हे लिमकासें स्वयाच्वन। घौछिति हे वं अथे न्ह्यैपुक म्येयात

स्वयाच्वन । लिपा मातनय् वना: मक:, चिलं व हुखा हल, म्ये स्वस्वं मि स्वयात । पाताय् प्रेमं बभ्फां पिचिना:, चिलमय् पाता भपुइका:, मि प्वंका:लिं, हुखा व चिलं मन्धि थाना: बभ्फां साल—

दवाराक्क, क्वाराक्क, क्वारारारा ... ...

बभ्फाया सवा: नं धुमचक्रं सा:थें ताल आसामरुयात उखुनु । पालु पालु थाया:नं पं पं था:गु बभ्फां नकतिनिया क्यातुगु निभालय् च्वना: साले स्वबलय् ह्म त्वानावःलिया व गुजुं कया हल । ह्म कपाय् थें याउँसे च्वना: मन चंचंमचं धाल । गुलि गुलि ह्म याउँल उलि उलि मन चक-नीगु स्वाभाविक थें निभालय् पलेस्वां चकनी । आसामरुया लुमुगु ह्मया लयता:गु नुग: चकनावल धाया नं वल ला, वं थातं तये हे मफयेक चकन अबले, गुकी वया भावनात यत्थें ह्मिते छिन—'लछि, निला, स्वला जम्मा च्याला फुत । आ: स्वलांतिं ला बुइकी थ्वं । दुरुना: स्वयेबलय् भिमनाय् पा: जुइमखु । म्ये जातं भिंह्म ख: । खौ क:निचुं थाकं पायेफुगु जूसा गय्जक च्वनीह्म जुइ थ्व । अय्सां स्वये मज्यूह्म ला मजू ।'

आसामरु मन त्याकल । त्या:गु मन लयताया: सन फयां फये हे मफयेक, जुलं त्या:ह्म जुवा:थ्य: छु लयताइ । वया मन भन् जक तप्पा: जुजुं चकना वल । वं स्वये वया मनय् न्ह्यागु 'नं न्ह्यकं ज्यूथें ताल । अले वं थ:गु भावावेशयात न्याकुं कायेकां यन । —'छाकं भिमना ल्याखं जक ब्युतलें सुथय् व बहनी निछाकया नीमना । मोह मानां जक त:मां नीमोह ला गनं मवं । नीमोह्या भिरका, उकी साहु न्यारका, जि न्यारका । मखु मखु बि, जित: न्यारका मछिं दइमखु, प्यरका जक निं ति । न्हिं छमनाति दुरुला छेँयात नं त्या:नि। जिगु लागिं ला छ्ह, मुनमागाचिया लागिं

का । घाँय् हइह्म व, खोने दायेकाः त्वंकीह्म व, आपाः म्येयात नकी त्वंकीह्म, सुमाः कुसाः याइह्म हे व । अज्याह्म घसियां धौ–दुरु भचा नापं नये मखंमा छु म्ये लहीगु !'

आसामरु गमकू च्वन । न्हिं प्यग्का त्याखं खुरुखुरु दां दुहां वःगु खनाः वं थःत प्वःची मफुत । वं स्वप्ने व गुलि ग्यन, गुलि थुल, लखपति हे थुल ला, अथवा जुजु हे जुल । उकें वया मुसुकाःगु मनं व लालाचिचि मिखां पलख हे दांया द्वँ त्वःते मधाः, व हानं ध्यबाय्न्तु हय्भुं वन । —'न्हिं प्यग्का त्याखं लछिया सछि व नीरका, दःछिया ला द्वःछिं मयाक खं अय् ! अनं, गथे ध्व ! मुंके धाःसा दछिया द्वःछिं मयाक हे मुंके फु । बुं वैगु भति भतिसां दहे दु, उखे थुखे ज्या वनाया ज्यालां चि-चिकं ब्यना च्वंगु हे दु । द्वःछि मखुसां च्यासः गुमः ला गय् मखाइ, कोरिसा मखाइ ।'

आसामरु थःगु भावनाय् लाला काकां थःथमं फुरंग । वं मेगु छुं मत्तं उथाय् । हुखा प्वालय् दिना च्वंगु वैगु म्हुतु अथें वास्याहाँ न्हिला हःगु व थांखाःगु म्हुतुं लः स्वाल्ल पिहां वयाः बँय् ध्यांक छस्वा जुया च्वंगु नापं वं वाःमचाः । छाय् धाःसा वैत च्यामः गुसःया ल्याः यायां मगाना च्वन, व उकी हे बेपत्ता जुइक तनाच्वन ।

—'थुलि दामं नानीचा बिग्राह्वयेत मगाइ ला ? मगाःसां गाके मानी का । मगात धकाः गरीबया मचां गन काः थने ? थुलि हे ला अहोभाग्य,नत्र केहें बियाः नये म्वाः का जि । थुलि याय् मफइ, अबुजुपिनि नां वनी धकाः हे जिं साहु खुसि यानाः म्ये लही हयागु । यवं जिगु खँ न्यन, वांगात । आः संज छगः तग्वःगु दयेके बी, घः छगः व बसजाः नं

ज्वलं छिं दयेका बी। वसः धाल, माःथे याये ! उलि नापं जिं गथे दयेका मबी जि थेंजाःम्ह् दाजु जुयाः। वया मेपिं सु दु ? जि मेपिं सु दु ? वं धालं जि हे खः, जिं धालं व हे। मां बौ दुगु जूसा जिं स्वयाच्वने मालीगु हे मखु। न्ह्यागु यानाःनं वैत खःथाय् ज्यूथाय् भिंथाय् बी धुनकि जि न्ह्याथाय् वंसां जिल, न्ह्याथे जूसां जिल।'

बल्ल च्यासः गुसःया ल्याः क्वचाल, अले आसामरुं म्ये यात खन। दां खँतले वं न्ह्योनेसं च्वंम्ह् म्ये नं मखं, मेमेगु नं छुं मखं। म्येसं सु नय् सिमधय्कुनि, न्हिप्यं संकुकं नया हे च्वनतिनि। म्ये स्वस्वं हानं आसामरुं मनय् खँ ल्हाकल – 'बरु छु बुइकी थें थ्वं ! थुचा बुइकी ला, पंचा ! थुचा बुइकुसा मुकं साहुयाम्ह जुल ! थ्वैगु पहः स्वये साहुया हे भाग्य बल्लाः थें च्वं। म्वासे, साहु त्याःगु हे ज्यू। साहु धयाम्ह द्यः। व लयताःमा जक जि गरीबया नं जय जुइ। आकिवं पंचा बुइकुसा बछि कायेगु गन वनी।'

'अय् आस्चा, वने मत्योनि ला ?'

आकाभाकां वःगु सलं आसामरु थाराक्क वन। वयागु निला च्वंगु भावना व कल्पनाया खिपः ब्यन। वैत व सः धाथें हे बेसुरगु मनिंगु थें ताल — मालाहाँ न्ह्यो वैथें च्वंबलय् भौचां छुँ ज्वंगु थें। म्हैपु स्वालं गं चाकः माकः स्वत। न्ह्योनेसं द्वकाय् भाजुवीर दना च्वंगु खनाः भचा गःपः ल्हनाः त्रकं स्वालं धाल। — 'बफां निं लां वा... ।'

भाजुवीर ततमत क्यना: आसामरुया लिक्क फ्यतूवल । ख्वँयनय् च्वंगु तकातपुलि त्वया: उकी गयाच्वंगु छ्चुँ थाथामथा यात । चागा व क्वफ्यलं सुरुवा: नं भाराभारा संकल अले आसामरु न्ह्याकूगु हुखा कया: बभ्रां साल ।

'ल्हापं नं ज्वनावने मा:ला दाइ ?' — आशामरुं भाजुवीर-याके न्यन ।

'मस्यु ... नायकं ला तुकं हाइमखु, ल्हायेनं मालो धा:गु दु । थ्वँकि ला ल्हाये मा:गु हे जुल । जिके ला जाकि मरु, दां हे ज्वना वया ।' — भाजुवीरं हुखा-प्वालं म्हुतु लिमकासें छकःां हे धाल ।

आसामरुं नमवात, ल्हा: निपा प्व:चिना: भाजुवीरया खँ न्यना कथं सर्ग: थस्व:म्ह स्वतंतु । भाजुवीरं बभ्रां त्वने गाका: हुखा न्ह्याकां तिनि व क्वस्वत । बभ्रां निसा: साला: खाइ सवा: व:गुलिं गं चिलं मकलय् भपुइकल ।

' नुसा नापं वने ।' – भाजुवीरं दना: हानं छक: लनय् च्वंगु छ्चुं थाथामथा यायां धाल ।

आसामरुं नमवा: ।

'गुथियारत निम्ह ओखलय् थ्यांक ला:गुलिं अमिगु पा: वलकि साब हे थाकु, अन थ्यांक हुँ, वा ।'

आसामरुं आ: नं नमवा:, व श:गु हे तंद्राय् दुनाच्वन ।

'नुसा नु लिबाइ, न्हापां मुनेमा: धा:गु, सकलें बुँइ वनेमा:पिं तिनि ।' – भाजुबीरं धाल ।

'छेँय्सुं मरुनि का गय्याये दाइ ।' —आसामरुं ल्हा: निपा प्व:चिनात:गु प्व:चिनां तुं धाल ।

'सुनुचा ग्व ले ?'

'व गुँइ थंम्ह मव:नि ।'

आसामरुं जुरुक्क दना: गुंपाखे मिखा वायेकल केहेंम्ह वया च्वंगु खने दैला धका: । भाजुवीरं नं उखे हे, वहे आसं स्वत । तर निम्हेस्यां गुंया लँय्सुं वयाच्वंगु दुथें मखं, अले भाजुवीरं आसामरुया ख्वा: स्वया: धाल – छं जा नय् धुंकल नं खइमखु अय्सा ।'

'उँ ... ...'

थुलि धया: आसामरुं छक: छयनय् ध्वाइंध्वाइं चासु म्वत; वयागु तपुलि उखे स्व: थुखे स्व: मदया: भू न्ह्योने ला: वल ।

'अयसा जि वनाच्वने का, छ वा सा ।'

थुलि धया: भाजुवीर वनेत्यन । ह्यानं छु मती वल थें, लिफ: पुला वया: धाल — 'घतय्ता । ग्वया वयागु, क:नि–कु क्यले मा:गु दुनि, याकनं वा नि । थौं गुथिआर सकलें दुयाय् छगू खँ न्ह्यथनेगु मती तया: वगागु दु जिं ।'

आसामरु त्वलं च्वन छु खँ धैथें । भाजुवीरं धाल — 'थ्व प्यन्हु न्यान्हु लगातार म्वय् नयेगु ज्या मजिल । थ्वैत मदयेका च्छये माल आस्चा, छ नं भचासां थौंकन्हेया खँ थूम्ह ख: । गुथि धाल नयेगु ज्या बाहेकं छुं नं मजू मेगु । बेसा: थपासां थिकेका आ: नं

न्हापा थें हे सनाच्वनां सह जूनि ला व । गुथी नयेमा: ख:, तर छन्हु नयां गा:थाय् व:न्हु मछिं छाय् धयाम्ह का जि । म्हो खर्च वं ला भीगु गुथी प्यन्हु न्यान्हु म्वय् नये मा:बलय् । म्ये, दुगु, फै, हँय्, खा –पंचबलि; मुरिं मुरि बजि: थ्वँ अय्ला: उतिं । फां फां बूब: मानि । फसि, वाउँचा, व: ख्यें नयां फु ला । नयां जक नं गाइगु ला, निग्ति खँय् नं घोर घोर ल्वाइगुं तिनि नयागु हे सुख मदयेका । गुथि धयागु ल्वायेत, अथे नुगलय् स्याका धायेत दयेका त:गु मखुनि । व ला सकले मिले जुया च्वने फय्केत ख: । आ:ला उकिया अ:ख: का, शत्रु मुंकेगु थाय् थें जक । थ्व फुक्क खँ न्ह्यथनेगु थौं । आ: थन छ्रु हालाच्वने । छ याकनं वा ।'

'दये दये जि वेय, याकनं हे वये छु ।' — आसामरुं हुखा, चिलं, मक: व बभ्फां–प्व: मुना: धाल । —भचा लिबा:सां बं तइगु ला मदु मखुला ?'

'बं तइगु कन्हे का, थौं मखु । — भाजुवीरं पला: छ्युछ्युं हे लिस: बिल — कन्हे ला मुनेत मलायेवं, बाहां का:वनेत मलायेवं बं तइ ।'

वंम्ह भाजुवीर न्हिला: वन, लय्ताता हे वन । आसामरु जक खंला मन व पित्या:चा प्वा: ज्वना: मातनय्निं थाहां वन । मातनय् वनांनं छुयाये वया मन थातय् मला: । अय्क छ्क: फ्यतुइ धया थें हे मच्वां अन वैत । उकें भयालय् वया: छ्यें निसें गुंइ थ्यांक छस्वागु लँपुइ मिखा ब्वल केहेंम्ह वैच्वंगु खने दु ला धका: । तर गुंइ नं लिहाँ वया च्वंपिं सुं मिसात खनेमदु, जनी बालाचागु लँ छ्पु जक

म्वेम्वे निनाच्वंगु खन । ताबेतकं शून्य लँ स्वयाच्वने नं वयात मन्ह्याल। मातनय् मच्वँसे पिलिचाय्न्तुं पिहाँ वल, इतमित कँकं, ह्रीमी चाचां ।

आसामरु पिलिचाय ला वल तर पिलिचाय् नं अथे हे वैत । वैगु उकुसमुकुसं वैत म्याः हे त्वःमतु । उकें पिलिचाय वयाःनं वं शान्ति काये मफु ।

आसामरुं गुँ पाखे हानं स्वत, तर आःनं न्हापा थें हे गुँया लँ शून्य। लँया जः खः बुँया द्यामय् द्याय् धाःसा बुँइ वःपिं फात्फुत् मनू खने दत । अमित खनेवं धाःसा वया मन भःभः न्हुल अले वं मेगु छुं हे बिचाः मयासें द्वकचाय् साः थन । साः क्वबियाः व थःगु बुँ वन ।

आसामरुया बुँ गामं उत्तरय् अंगारय् खुसिचां पारी, महाद्यः-या देगः ल्यूने लाः । सकस्यां दुगुपुजा न्यायेकीगु छगू तग्वः दंक्वः लिक्कसं लाःगु वया बुं, माथं मवंसे भचा पाःलूसां चा नायूगुलिं तस्सकं भिं । चाकःछिं केतकिमाया पःखाः दु, उकिं सा, म्ये च्वलय् दुहां वने थाकु, गाक्कं सुरक्षित। नापंन्तु धयाथें खुसिचा दुगुलिं लः छुइत तस्सकं अःपु ।

साः क्वबिया वःम्ह आसामरुं बुंइ पलाःजक छु तल, भुलां लिक्क च्वंगु खाइबःसि मां सुकुभत्तु छग्वः ब्वयावन । आसामरुं छ्यो ल्व्हनाः सिमाय् स्वत, छुं मखं सिमाहः जक फिरिफिरि सनाच्वन फसं ।

भुलां पुलेवं आसामरु सा: ध्वाराक्क प्वंकल। द्वक लिकायेवं बुँया दथुइ सा:द्वँ कुकुमाखा भुग्लुं च्वंथें खनेदत । हाकुगु सा:या ज:ख: वांगु ख्वाख: दंग जूथें, आसामरु नं बुँ स्वस्वं दंग जुल मानं थ:नं परिपूर्ण। आसामरु दंग जुजुं हे बुँ चा:ह्िल। बुँ छक: चा:हिलकि अन्न कूछि अप्व: दया वइ धका: धयात:गु धापुती वया नं विश्वास। उकें बुँ चा:ह्यु ह्युं वं खँको ल्होंचा, आपाकुचा, व सिँया कचामचा ल्यया; ल्यया: केतकिमाया प:खा: पुइक वांञ्छत। उखे थुखे स्वस्वं केतकिमा क्वं क्वं वन। द्यांया सिथय् सिथय् व्हयाच्वंगु तफ्फोस्वां, ग्वंग:चुलिस्वां, नानीबेती व फाकाचास्वां वयागु म्हं थ्यूलिसे थिकु-थिकु पना: प्याखं हुल — बुरांज्याबलय् थ्वं का:म्ह ज्यापुं च्व यिवं सोंमा ज्वनाव:म्ह ज्यापुनी न्याकुं काइथें। उकिं नानीबेतीस्वां छप्व; ला वं थ्वया: नं छ्यनय् छुत — तपुलि कापी दुतञ्छया। जावा स्वां छप्व: छूम्ह आसामरुं अबलय् नं भा:पिल—थ:त छुं दुम्ह थें, छु पूम्ह थें। मन गाक्कं त:जिका: बुँया छकुलामय् अथें सा:मसा: जुया च्वंगु गंगु क:निमा मुना:, भुलामय् हया: पँचिने हल—कलेचीत।

'थुगुसी छक: क:नि मप्युसें आलु हे पी ला ?'— क:निमा कले चिचिं आसामरुं बिचा: यात। आलु पीगु मनय् वयेवं क:निमा कले पीगु छक:निं त्व:तल, अले भुलामय् फ्यतुना: बुँ स्वस्वं दोमन जुइकल। वं आलु हे पी धका: धायेमफु। छाय् धा:सा आलु पिनां छु नये धैगु न्ह्यसलं व इत: मित: कन, मू हे हाल। अले वं बुँइ गनं आलुमा मखंकु, क:निमा हे जक खन। म्ह दुछि स्वया: नं

ततःमागु कःनिमाय् रेशमी ग्वांय् पिकयाः कःनि यथाय् मछिं धे थयाच्वंगु खनाः याकःचा अथें दंगदास जुल।

ख्वाखःबाय् नं ततःधेगु कःनिमा खंकाःवंम्ह आसामरुया मिखाय् कःनिमा लिसे वया बौ दनावःगु थें ताल। कवंचागु ख्वालय् भयाबलीं च्वंगु मिखाफुसि व ध्यकेगु दारि दुम्ह वया ब्वां आः नं वैत वहे खँ धाःथें गुन्न मिनाच्चन, गुगु वया ब्वां सी न्ह्यो धया वन खः।— 'बाबु, थ्व बुँ छक्रू न्ह्याक्व दुःख जूसां मीमते। मुयां ल्हातय् बह्ःतक नं तयेमते। थ्व बुँ मखु, जिगु नुगः खः। जिं नेपाः थ्यंक धलिं क्वबियाः यंकाया ज्याला नसें मनसें मुंकाः थ्व छक्रूचा बुँ दयेकागु छंगु हे लागिं। थ्व छं नाश यात धाःसा जितः शान्ति दइमखु। बुँ चिकं, छ जिगु इताः। चिकं मदयेकं इताः च्याये फइमखु, बाबु।'

आसामरुया सेंस्वँ नापं दिन्न खात। बौया कन्ना चायापुगु ख्वालं रवखनाः पिकयाः धाःगु बचन हानं छकः वैगु न्ह्यपुइ कावा नःवयाः लायेथुंगु धाः लिथ्वया वैथें, बौ मदुगु दुःख छकः हानं लिहां वल। म्ह इन्न मिनावयाः नं वैगु नुगलय् छकः नं सुनां कटाक्ष वान्याः थें च्वन। अथें हे वया स्वाः स्वयास्वाः वल। छाय्धाःसा वं बुँइ बुया दया च्वंगु ब्याकं सिमा, स्वांमा, फसफुसमाय् वया ब्वाया आत्मा चाःहिलाच्वंगु दु थें ताल। वया ब्वाया हिचःति बुँया चाय् दुसुनःच्वंगु वं सिल। वहे चां अन्न बियाः अमित ब्वलंकःगु, अमित म्दाका तःगु आदि खँ नं वं छसिंनिसें खंकल।

आ ामरु थःगु हाकुगु इस्कोटया न्ह्योपाता निपातां न्ह्योने घय्-गुया: दन, मनमनं धाल।— 'बा: छिगु बचन सितिकं छ्वयेमखु।'

आ ामरुं थुलि हे ह्ढ याना: क:तिना द्वकय् तल । द्वक वःबियाः छें पाखे वया नं छ्वत। लँय् व:म्हेसिया मनय् खँ कले कले, नं लँ हे मखं। पालित:लय् कथं कयालिं तिनि व हे ाय् वल। लँय्सं पयतुना: कं लिकाल तर खुत्यां का:गु धा:सा छेंय् ानाः नं मलं। पिलिचाय् च्वंम्ह म्येसं वाउँगु घाँय् नयाच्वंगु खनेवं वःा खुत्यां का:गु छखे वन। फाफा थें क:निमा छेली वांछ्वयाः व गगानर बैंगलय् थाः:ां वन।

बैंगलय् सुनमाया वयाच्वने धंकल। व भुतुली जा थुया च्वन। आसामरु खनेवं सुनमायां धाल — 'गन वनागु छ ? जि वनागु ख्या: जाल ला।'

सुनमायां आसामरुया ख्वाः तुंक स्वत। दाजुम्ह नमवा:गुलिं क ाहीनय् पुतुपुतु दायाच्वंगु धेरनिं पन्यूचां वात्त वाल।

'गन वनागु धयां ?'

'बुँइ सा: छकु तये य कागु का, कथं कया: ... ।'

आ ामरु ख्वा: छपातं जल्ल तया: पालित: ल्ह्वन। पालि ा:लय् आ: नं ि पुलुपुलु पिहां वैच्वंगु मद्यूनि। हि खनेवं-हे सुनमाया म जिरिङ्ग खाका:, स्वय् स्वय् धाधां भुतुलिं स्वारामारां दना वल। ख्वा: जिल्ल तया:, दाजुम्हेस्यां म्वा: म्वा: धायेकं, दाजुया तुनि ल्ह्हना: कन्नां कथोक स्वत । 'कं लिहां वल, बि, मस्यात मय्' धया: आसामरुं तुति बँय् चुइ यंकुसां सुनमायाया

जिरिंग मिना च्वंगु म्ह साम्य मजू, खाना हे च्वन। ह्यानं छक: दाजुम्हेस्या ख्वा: पुलुक्क स्वया: भुतुली वन। अय् नं वया म्ह पिपिन्हूगु मलं। छक: छक: दाजुया ख्वा:, छक: छक: कराही स्वया: धेर वान। पन्यू संकू लिसे धेर भन् भन् ताकुया फों जाया वल। फों जा:गु तज्या:लिसे उकिं फुस्स फुस्स हा पिज्वया: बैग: छकुतिं धेर नस्वाका बिल। अबलय् आसामरुं कथुइ ईबुइका: धेर त्वलं स्वैच्वन।

'भुयूदाइचा व:गु।' — सुनमायां धाल।

'छु धाल ले ?' — आसामरुं हथासं न्यन।

'आलु ल्ह्ययेगु ज्या दु हैं।'

'अँ... थौं गनं वनेमखु जि, गुथी वनेमानि।' आसामरुं तीजक पोँलया त्वानसिँ थ्यूवन बल्ला:नि ला धका:

'मेगु छुं धा: ला कि भुयूचां ?'— आसामरुं न्यन।

'मधा: मेगु ला, वयेकथं ब्छैन्हि धाल का।'

सुनमाया मुसुक्क न्हिल। आसामरुं नमवा:।

सुनमायां धेर वाले गाकल। कराही ल्हना:, भुतू लिक्कसं दिका:, भुतूप्वालय् च्वंगु मिज: कें पाखे ध्वात। सिलेबरया कसौरियागु मिज: लायेवं हे छत्थुं ग्वाराग्वारा दाल। छुं पलख दायेका:लिं धग:चां वाला: कें तुयाकाल! धग:चा जायेक कें थाहां वल, ग्वलं ग्व:गु मुकं सिमि। सुनमायां सिमि छग: बू ला मबू ला धका: ल्हा:पतिंचां तिया स्वत। दाये गा:गु सिमि त्यूबलय् फुस्स तज्याना: सुनमायाया ल्हा:पतिंचा नापं सेत्थाक पुत।

सुनमायां भुतूप्वालय् च्वंगु सिँ लिसाला काल । मिलापू पुक्व लखं स्याना: भुतू च्योने च्चिन । भुतू न्ह्योनेया मद्व नं जिक्व सिना: साला काल ।

आसामरु किलं न:गु पं–धलि व त्वानसिँ थित्त थिया: गात्त साला: स्वयान्तुं च्वनतिनि । तिं-बालां चिना त:गु पोँलया भाटा व्छासुया च्वंथाय् क्वातुकेगु, ब्यना च्वंथाय् चियेगु ज्या नं याना हे च्वन । थस्वया: ज्या सना च्वंगुलिं वया ख्वा: माखा सिखाया जा: व खरया धू जक जुइ धुंकल अयनं व मिखा सिकु सिकु कना: थस्वया: पोँल त्व्हना हे च्वन ।

'मैँ, छ थौं छेँसं च्वँ, जि गुथी वनेमा: । बरू थौंया पलेसा कन्हे जि नं छनापं गुँ वया बो ।'— आसामरुं थां लिक्क वया: तपुलि थाथामथा यायां धाल ।

सुनमायां छुं नं मधा:, तुफि कया: बँ निं पुत । बैग: छकुतिं गुभुइवं घलय् च्वंगु ल: आम्ख्वराय् थिनाकया: भु व स्वला च्वल ।

'मैँ ... ... अय् मैँ !'

आसामरु थ:गु धुनय्न्तुं हाला हल । उकिया लिस: सुनमायां छाय् धका: न्यन नं वं मता: अले तस्सकं हाल ।

—'अय् खुसिं !'

'थ: स्वाँय् जूगु मखं, करपिंत खुसिं हँ । छाय् धका: न्यनागु मता:ला ?'— भुतुली वंह्म सुनमायां मुसुहुं न्हिला: न्यन ।

'सय् छंके खुरका दां त्याये न्हि धयागु का। गुथी ल्हापं पुलेत माल।'— आसामरु मछा:ख्वालं वास्यां न्हिला: धाल।

'उँ......जि लं सुइत म्वा:ला ?'— सुनमायां छकलं हे पाउँख्वा: ज्याना हल।

'छं लं सुइत मा:सा बि हे बी नि। न्हाच: ख्यें छग: नं कायेधुन छंह्म खां व्छ:गु।'

'उकेंका न्हाच: थिया स्वयां खाया प्यनय् ख्यें मथूगु, ग्व ख्यें ? न्हि।'— सुनमायां न्हिलेथें ख्वयेथें सना: धाल।

'ख्यें या बर्भा कया ह्येधुन, मन्त।'

आसामरु याक:चा हररर न्हिल। सुनमाया जक तमं फस्वया: हाल।— 'म्हा: म्हा: जिमि, न्ह्यबलें अय् जक याइगु छं।'

'ख्यें या ध्यबानं पलेसा बी तिनि ख्वयेम्वा: मैंचा, आ: खुरका दां नं तिरे। गुथी ल्हायेत माल मखंला।'

आसामरु हेके थें सुनमायाया न्ह्योनेसं फ्यतू वल। न्हिला: न्हिला: क्यन। अबेत न्हिला वयनांलि तिनि वं केहेँम्हेसित लयतायेका: नवाके फत।

'जात्राबलय् लं सुइत बीगु ख: ला ले ?'

'सत्य सत्य बी, धरोधर्म का जिल ला।'— आसामरु पा फया हे क्यन!

'मबीजक मा अले जिं गबलें नं बीमखु छु।'

थुलि धया: सुनमाया भुतुलीं दना: क्वाहां वन। तालं ग्वयेजोका दयेका त:गु बिस्कुट-टिनया संजचा चायेका: न्यारका वंगु छपा: व

छतका वंगु छपा: नोट हया: आसामरुया ल्हातय् तयाबिल । आसामरु कयाकथं हे धेबा इस्कोटया ह्मिचाय् स्वथन अले मन धुक्क तया: म्ह याउँक मास: ल्हात । छाय्धा:सा गुथी ल्हायेत ल्हापं मदइया वया ह्मय् ज्यू मदया च्वंगु ! उकें वयात लयता हे वल । लसताय् केहेँयात छु बी छु बी जुया: इतमित कन । धलिमय स्वप्याना त:गु खुर्पा छपु स्वारामिंक स्वाहायेका कया: धाल ।— ' का, खुर्पा दयेका ब्यु धयागु मखुला ? का ना, जिगु खुर्पा हे का, जित: मेगु दयेके बी ।'

सुनमायां खुर्पाया खँय् नमवा: । भु छपा: न्ह्योने तया: ल्हातय् पन्यू ज्वना: न्यन ।— 'जा तायेला दाइ ?'

'ज्यू ज्यू, ता ।'— आसामरु काचाकाचां लिस: बिल ।

सुनमायां जा ताना:, जाभु आसामरुया न्ह्योने तयाबिल । न्हा: प्याका: न्हापां आसामरु बौ बिल । अले छग्वारा धेर ल्ह्ना: म्हुतुइ ल्वसूगु, कथुइ जक छु थ्यन, तपुलि त्वये लोमंगु वैंके होस वल । नं काचाक्क तपुलि त्वया: बँय् तल । व फुक्क स्वया च्वंह्म सुनमायां न्हिले फीत स्व:गु तर मफु व भुतुली च्वनान्तुं खिटिटिटि न्हिला हल । आसामरु कथुइ च्वंगु धेर घुतुंका: केहेँम्हेसिया ख्वा: स्वया: न्हिल । न्हिलाकथं मेगु छग्वारा धेर नं मिखा तिस्सिना: घुतिंका छ्वत ।

- आशाम्सयां मे लाहिना: दँय् ८०० न्ह्या दइगु व व धेका धैहँ बिया: इवय्वइगु खल्कना यानाच्वनी। थुचा वा पंचा गुइफोला थ्क्का: खल्का।
- महाय: देयाःमा ल्यूने खंगु बुँ मी मते धया: अनुं धाःगु लुमंकाच्वनीगु।
- गुठियात सुधार याय्माःगु आवश्यकता विचा:।
- गुठिइ लहापं नयत: स्वुकीं धेया आशाम्सं सुनम्हा यायाके काइगु।

निद्रा

'त्वू वा वा वा, त्वू वा, त्वू... वा।'

उखे थुखे नसा माला जूपिं खात भुर्र भुर्र ब्वया: सुनमायाया न्ह्योने ह्यय्भुं वल। सुनमायां खातेत क:नि ह्वलाबिल। याल्ल, याल्ल छ्वथां खां मखनी भासं हे क:नि नया सन।

सुनमायां नं क:नि छ्म्वा: म्वा:तिन। म्हुतु न्याम् न्याम् संकुकुं शून्य भावं खापुचलय् हे स्वयाच्वन सुनमायां भेथाय् मस्वसें।

स्कूलय् घण्टी 'तं तं' नित्ता: तिनि थात। आपा:सिया वजि नइगु ई। त्वालय् ज्याथ-जिशि व स्कूलय मवंनिपिं मस्त वक। दन्न निभा: त्वैं च्वंगुलिं चहपह म्हैपु। न्ह्याथाय् नं भ्वैसे। हा:स: नं उस्त तायेमदु। दबुली पाँय् म्हिताच्वंपिं मिसामचातेगु 'है बाबा तकुला, है बाबा चिकं न्यसुमि' धयागु स: व नप कथिचाय् छ्वत्वा:चा का तया:, सुतुपुतुगु भुतुमालि ब्वयेका:, उखे छक: छक:, थुखे छक: छक: ब्वाँय् जूपिं मचातेगु कालाकुलु हा:स: छक: निक थ्व:।

क:नि फुत, आसकुति ख्वालं खातेसं सुनमायाया ख्वालय् तातुन। सुनमायां जालं क:नि लिकया: ह्वला बिल।

सुनमायां, अनसं च्वंना:, दाला बेकुं च्याना व:ह्म जमना व वया ल्यूल्यू च्वंह्म बिकुमाया काकियात यानंनिसें खंकल। निह्म माचां

सुनमाया पाखे हे स्वया: वयाच्वन। निम्हं न्ह्योने थ्यनेवं सुनमायां न्हिला-भासं न्यन।— 'ग्रहोसा! गन वनेगु मां व म्ह्याय् नापं ?'

'खुसी लैं स्यू वनेगु। न्ह्या:सा छ नं वा।'

जमना थुलि धया: न्याकुं कया: वने हे त्यन।

'ग्रासे ... थन नि वा।'

सुनमायां जमनायात स:तल, जमना थीक वल। जमनां बेकुं-च्यानात:गु दाला सुनमायां ज्वःसाक्क स्वाहायेका काल। जमनां छुं मधा:। सुनमायां दालाय् च्वंगु बांबांला:गु, तत:पुगु लैं निपु त्यया: काल। छपु लैंया ख्वाख: भयारं मोय् हिला:, ल्हातय् प्यात्त पित्त थाथा यानांलि उघ्रिमय् हे नल। छपु लैंया ख्वाख: जक कुचा कुचा याना: खातेत व्हलाबिल। ग्रले मुरकट्टागु लैं जक जालय् हिना त:गु जनिखे हुत्त् हुया: छेय्नंनिसें वांन्यात।

बिकुमायां सुनमायायाके न्यन—'छ छाय्, गुं मवना ला थौं ?'

'सुथय् ला वना वयेधुन। ग्रा: न्हिन्य जक मवना। नत्रसा वनेगु ख:, दाइ गुथि मुनेत वनेमाल, छेंय् स्वैपिं मदु धका: वनेम्वा: धाल। कन्हय् व नं नापं गुं वयेगु हं थौंया सायेक।'— सुनमायां क:नि व लैं ननं धाल।

छं दाजु छ नापं गुंनि वइ ला, किचकन्या नि नापला: वनी।'

बिकुमाया काकि व जमना निम्हं हरं न्हिल। निम्ह माचां पा:लाक्क ग्रथे न्ह्यूगु व किचकन्या धा:गुया ग्रर्थं मथुया: सुनमायां गर्खेसे ख्वा: ज्याना: न्यन — 'सु किचकन्या धयागु ?

'का छं मस्यूनि ला ? — बिकुमाया काकिं न्हिला: न्हिला: भाल ।— ग्वालि न्ह्यस्व:ह्य, पालि लिस्व:ह्य मिसा का। अन्या:ह्य नापं छुगु का छिंमि दाजु । सुनां छंत मधा:नि ला ?'

'अहँ, मस्यु बा: !' — वहे आश्चर्य व अबोध स: पिकाल सुनमायां ।

'सकस्यां सी धुंकल छं जक गय् मस्यूगु ले ?— बिकुमाया काकिं दनान्तुं धाल— भुयूचां ला म्हिग: बहनी निम्हं खँ ल्हाना च्वंथाय् वः वंगु । वं जक मखंगु जूसा छिमि दाजुयात किचकन्यां टांकीगु का छुगुथाक्क मोहनी ख्यला: । भुयूं खंगुलिं भाग्य जुल । न्यना स्व भुयूचिके धाथा: मजूसा । वं धया:नं जिमिसं सिल ।'

'हुँ ... छु छु धाल भुयू दाइनं ? धा रे काकि, धा धा ।'

सुनमाया छकलं हे भ:भ: न्हुल । धार्थे ,पालिं लिस्व:ह्य, ग्वालिं न्ह्यस्व:ह्य किचकन्यां नापं हे जूगु ख:ला वया दाजु धका: थासि पिज्वयेथें पिपिन्हूगु नुग: वं प्व:ची मफुत । वैत अनया अनसं थथा दाजु न्ह्योने दं वल । वया दाजु न्ह्याबलें बहनी बहनी पिहां वनीगु, लिबाक्क लिबाक्क छेँय् दुहां वइगु व पिहां वनेत जा मबूनिबलय् निसें 'जा ता, जा ता' हाला च्वनीगु ब्याकं खँ लुमना वल । ह्मिग: बहनी नं भुयू दाइचा थथा: स:त: व:बलेय् वया दाजु पिहां वने धुंकूगु अले भुयुं 'गन वन व ?' धका: धा:बलय् 'मस्यु, गन वंगु, गन वंगु' धका थ:मं नं भयातु - सलं धयागु । 'अय्सा जिं स्वया वये गन वनीगु थ्व न्ह्याबलें ?' धाधां भुयू वंगु, लिपा दाजु दुहां व:बलय् हथासां व:गु ब्याकं खँ सुनमायां

च्वंनिसें क्वथ्यांक लुमंकल। व फुक्क लुमंलिसे वैत पूर्णविश्वास जुल कि वया दाजु किचकन्या नाप जूगु खइ।

सुनमायाया मन भन ब्वल। मन थातय्‌लाकां लाके हे मफयाः बिकुमाया काकिया जनी-च्वः स्वहायेकाः सात्तुसालाः न्यन सुनमायां। —'धा रे काकि, धाथें अन्याःह्म मिसा नापं जूगु खःला ?'

'खः धया, अथे धाःगु।' — बिकुमायां ब्यंगु जनी च्युच्युं धाल। — किचकन्या नापं खँ ल्हानाच्वंगु हे भुयूं खनागु हँ ह्मिगः। सय्‌ त्वःति सेमांख्वाः जनी निं ची।'

'गन खँल्हाना च्वन धाल काकि ?' — हराय्‌बराय्‌ चायाः न्यन।

'महाद्यःया देगः, ल्यूने हँ। गय्‌ मग्याःगु छं दाजु !'

'गय्‌ च्वं धाल ले व किचकन्या ?'

'पालिं लिस्वःह्म, ग्वालिं न्ह्यस्वःह्म मिसा धया, गय्‌ मथूगु छं। — विकुमाया काकिं धाल। — अन्याःपिं हे का राचसनी थें जाःपिं, बहनी जुजकि सुन्दरो जुयाः मिजंत हेकः वइपिं।'

'यम्हे ... !'— सुनमाया छग्वारा चिन। वया ख्वाः वँचुसे च्वनावल।

'भुयूं खनेसाथं ला व मिसा अन वं थन वं मदयेका तना वन हँ। वं ख्वाः तकं मखना हँ छु। छिमि दाजुयाके न्यनां 'मस्यु, मू सु, छन्दु अन हे नापलात, उमानिसें न्हिंन्हिं अन नापलायेगु जुल' धकाः धाल हँ। बहनी पितव्छयेमते, आस्त्चित, ज्यान वनी !'

'ज्यान वनी ... ...!'

सुनमाया ज्वरय् ह्रा:म्ह थें ह्राला: खापाय् प्यपुं वन। वं स्वये मगा निं ज्यान वनीथें च्वन ग्या:गुलिं ।

' छं स्वये छुं जुइमखु धका: च्वना ला ?— बिकुमाया काकिं स्वये हे ग्यानापुक्क ख्वा: ज्याना: धाल ।— छिमि बा: दत्तले अय् ख:ला धास्चा ! आ: स्व रे नयाख्वा: खनं व:नि ला ? किचकन्या नापं जुलकि ग्याम्ह् अथे हे गना वनीगु हँ स्यू ! वं लाखय् मोह्नी हे ख्यलीगु हँ, धुं हे ज्या याये मन्ह्याय्क ! द्यसां दंसां वजक लुमना लुमना ध्यंके बीगु हँ मिजंतेत ! अले वें थें सुद्धि बुद्धि हे मदयेक गंका: मिजंतेत स्याना व्छइगु हँ !'

सुनमायां नवाये मफुत । वयागु ह्मया छपु छपु चिम्सें तिं तिं ग्यानावल । वयागु नुग: नापं फय्गं संथें सन । व अथें कय्कुंकुं वन – किचकन्यां वया दाजुयात जक गंकल मखु, वयागु हि नं गुन्चुक त्वनेत वांखाया च्वंगु थें ।

जमना वने धुंक:गुलिं बिकुमाया काकि नं खँ त्वा:थला: भाता-भाता वन। सुनमाया छह्म याक:चा अनसं पयतुना: कू नयाच्वन। वैत किचकन्या आ: वइ ला यें, अले वइ ला थें । व झन झन इइपना: फय्कुंकुं वन । अथे जूगुलिं झन वैत वया दाजु किचकन्या नापं जुल हे खइ धयागु अपो विश्वास जुजुं वन।

अथें च्वँच्वं, आ: छुयाये धाधां सुनमायां, मनं मनं ग्वसा: ग्वल ।–' न्हापां दाजुयाके न्यने, खत धा:सा वैत व्छये हे मखुत ।

न्हापां ला भुयूदाइयाके निं न्यने माली। थ्वहे निश्चय याना: सुनमायां बल्ल न्ह्यचों ल्ह्वन। न्ह्योने लंफु प्रधान दना: थ:ह्म खातेत तुंक स्वया च्वंगु खना: सुनमायां धाल — 'छ्र स्वया ? खा नं मदु, स्ये नं मदु, हु ।'

किचकन्याया खं न्यंसांनिसें सुनमायायात सुनापं खं ल्हाये मास्ति मव:गुलिं वं खाःस्ये मा:व:ह्म लंफु प्रधानयात अथे छकलं 'हु' धका: धा:गु ख:। तर लंफु प्रधान अथे गांया मिसातेसं 'हु' धयां, तमं क्यना: वनीह्म खाःस्येया ब्यापारी मखु। व ला थ:म्ह शत्रु नापं नं त्वाय्‌चिना: मतलव साध्य यायेफुम्ह ब्यापारी धका: ख:। उकें सुनमायां 'हु' धायेवं गन वन व, वं ला, वनेया पल्यसा भन न्ह्योनेसं नसा मालाच्वंपिं सुनमायाया खात क्यना: धाल — 'थ्व छु ले ... खा मखुला ? गय् खा नं मरु, स्ये नं मरु धायागु ?''

'मीपिं मदु धयागु का, मस्यू ला उलि नं।'

'ह:, आम्ये धा रे।'

'धायेमस: कि, जिमि। मीपिं छम्ह नं मदु।— सुनमायां छकलं हे खं क्व:छिना व्छयेगु मतिं धाल।— हु इन्द्रायणीयात फ्याना तयाम्ह, व ह्याउँम्ह जात्राबलय् सित तैतयाम्ह।'

सुनमायां क्यंक्यंपिं खा लंफु प्रधानं स्वत। खात ल्व्हं, तत:-नं धिक:। ल्व: वना: लंफुं स्वया च्वन तर मू धा:सा याये मछा:, छाय्‌धा:सा फ्याना त:पिं खा बा छुं बस्तु न्ह्याक्को हा:सां न्ह्यागु या:सां गामातेके थी फइमखु धयागु वं स्यू। अय् सां व थ:गु ज्याय्

ग्गा:म्ह मनू ञुगुलि वं थ:गु लालसा नं छकलं त्व:ती मखु। मिखुंचित मना व:म्ह छम्ह मेम्ह ग्वंग: खनेवं हे वं न्यन — 'थ्व ग्वंग: गुयाम्ह ले ?'

'थ्व भ्रन पुसा तया तयाम्ह।'

सुनमायाया लिस: न्यना: लंफु प्रधान न्हिल। व न्हिलेवं सुनमाया नं मयो धा:सां ह्याउँक ख्वा: ब्वया: क्वछू वन, छाय् धा:सा उपाय् वं थ:गु खं हे थ:त मछाय्का ब्यूगु वा:चाल।

लंफुं न्हिलान्तुं धाल — 'व मिखुंचा नं ख्यें ग्छकेत तया तयाम्ह धाइ ला:सा। खा ला ल्व्हंम्ह मखु, न हे मनकू थें ?'

'छुया मल्व्हं धका:। सुनमायां ज्वयेपिये थें स्वया: धाल।'

'ल्व्हं धाये ज्यू ला ले, बांलाक स्वसा।'

'छं हे स्वयाच्वँ। — सुनमायां फनक्क फस्वया: धाल। — अपासकं ल्व्हंम्ह खा ला गंसि हुँ। छंगु मिखा हे पित्या: - मिखा, श्रास्कुति मिखा।'

लंफु तंमचा:, न्हिलान्तुं च्वन। तंचाये हे मा:गु खँ नं ला अपासकं मखु। उकिसनं व छह्म ब्यापारी, थ: तं मचासें कत: लयतायेके गुसा हे जक वयात जिल, द्यांलाइ भय मन्त। उकें लंफुं न्हिलान्तुं धाल।— 'ल्व्हसां मल्व्हंसां छाय् व, म्वा हे म्वाल, का बरु गुलि कायेगु खाचिया ?'

सुनमायां लिस: मब्यू। वं प:खालय् क्वात्तु क्वाना: नयाच्वंम्ह मिखुंचित जक छक: पुलुक्क स्वत।

'गुलि वंम्ह धा, का! गुलि कायेगु ?'

'जि धाये मस: । मोह्म नं मखु छु । दाइयाके न्यने मानि ।'

सुनमाया थुलि धया: सुत्त छेली दुहां वन । वैत खँ ल्हाल्हां छचों भयातुया वल । विशेष वया थौं किचकन्याया खँ न्यंसांनिसें छुं याये, सने, हाले धयागु मदये धुंकूगु, लंफु वया: हायेक: व:बलय् व पिने च्वने हे मछुत ।

सुनमाया अथे सुत्त छेली दु:ां वंबलय् लंफु प्रवान भचा ला आताहां अवश्य च्वन, तर व अनं देग मच्यू । वं सुनमायाया नारि थुलि दु धका: सीका काये धुंकल वैत उलिं हे नं कुा:, उकें लंफु सुनमाया दुहां वनेवं ग्वांय् छक:निं नीकल, ग्वांय् चातुलेवं ग्वें छकू क्वाप्प नया: चुरठ छपु नं च्याकल ।

सुनमाया छेलिं पि:ां वयेवं लंफुं धाल — खाचा छह्म बीत नं दाइयाके न्यने मा:ला व, कायेगु जुक्व धा रे । योसा काये, मयोसा मकाये का ।'

'क...गुलि याउँ जुइ वया, मन्यसें बिल मधाइ ला जिमित ।'

सुनमायां ज्वयेपिया: स्व:सां लंफुं छुं मधा: । वया ला न्ह्याथे याना:नं, डाालां ड्ुगुलुं याना: जूनां खा यंकेगु ग्वसा: । सुनमाया जक थौं ज्वरं ग्रस्तह्म त्वा थें, न सने न्ह्या: वया, न हाले हे । निम्हं छक: ला सुक च्वन । अबेलक निम्हं मौन जुयालिं लंफु हे नवात — 'दाइनं ्य ा, 'राजिबाजि जुल, बिया' धा:सां मगा:ला ?'

लंफु न्हिले फी धा: ा मफु, वया न्हिले म्हुतु च्वत्थला: अथें फिं क्क पिज्वन । व थुकयं न्ह्यूगुया अर्थ नं सुनमायां तुरन्त हे थुइका

काल। चुकुचा चुकुचाः ह्वंगु खँय् नं रंग-व्यंग व रहस्य सुलाच्वनीगु
नु भयागु सीकेगुली ला गांयापिं मिसात गाक्क च्वन्हृयाः। लंफुया 'राजि-
बाजि' शब्दय् नं छुं रहस्य दु धैगु सुनमायां अले तप्यंक थुइका मकाइगु
मं गनं। तर अथे जूसां सुनमाया लंफु खनाः तं मचाः, छाय्-
धाःसा छखें ला लंफुया भावना शब्दय् हे जक सीमित, मेखें जोबनया बल-
मग् अन्याःगु द्वेषरहित चिकि-चिकिन्हंगु ख्याः फइगु स्वाभाविक। तर
थ्याः थजु, अन्याय वा अपराध हे, सह याःलिसे भन विकास जुइगु
बाहेकं न्हना मवं। सुनमायां नं लंफुया ख्यालय् छुं मयोपहः
मवयंबलय् अन्याःगु खँ हानं न्ह्यथनेत लंफु जक छाय् लिचिलो।
छुं हे संकोच मकासें वं हानं धाल।— 'बीगुली राजि मजू ला छु ?'

'खँ ल्हाइगु हे स्व रे सेंमाह्म लंफु !'

सुनमाया म्हुतु च्वामुकाः फस्वत तर वया ख्वालय् तं ल्यहें-
पुसां नुगलय् छुं क्लेश मदु। ख्वालं खँ न्यने मयो धयाच्वंसां,
मिखां अथेमनं धयाच्वंगु खनेमदु, छाय् धाःसा वयागु मिखाय् लंफु
अपासकं दूषित खनेमदु, न दोषी हे। व ला ल्यासेपिं खनकि खँय् खँय्
थ्याः याये न्ह्यालीगु जोबनया चिं हे मखा ?

'बी मखुला छु ? मबीगु जूसा अथे हे लिसः ब्यु।'

'बी हे मखु हुँ, छ अगतियात। भासँ, लँ तप्यं।'

सुनमायां धायेत ला सः भत्ता कायेकाः धाल, तर व भत्ता मकाः
वास्तवय्। न्हिले वःगु फुसा फी धकाः वं बलं वाक्कु नं छित, तर
असफल, वाक्कु छयुछयुं हे खितितितिं न्हिलाह्ल व।

' ख्या:बलय् ख्या: मैं, धाथें खा बो मखुला कि छु ? — लंफुं धाथें खयेका हे न्यन ।

' दाइयाके न्यनेमानि धयां, छु हाराच्वनागु व !'

लंफुं नमवात । वं सुनमायायाके क्वाये मफइगु सिल । अय्सां छकलं निराश छता ला मजू व । प्वकतां छता ला पालुंग गामं पिहां वने हे मखु धयागु दृढता वयाके ल्यं दनि । उकें व उसि मचासें, दिक्क मचासें अभ्र लज्या नापं मचासें सुनमायाया न्ह्योने दनाच्वन ।

सुनमायां आः धा:सा वैत वास्ता मतल । वं थ:गु मिखा हाराःगु सनाजूपिं मचात पाखे व्छत ।

चुलांचू निम्हं गुपचुप । थ: थ: तमं थ:थ:त व्छये का:लिं बुलुडुं तं क्वला:पिं झगडियात थें निम्हं । वं वया ख्वाः मस्व:, वं वया । छक: निक: पुलुपालु जक प्यंग: मिखा ल्वाये फत । अबलय् हे बिकुमाया काकि व जमना खुसिं लिहां वल । मां व म्ह्याय्, वैच्वंपिं न्ह्योने थ्यंकेत भचा ता हे पा:नि, तापाकंनिसें हे लंफु हाल । — 'अहो ! म जु, आ:ला छित: लनाच्वनागु, आय्बुसे हे च्वन ।

बिकुमाया काकि लंफुया न्ह्योने वल । ल्हा: निपां पुत्त् पुइका: हाल –– 'मल्जुयात लनाच्वनां छुयाय् । भिंत्रा भाजुयात बीगु म जुयाके छुं नं मदु ।'

' तितिकं फ्वने धयागु ला मदु, अपासकं धाये हे मलाकं मदु धायेत ।'

लंकु ह्न संका: न्यासिचाल, मां - बौया न्ह्योने मस्त ह्यामि जुया: कज्या याइथें। जमना ला लंफुया न्यालुभाय् न्यने छुइमखु, सुनमायां आसे धा:सां व छें पाखे वनाव्छइ। बिकुमाया काकिं जक म्हैपु छ्याये थें, सुनमाया नापं फ्यतुना:, लंफुयात हायेके थें धाल। — 'जि खा मदुम्हेसिके छं छु धया ? सुनमाया नानीयाके दु नि, यंकि रे माक्व।'

'ग्व, मब्यू ... ...। मिखुंचा छह्न न्हि धयां हे थीके मब्यू न्यनेमानि धका:।'— लंफुं थिंग्रिं दना:, ल्हा: निपां प्व:चिना: वास्या वास्या न्हिला: धाल।

लंफु अथे नातिकुति हालाच्वंगु व ध्यके जुया: पियाच्वंगु न्यने नं मफुत, स्वये नं मफुत सुनमायां। वैत न्ह्याथे यानाःनं अनं व्छये दुसा योथें ताल वं। म्वाय् से मिखुंचा छम्ह बिया हे व्छये ला न्हाच-निनि खुर्कां दां गुथी ल्हायेत बीधुन, ध्यबा नं मन्त धयाथें वया मन खाचा मीगुली क्वसा: वन। लंकु नं हालाच्वन न्यने हे मयेक। उकें सुनमायां लंफुयात धा हे धाल — 'यंकेसा यंकि का, खा छह्न। ध्यबा ला भिर्का कायेगु नि।'

'भिर्कामछिं ला मबं आ ...।'

लंफुं थ:के दाउ व:गु सिल। थ: कतिलाकेगुली जिक्व सनेगु बंजा:तेगु स्वभाव हे। उकिसनं खाल्येंया बंजा:, व नं गांया बंजा:, उकिसनं मिस्त नापं हे जक कालबिल याइह्न, वं मस्यूसा सुनां सी मिसातेगु मनोविज्ञान, व्यापारया ज्ञान।

'गुलि बीफु ले छं ?'— सुनमायां न्यन।

लंफुं नमवासें न्हून्हूगु छर्का वंगु नोट छपं दयका लिकयाः, खुपाः नोट सुनमायाया न्ह्योने तयाबिल।

न्हूगु नोटय् जुलकि निम्नवर्गया गामाः व गामाःनीतेत चुम्बकं न सालेथें सालेफुगु असाधारण शक्ति दु धयागु लंफुं स्यू। उकें वं गामय् चाःहिलेत जिक्वलं न्हून्हूगु नोट जक ज्वना वइगु। शिमिया मचा, अन्याःगुली सुनां स्यने माः वैत। गुंथपाख मीगु ज्या ज्वनाः बौ नापं वःह्म मचा, बौम्ह अन हे मदुसां त्वःता वने मफयाः अनसं पुंह्म, थौं बौह्म स्वयाःनं खगु जुइ धुंकल। वयागु गुंथपाख मनःपिं सके पालुंग म्याली हे लुइके थाकुइ। वयागु गुंथपाखय् पल्के थुयाः ला मिश्री धयाह्म चेत्रिनीनं वैत मत्वःतूगु। आत्तकं मिश्रीं वैत त्वःता मवंनि गुंथपाखया सवाः फये हे मखंसां। गुंथपाख दयेकेगु ज्या लंफुं यसें त्वःतूगु मखु; बाईरोडया पालुंगय् च्यापसः जक इलिलिकं दयाः दुरु थिके जुल, उकें गुंथपाखं मं लंफुया न्हापाया थें स्ये मथ्वल। अथे जूगुलिं लंफुं गुंथपाख दयेकाः गामय् गामय् चाःहिलाः, चाकुगुली पल्के थूपिं गांथापिं मिसातेके 'अंय् ताछि गुंथपाख बियाः कूछि स्वमना कःनि कायेगु लजगाः त्वःताः खाख्यें मालाः होटलय् होटलय् बीगु धन्धा क्वबूगु खः। थुगु ज्या ज्वंसांनिसें वया भिंग्यो तंमचाः। व न्हापा स्वयाः खं नं सल, ज्याय् नं परिपक्व। पालुंग उपत्यकाय् वं दुमस्वःनि धयागु छें हे दइमखु। थुह्म मनू थुगु छेंयाह्म, थुगु छेंय् थ्वःह्म जहान दु धयागु तथ्यांक कंथ हे वः वयाके। कालबिल आपाः वया मिसातेके हे जक जूगुलिं वं मिसातेगु मनया खं तुरन्त हे सीका कायेफु।

ध्यबाया आकर्षण नं अपरम्पार । उकिसनं न्हूगु नोट खंबलय् गुनमायां जक गथे भाःपी फइ । व कंगालह्म दाजुया केहें, गं जक ध्यबाय् प्यपुनेधुंगु मिखा गथे च्चीके फइ । तर मनूयाके जिक्वलं थः कतिलाकेंगु प्रवृत्ति दु खनी ! सुनमाया जक व प्रवृत्तिं छाय् वंचित जुइ न्ह्याइ । वं नं ज्यूगा अपो मू कायेगु ल्याखं धाल — 'उलि ला बीमखु, ह्या: ! अपाय् मछिं ह्लिकःह्म खा ... ।'

' खुर्का हे अपो जुल मैं, ना ... का ।— लंफुं नोट भचा न्ह्योने ध्वाना: धाल ।— मेपिन्त जूसा न्यार्का नं बीमखु, का । छ ला बांलाःह्म जुया: सका:, ख:ला मल्जु ?'

' मस्यु मस्यु जिं, बांलाःसा छं हे यंकि । — बिकुमाया काकिं लिसः बिल ।

सुनमाया जक ख्वा: ह्याउँक इतभित कन । छुयाये, छुयाये जुया: बिकुमाया काकियात त्वत्व:पूवन, कयेकयेपूवन । बिकुमाया काकि सुनमायां त्वपूव:लिसे लिज्यां वना: इतिइतिं न्हिल ।

बिकुमाया व सुनमायाया मिसा-ख्वा: सिधल । बिकुमाया काकियात ला छुनिं छु, तर सुनमायायात धा:सा भचा छुं जूथें, पिच्चुगु ख्वालय् कलाकारया निपुण ह्लातं कियात:गुथें ग्यंगु हाकुगु मिखाफुसि व तत:ग्व:गु मिखाय् विचित्र आकर्षण पिज्वया वल, गुकी यौवन-पूर्ण सुकुमारिताया जिगिजिगि मिंगु ज: थिनाच्वंगु दु, गथे आपा: कथाकारं ल्यइह्म संभ्रान्त नायिकायाके दइ ख: ।

' का, छु न्हिला जक च्वनागु लंफु, खा यंकेंगु लाकि, खायुवा:

यंकेगु ? दांजुम्हेसित किचकन्यां यंकी, थ्वैत छं यंकि ।'—बिकुमाया काकिं हानं न्हिलाः न्हिलाः हिस्यायेथें धाल ।

लंफुं नं मिसाते न्ह्योने ग्वाज्यः जुयाच्वनेगु हिसि मदु तायाः छयों उसिउसि यायां धाल ।— 'बांलाःगु व हिलि दु स्वये च्वामिकं ल्ह्वना यंकेला धयाथें च्वं । तर अपीचा ह्लीह्म खाचा छम्हेसिया हे भिर्का कायेमाःगु कतिला सिंः स्वये ग्याः छ्खें ।'

'मदयेक मगाः धकाः वइः, का स्वये हे हाकु ख्वाःम्ह मर्स्यायाके । बसा लायाः यंके धाःसां वइमखु ।' — सुनमायां ख्याःथें नीथें म्हुतु वात ।

लंफुं नं न्यासि - भासं धाल ।— ' हाकुह्म भन माकु मैं, छं छु स्यू । खला मल्जु ? मल्जुं जकं स्यू का थज्याःगु चा ख ला ?'

सेंमाख्वाः, जितः जक थ्वकः वइ ।— बिकुमाया काकिं लंफुयात ह्लातं पालाः धाल । — छेंय् च्वंह्म भमचा खनं लय्ताः ला अामु हाकु ख्वालं ?'

' लय्ताः ला मताः ला, छु धाये मल्जु, थः छेंय् वने मधाः का । निम्हं हाकुपिं जुयाःला ।'

स्वम्हं हरंर न्हिल न्हिले मास्ति वयाः । अथे न्हिलेत हे नं ला ख्याः माःगु खःनि । ख्याः देशय् स्वयाःनं गामय् अापाः माः । अन ला पलाः पलाः पतिकं ख्याः यायेमाः । बुंइ, गुंई, छेंय, लँय्, न्ह्याथाय् नं ख्याः माः । ख्यालं हे गांयापिन्त ख्यालिचा यानाः रस तायेका तल, अभ म्वाका तल ।

न्हिले गाका:लि ' आ:गच्छियाये ! म्ये फयने मानि ' धाधां बिकुमाया काकि आकाभाकां दनावन । थ्य' दनि लंफु व सुनमाया जक । लंफु नं वने ला, च्वने ला जुया: उसिमुनि चाल । प्वकतां धनेमालीगु जुया: वैत साह्रै हे म्हैपुया वल । म्वाय्‌से, अन्तिम उपाय छक: याना हे स्वये धका: नं सुनमायायात धाल— ' का बोगु मखुला ? जाबा खाचा छह्म बीत म्ह्याय्‌ पितबोगु स्वया: नं ... ...?'

' लमिथें खँ ह्लाना च्वनेमा: अले ... ।'

सुनमायां थुलि धया: न्ह्योने च्वांगु, नोटय्‌ छक: मिखा ब्वल । नोटय्‌ नं छु खन थें मस्यु, खा-बथानय्‌ च्वांह्म मिखुंचा स्वया: ग:तल । — 'तू वा, तू वा वा, तू वा, तूतू वा वा ।'

स्वद्या

बुलुहुं न्हि बित। जिगिजिगि खा:गु न्हिया अस्तित्व स्यूगु इलं नुना हयेवं पालुंग उपत्यका नं गम्भीर जुजुं वन। भचा लिपा निस्तब्धता ग्यानापुक्क वल। पालुंग, प्याखं सिधःगु हल थें, शून्य जुइक च्वन। की-को हा: मदुगु ई, कां स्यू थें स्यूल ग्यानापुसे गर्खेसे च्वंक। क्वं हे लिब्राक्क एकनासं हरन ब्युब्युं — हेडलाइटया गतिमान प्रकाश पालुंगया गां, पाखा, पर्बः, खुसि आदि वालाग्वालां स्वया: दामनं बुलुहुं क्वहां वैच्वंगु छग: निग: मोटर सिबाय राजपथय् की–को हे जू मन्त। पालुंगया छेंय् छेंय् धा:सा मत च्या:नि, परिवार परिवार मुना: खँ ल्हानाच्वंगु दनि। स्यूया व:लिसे द्यने मत्योतलें छेंयापिनि छ्यासं मुना:, थःथःगु न्हिछिया अनुभव वं वैत, वं वैत कनेगु गांया चलन हे। गबलें गबलें ला अन्या:गु कटु-मधु अनुभव कंकं अमिगु बाचा फयू। गबलें गबलें बाखं व कंकिया चेवा - चर्चा खा हा:। गबलें किंबदन्ती, गबलें गबलें मे व प्याखनं अमिगु छ्चां फू।

दामनं मोटर क्वहां वयेगु ब्यात। छेंय् छेंय् च्यानाच्वंगु मत नं धमाधम सित। अले ला ई चकनाचूर जुइक हे खिउँल। भारय् हालीपिं यांको व छेंय् छेंय् हालीपिं च्वलिंचातेगु सः नापं दीबलय् ई तस्सकं सुंसां दन। बा:बा:जिया:थाय् गजि त्वं वंपिं लिहां

वने धुंका: खिचा सगं: स्वया: हूँ ... हूँ ... ख्व: बलय् भन हे हयेहये का:वइथें ग्यानापुल।

इलं ख्याख्यां वना च्वन। श्रासे धा:सां लनीह्म ला खहे मखु व। ज्यां गबलें मप्वंगु पालुंगमिते जीवन, ध्यकेगु लासाय् ग्वारातूसां स्याक्क न्ह्यः व:। साकार जगतय् गबलें पूर्ण मजूगु श्रमिगु इच्छा, श्राकांक्षात ह्मगतय् खनं पूर्ण जूला मजूला ? तर श्रपिं निश्चिन्तं द्यन धयागु धा:सा तिरिक्क महा:गु वातावरणं धयाच्वन।

सकलें द्यंसां सुनमाया मद्यंनि। गुथी वंह्म दाजु वयेवं खापा चायेकेमा: धका: व मद्यंसे च्वनाच्वन। भाकाभुकु न्ह्यलं हेचकू- 'वा मैं वा, जिगु मुलय् वा, न्ह्याइपुगु सुख बी, वा वा वा ' धका: तर कर्तव्यय् चिलिला:ह्म सुनमाया न्ह्य:या माकुगु खँय् भ्यलय् मपुं। दाजु वयेवं खापा चायेक: वने मफइ, ब्व: वी धयागु धन्दां मिखा फुति हे मयासें वं ह्म छम्हं न्हाय्पं घानाच्वन।

मच्चिकं फुथें, पिलिपिलि च्यानाच्वंगु मत-ज: बुलुल। सुनमायां मतच्यायेगु थलय् मचिकं प्वंकल, मत छकलं थित। सुनमायां ग्वाखनय् च्वंगु सिसि ग्वाखनयतुं तयेयन। सिसि ग्वाखनय् त:म्हेसिया ग्वाखं च्वसं च्वंगु, दुशासनं द्रौपदीया पर्सि लुयाच्वंगु तस्बीरय् मिखा वन। तस्बीरया कुनय् वया दाजु व भुयू च्वना: कयात:गु चिकिचा पा:गु किपा छपा: न दु। वया मिखा श्रबलय् उकी नं वन, श्राफु व किपा वं न्हिंन्हिं स्वयाच्वं। उकी श्रासामरु मेचय् फ्यतुना च्वंगु, भुयू जक श्रासामरुया लिक्कपं दना:, नारि - घरि खनेदयेका न्हा: प्व:क्किना: न्हिलाच्वंगु ! किपा स्व:ह्म सुनमायां भुयू वैत हे

ववया: न्हिलाचंगुथें तात उखुनु । अले वं नं मुयूयात ' हिं... ' याना: ग लुया: गिजये यात, अनं फहिला: छयकेगु लासायन्तुं च्वंवन ।

चा ख्वातुतुं वल । आसामरु आ: वइथें, अले वइथें जुया: सुनमाया लँ स्वस्वं आयुबुल । याक:चा लागिचाचां हे भा:भा: पति वाक्ला:नं वल । न्ह्यलं भवाम्म तापू व:गु ला गुलि गुलि, अयनं थ:गु कर्तव्यपथं धा:सा बिचलित मजू व ।

सुनमाया उसिंमसिं दन, जनी फ्यन । लं स्वया: पसि नुग:पाय् हिन । अनं मुनुइ सुका तया: गुनाच्वंगु लंया लंचा धमाधम सुल । लं सुसुं सुनमाया भावनाया पपू छुना भंग: थें ब्वल ।

'थुगुसो जात्रां ला न्हूगु लं फिना:, न्हूगु पसिं सिना:, न्हूगु हे गां न्यया: वनेगु म्वायुसे ! यत्थें नयेगु, यत्थें पुनेगु ल्यासेबलय् ला ख:नि, बुरि जुइका: ख्वा: व ह्मयात हे मल्वयेका छु पुनेगु । म्येसं मचा बुइकलकि जित:नि वस: न्यायेगु । पसि, उखुनु दामनय् व:ह्म मिसां सिनाव:गु बांला:, लं जक तुल्सीचियाथें जा:गु कायेगु, गा ढाकाया दयेवं गा: । उगाउलो वस:नं मयो ।'

सुनमायां मनय् ह्लाकु ह्लाकुं हे म्येसं मचा बुइकल । म्येयाके दुरु न्ह्याना:, बालिंन च्वना: वं पसलय् पसलय् दुरु म्यूवन । वस: न्यानाहल थमं मनं तुनागु हे, अले क्वथाय् खापा तिना: न्हूगु वस: पुन । याक:चा क्वक्वछुना: त्व: मत्व: स्वत । वस: त्वल, थ:त: थमं न्हापा स्वया: थांता: नं तायकल । थ:गु ब्याक्क मनसुवा पुरये जूगु थें भा:पा: व ह्मारें खुसि जुत । अले जात्रा स्व: वनेत छेंय् छेंय् व्वांय् जुया:

पासा थ्वः जुल । पासा छु थ्वः जुल, थः ब्वः जुन का पासापिनि न्ह्योने—न्हूगु वसः ततवयं थें च्वनाः न्यासि वने हे मसःगां ।

होलिपुन्हीया जात्रा । शिखर कोटय् लँ खुइगु तक नं थाय् मदु । सुनमाया अन्याःगु हुलय् पासापिं नापं, कातुमतु काक जात्रा स्वः वन । व उखुनु न्हूगु वसतं मेमेपिं पासापिं स्वयाः थिकुथिकु काः । जात्राया बजार । झिलिमिलि । पमल्याते ल्हाः दी मलाः । सुनमायां नं रिबन व च्याप्टी काँटा न्यात, बमेसन छकांगा नं न्याना: थ्याकं थ्याछि पासापिन्त इनाबिल, दाजुम्हेसित छकू नं ल्यंकल । अनं सुनमायां, पासापिं नापंतुं श्रयाय्चाःगु लुँयाचाः सुयाच्वंपिं मिसात व चस्मा तयाः च्वंपिं मिजंत थितुंथीक च्वनाः मे हालाच्वंथाय् भचा दनाः स्वत । अमिगु भाय् वं भति भति जक थुइके फत । अनं भचा उखे मादलया सः थ्वत - ' घिंतां घिंतां ।' सुनमायापिं नं उखे हे ब्वाँय् वन । चाकःछि भोड, दथुइ ह्याउँगु पोतेमा क्वखायाः, नाइलन सारिया द्योने वाउँगु प्लास्टिकया कमरपेटी चिनाः, लुमार छकू फिरिक्क फिरिक्क ब्वयेकुकुं छह्म ल्यासेह्म मिसा प्याखं हुलाच्वंगु खनाः सुनमाया दंग जुल । मादल च्वे च्वे धाःलिसे प्याखंम्वः नं च्वे च्वे धायाः झन झन मचे याना हल । वयागु तालय्न्तुं स्वयाच्वंपिं मिजंतेसं ' हल्लै हल्लै ' धकाः मारेसं ल्हाःपा थात । अले गथे गथे हारहुर जुल । हुल तज्यानाः छ्याल्लब्याल्ल – मुस्या बायेथें तितरबितर जुल । उथाय् हे पासापिं नापं सुनमाया त्वःफिल । पासापिं लुइकेत व भ्याक्रि - बथां चितु चोकाः जुल तर लुइके मफु अले तग्वःगु ह्लोँतय् थाहां वनाः चाकःछिं मिखा वायेकल ।

ह्लोंया क्वसं जुवारी हालाच्वंपिं त्यासे - त्याह्मोया छपुचः दुसां सुनमायाया उखे ध्यान हे मवं। वया पासापिं मालाच्वंगु मिखा तापाक्क पछिमा थानाः, बाँसुरी पुयाः वयाच्वंगु हुलय् स्वच्चाः वन। व बाजं - थ्वः न्ह्योने हे वयाच्वन। अमिसं हालावःगु फागुया में शिखरकोटयात जीवन बियाच्वन।— ' जुजुया होली तंचाया ला त्यासे बिस्यु वने मायेक नं स्वः भ्राया ला ?' हुले गुम्हं अबीर ह्वह्वं वःपिं, गुम्हं लँय् लँय् हे प्याखं हुलावःपिं। बाजा पुयावःपिं जक शिखर-कोटया त्याह्मोचै त्याह्मोचात। बाजाया न्ह्योने धाःसा आपाः यानाः बाईरोडया ड्राइबरत हे। अपिं सिंसिं धाःसां अबीर ह्वलाः वया च्वन, सनाः वयाच्वन, हालाः वयाच्वन। सकस्यां ख्वाः हिफ्फः द्यःया थें ह्याउँ; जःखः च्वंपिं न्ह्याम्हेसित नं अबीरं व्छाकाः दया च्वन, अपिं थें हे ह्याउंकाः वयाच्वन।

बाजं - थ्वः सतिना वयेवं सुनमाया लिलिचिल लिचिले छिंथाय् तक। अनं अपो लिचिलकि ह्लोंतं कुतुवनी भय दु। व अथे लिच्युच्युं हे व हुलय् वं छह्म ड्राइबरयात नं खन गुह्म कि गुंइ वनीबलय् लँय् नापलाक्व पतिकं मोटर दिकाः 'मोटरय् तया यंके वा' धाइह्म। वयागु मोटरय् छकः हे च्वं मवंगुलिं व ड्राइबरंलाखय् थये नं धाल धाःगु सुनमा-याया भ्वास्स लुमन—'व ह्यांगु लं फिनाः, द्वकचा ज्वना वइह्म चाकलाःचा ख्वाःह्म त्यासेचित याकःचा नापलातकि हे लुचुक्क बुयाः मोटरय् तया यने मानि।' व हे अल्छिनाः ड्राइबरं थःत हे तातुनाः वयाच्वंगु सुनमायां खन। सुनमायां मे वान्यात छुयाये छुयाये जुयाः। गनं वने मलाकंतुं ड्राइबरं सुनमायाया ख्वालय् हे अबीरं व्छाका बिल। सुनमायां अबीर थाथामथा

यायां मिखा पुलुपुलु कनाः ड्राइबरयात म्हुतु ह्लात— 'ख्वाः हे स्व ··· ध्वग्गोख्वाः !

' अय्या ... !'

मूलुं च्वास्स सुयेवं सुनमायां ह्लाःपतिं म्हुतुइ त्वसुये यन म्हुतुइ न्िरवाः वलथें, पतिंचा म्हुतुं लिकाल । धाथें पचिनय् हि पुलुपुलु पिहां वयाच्वन । हि खनेवं सुनमायाया ह्य पीयावल, अले सुखूपुचो तह्ल धिनाच्वंगु मूलुयात ज्वयेपियाः स्वयाः छूतां म्वायेव न्हिल ।

पिने नीरव चा, खुसिया भिभ्भांदंगु सः व फसं सिमा स्वांमा संकूगु सिलसिल व मरमर ध्वनि। सुनमायां गबलें गबलें व पिनेया वातावरण गनं ह्वःचां दुहां वःगु चाः, तर वैत उकी छुं मतलब मदु। थःगु हे भावावेशय् दुनाच्वन। मुलुं सुयेवं वया भावना भावनाय् तक जक सीमित ज़ुयाः लखय् च्वयेथें हुयावन। आः वं थः क्वयाय् हे दु धयागु वाःचाल, वया दाजु आत्तकं मवःनि धयागुनं सिल।

'ख्वास्याख्वास्या, ख्वास्याख्वास्या ... ।'

पिने पलाः छ्यूगु सः सुनमायां ताल । वं न्हाय्पं तिंस्वाका न्यन। सः ताबेतकं ताये दया मच्वं, तनावन।

छकः ला भ्रमजकं ला धैथें सुनमाया वाताहां च्वन। तर भ्रम मखु सः हानं वल। हानं दित।

सुनमायां न्हाय्पं बियाच्वन सः हानं वइला धकाः, तर मवः। वं लंच सुल।

पलख लिपा ह्मानं सः वल । सः वःगु गनं नं मखु, छें क्वसं ?। न्हाय्‌पं क्वथीक तयान्तुं सुनमाया तीजक दन। वैत विश्वास ज्ुन कि वया दाजु हे वःगु खः । परन्तु दाजुम्हेस्यां 'नानी' धकाः मसःतू, ।। खापा हे धिन ।

सुनमाया भचा ग्याः थें तायाः वाताहां च्वन । ह्य खाःथें, नुगः ग्याःथें च्वनाः छुयाये छुयाये जुयाः मनय्‌ धौबजि वाल । अबलय्‌ ?; छेली 'प्यांय्‌क' च्वलेचा ह्मालाबिल थारान्हुइक । न्हापां ला वया ?पां हे दुब्यूगु खः ग्याःगुली नं थाराक्क वंबलय्‌, तर लिपा साहस थें वैत प्रेरणा वल कि अन व याकःचा मखु, वया पासा च्वलेचा म्ये व खा नं दु ।

' घारघार, घारघार ।'

खापा सः वल । थः दाजु हे खइ धकाः सुनमायां खापा खं वनेगु ताःकाल । खापा सः मदिक हे वैच्वन, किन्तु सः बियाः मसःतू, उकें सुनमाया खापा खं वनेला मवनेलाया दथुइ लात । थ्वं कायेकाः वःगुलिं जक मसःतूगु जुइ धैगु मतीं वं शून्यता चिल्लायेदंक धाल —
' कुने सु ...?'

'जि ... ।'

कुनें सः पिज्वःगु साह्लै चीतः, ताइभासं धाःगु थें जक च्वन । 'कुने सु ... हँ ... ?'

सुनमायां ह्य तत्याकाः गःपःल्ह्वन—इमा वःगु आभासं सजग जूह्म खाचांथें। ' जि ... ' व हे ग्याः भाय्‌ ल्वाकज्याःगु चीसःगु सः छेँक्वं थ्वत ।

'सु जि धाःह्म हाइ ?'

सुनमाया ग्याःजिलं हालाहल। उकिया लिसः वइला धकाः वं न्हकुपता तिं स्वाकाः न्हाय्‌पं क्वथीकल। तर पिनें लिसः मवः। लिमः थें खापा जक बिस्तारं सः वल। — 'धारधार, धारधार,।' सुनमायां वया दाजु ला खहे मखु धैगु सलं व पहलं सीका काल, परन्तु खापा थ्युं वःह्म थ्वहे जुइ धकाः अनुमान तक नं यायेमफु। अय्‌सा सु जुइ ले? स्व हे स्वये धैगु मती वनाः सुनमाया भयाः चायेकाः क्वस्वः वन।

'कुने सु धयां ?'

'जि ...'

वहे चीसःगु सः भ्याक्व थ्वया वल। सः परिचित थें नं, अपरिचित थें नं सुनमायाया लागिं। पिने कां ख्यूँ थें ख्यूँ गुलिं आगन्तुकया ख्वाः सी हे मदु, केवल किपाथें छत्याः जक, भयाःक्वसं लुखा न्ह्योने दनाच्वंगु सुनमायां खंके फत।

हाकुगु किपा खनेवं सुनमाया भयालय् मच्वंसे लिफःपुला वल। सु सु धैथें ह्म जिरिंग मिन। खापा खंवनेला, मवनेला जुल। तर 'भुयू दाइ जकं जुल ला धैगु मनय् वयाः व मग्यासें दन। अय् नं पूर्णविश्वास धाःसा मजू, छाय्‌धाःसा भुयू जूसा ला वया सः वं बांलाक सीमाःगु खः अथवा भुयूं हे 'जि भुयूचा' धकाः धायेमाःगु खः। छ्वंलें ला भुयू दाइचा खःसां थुगु इलय् अथे खापा थ्युं वये हे मदु, वइ हे मखु। भुयू दाइचा मखुसा, अय्‌सा थ्व सु ले?'

सुनमायां थ:के निं प्रश्न यात । प्रश्नया लिस: वयागु न्ह्यपुइ लुया मव: । किचकन्या जकं जुलला धका: वं ह्मय् ज्यू हे मदयेकल, तर वया दाजुयाके वं न्यना स्व:बलय् मखु मखु अर्थें ह्ला या:गु का भुयूचां; किचकन्या धैपिं नं दइला' धका: बांलाक कना: चित्त बुझये या:गु व भुयूयाके न्यंबलय् नं 'ख्यालं धयागु' धका: धा:गु लुमना वया: सुनमायां किचकन्या खइ धका: अपासकं विश्वास मया: । बरु मेपिं सु जुल ले ? धैगु प्रश्न वं बारम्बार न्ह्यथन । लिपा, वैगु घल-मलगु न्ह्यपुं फलचाय् च्वनीह्म फ्वगिं जुइ धयागु विश्वास यात । वं ह्मिग: नं फ्वगिंयात क:नि ब्यूगु । 'चिकुल जुइ, छेली जूसां च्वनेत थ:ह्म जुइ' धैगु हे वं क्वातुगु धारणा काल । मतिं मतिं धाल—'वैत छेली तयां छु जुइ ! मातनय् हे त:सां ज्यू । व नं ला मनू हे ख:, वया नं लुमुक्क द्यनेमा: ।

सुनमाया मनय् खं ह्लाकु ह्लाकुं स्वाहानं क्वहां वन मतच्यायेगु थल ज्वना: । खापाय् च्वंगु खग: व मेगु चुकू लिकाल । क्वाइंक खापा छु चाल, खापाय् सं प्यपुना: पिने च्वंह्म छेलो दुहां वल । दुहां व:म्हेसिया ख्वा: ला सुनमायां मतजलय् खन, तर व थहां वये हे मलाकं वैगु ह्लातय् च्वंगु मत फ्वाक्क सित ।

प्यद्या

निभाः लुल, पालुंग उपत्यका नं दन्न थित । पालुंगया वच्च चंचं धाःथें, उखुनु सुथंनिसें पालुंगमित नं च्वेच्वे धाः ।

उखुनु गामय् तःधिकःह्म म्ये कोथःगु । ला ब्व थया च्वंगु फलचाय् ला काःवःपिं म्वः म्वः । सकस्यां ह्लातय् ला तयेगु बाता, भु व हि फयेगु थल । सकस्यां ख्वालय् न्हिले पिज्वः । छेँखा पतिं हाःसः व न्ह्यूसः ख्वाँय्ख्वाँय् सया च्वन । मस्त ला तिंतिं न्हुयाः हाला जूगु ल्याःचाः हे मदु मानौं तःजिगु नखः थें ।

खनं म्ये स्याइखुनु व गामय् नखः थें हे च्वनीगु । येँ, यल, ख्वप थें अन गामय् न्हिं न्हिं ला न्यायेगु मदु । खा, खसि नं अमिसं न्हिंन्हिं स्यायेमफु मतलब अथे नयेगु औगात दुपिं आपाः मदु । म्येया ला नयेत नं अमि कि नखः वयेके मानि, कि अथे गांछि धयाथें जानाः स्याये मानि । उकिं अन प्यला न्यालाया छकः म्ये स्याइगु । म्ये स्याइखुनु अमिके विशेष लयता हे वइगु, सके ला नये दइगु दिन जुयाः मखा जुइ ।

फलचाय् ला ब्व थयां च्वन । ला काः वःपिं वालं चिये थे फलचाय् हय्भुनाच्वन । चिन्या साहु नं, छह्म मनूयात बाता छगः ज्वंकाः, हुलमुलगु फलचाय् ला काः वल । व वयेवं हे फलचाय्

भवाम्म हय भुनाच्वंगु जनसमूहं आदरपूर्वक काचाकाचां लँ चिलाबिल, नतमस्तक जुया: छखे छखे चिला नं वन मानों चिन्या साहु, साहु जक मखु, गांया नाय: ख:, सम्माननीय व्यक्ति ख: ।

खनं चिन्या साहु, साहु जक मखु, गांया नाय: नं ख:, गांया हर्ताकर्ता नं। छह्म गांया सेंठ जुया: नं अनया प्रधानपंच धायेबलय् व स्वयां च्वय् अन गामय् मेपिं सु दनि। अन वहे सर्वश्रेष्ठ, वहे सर्वोच्च, वहे सर्वेसर्वा। देशय् परिवर्तन वल, व नं परिवर्तन जुल अवश्य, न्हापा गांया जिम्मावाल ख:सा आ: गांया प्रधानपंच। तर वैगु सान, वैगु मान, वैगु प्रतिष्ठाय् छुं हे परिवर्तन मव:। वैगु रवाफ, वैगु व्यक्तित्व, वैगु हाँक - धाँक हामोग्व:छि हे च्वय् - क्वय् मला:नि। उकें गुम्हेस्यां लागिं प्रधानपंच ख:सा, गुम्हेस्यां लागिं जिम्मावाल साहु हे तिनि — चिन्या साहु।

चिन्या साहु फलचाय् वयेवं ला-ब्वय् निं प्वालापिलिं स्वत। अनं अंगलय् पलिस्था यानात:ह्म लक्ष्मीनारायणया मूर्ति लिक्क च्वंगु ग्वाखनय् तयात:गु हाकुगफू लिकया: उकी सलामं च्वयात:गु ला काइपिनिगु नां व लामू दां पुतु प्वीका स्वत गुह्म मनुखं गोर्काया ला का:गु दु धका: मानों प्रधानपंचया ज्या अथे नं मसीकसें हे मगा:गु धैथें च्वंका नां व लामू दां स्व:लिसे व नांया मनू ला का: व:गु दु ला धैथें नं जन - हुलय् स्वयेगु यात। साहु स्व:लिसे मनूतेसं धमाधम छयां क्वछुका यन मानों प्रधानपंच नापं मिखा ल्वाका च्वनेगु अपराध ख: ।

ला ब्वति थयेगु सिधल । उथें उथें लना:, नां च्वया त:गु बाकुलिचा ला-ब्वय् भपुइका हये जक बाकि । तर उलि यातलें मेपिं सरह् फनचाय् लना च्वनेगु चिन्या साहुं थ:गु मर्यादाय् श्रक्का लाइगु ताया:, म्ये स्या:ह्म कजियातं स:ता:, न्ह्यपु, मे, तिस्यो व मिखा निग: वयागु बाताय् तयाब्यु धका: उजं बिल । अले दकसिबे ला अपो खने दुगु ला-ब्व छब्व न बाताय् तयेकल । अनं कजि जूह्म नापं हिस्स जुइका ला-बाता ज्वंका: व छेंय् वना हे व्छत ।

न्ह्याबलें म्ये स्या:सां चिन्या साहुं अथे हे याइगु । थये याइगु छगू प्रकारं दस्तुर हे जुया वना च्वन लिपा हकय् परिवर्तन जुइत ।

मुसुका:गु ख्वालं चिन्या साहु बैठकय् दुहाँ वन । ला-बाता दराज लिक्क दिके बिया:, ला-बाता कुबिया: व:म्हेसित धाल । — ' कन्हे जक वा, थौं म्वाल हुँ । छंत न्ह्याथेसां मिले याना बीवं मगा: ला ? जिं थ:गु हे दां बी का छाय् ? बचतया दां थीगु आपा: झंझट दनि ।'

ला-बाता ज्वनाव:ह्म पालुंगमिया ख्वा: छकलं हे बुल्लुसे च्वना वन । बचतया दां भचा त्याये धका: सुयय् त्यलंनिसें व प्रधान-पंचयाथाय् वयाच्वंगु । वहे आसां नं प्रधानपंचं धा:धा:गु ज्या यानाच्वंगु वं । प्रधानपंचं ' थौं मखुत, कन्हे ' धा:बलय् वया आत्मां साप: हे फी मफु:; उकेसनं 'थ:गु निजि दां बी' धा:बलय् वया मनय् धौबजि हे वाल । वया मिखा शून्य भावथें जा:गु ख्वालय् तलपल थित, म्हुतुसि छुं धायेथें फरफर सन्न तर बक धा:सा तमज्या: ।

उथाय् लाक्क साहु हानं 'कन्हे वा, हुँ' धाल, व 'हवस्' धया: बैठकं लुरुलुरु प्याहाँ वन ।

चिन्या साहु अर्थपूर्ण भावं याक:चा बैठकय् अथें न्हिला हल । न्ह्यू ख्वालय् म्हुतुसि व मिखाफुसि बेको जूगु वं शायद बांलाक हे वा: चा: । वहे जालीमय मुद्रा स्वयेत न्हायकनय् दं वन । निपा ह्लातं ख्वालय् पित्त् पिल । वर्ष वंसां वन धाये मछिंक ला-हि दुगु ख्वालय् ल्याम्होया ज: नं थिना च्वंगु दुथें ताया: साहुजु गमक्क फुले जुल अजिंगर फुले जुई थें ।

'शारदा ...! नानी ... !'— साहुं म्ह्याय्यात स:तल ।

लिस: धा:सा मव: शायद मता:ला छु थें । लिपा ला स्वाहाने स: वल तर शारदा मव:, सँ चाकीम्ह दशनारां जक स्वाहानें थहाँ वल : बैठकय् लासापेंय् आराम कया च्वंह्म साहु सरज्यांत जुइवं दशनारां गरुडं खंह्म नाग थें कयेकुन, अले वास्यां न्हिला-ख्वा ज्याना: छ्यंनय् चासु म्वम्वं तीजक बैठकय् दुहाँ वन ।

' न्हापां वा धयाह्म कासिंला भ्रन थुगु इलय्का व:गु ।' — चिन्या साहुं दशनारांयात तिप्पा नकल भूल या:ह्म च्योयात मालिकं हक्कइ थें ।

न्हापां-ला दशनारांया सातु हे वन । लिपा छ्यो उसिउसि यायां धाल ।— 'बाज्या म्ये स्या:थाय् खनागुलिं हारबेन छ्ग:निं का: वना च्वना ... ।'

' गन का: वनागु हारबेन ? छाय् माल हारबेन छंत ?'— साहुं हतुमतु हकेथें धाल ।

'थनि निसें भीथाय् प्याखं नि बाज्या।'— दशनारानं कयेकुनाः लिसः बिल।

'छु प्याखं स्यनीगु अय् ? स्यनीह्म सु हँ ?'

साहुं नोकरयात न्वायेथें न्यंगु सः न्यनाः दनाच्वंह्म दशनारां तीजक बँय् फ्यतू वन, लुमारय् प्वःचिनाः ज्वना वःगु ज्याभः - प्वः लिक्कसं तयाः धाल।— 'प्याखं ला नाटक धाःगु स्यनीगु बाज्या। भी मास्तर साहेबं हे स्यनीगु। प्याखं नं वं हे च्वःगु।

'येऽ ... !' चिन्या साहु भरंग भत्ता काल करेएटं ज्वनीबलय् थें। वयागु ख्वाः अनया अनसं हे पाना वन। सीदयेक हे वया ख्वाः खुसिया ई थें वँच्चुसे गम्भीर जुल। अले दशनारांयात नयेथें तातुना च्वंगु थःगु मिखा वं बँय् क्वछुके यन।

दशनारां जक त्वालां च्वन। साहुया हिला वःगु अवस्था खनाः वैत गाक्कं आश्चर्य थिल। प्याखंया नां मात्रं साहुया नुगलय् म्वखाय् ब्वःगु वं बांलाक खंकल। उकें व ग्याःह्म थें भुग्लुं च्वन भुलूखाथें साहुया मनोदशा क्वथीक स्वयाच्वने मछालाः।

'अन्यागु प्याखं स्यनेमते धयां हे व च्वापुकाःह्म मास्तर ....' चिन्या साहु ज्वरय् हाःह्म थें आकाभाकां हाला हल।— व प्याखंया भाय् नं मज्यू, उकी च्वंगु खँ नं मज्यू पहिले। न्हापां ला जितः हे क्यने हःगु नि वं। जिं थज्यागु प्याखं मज्यू नं धया, माने हे मजुसें अपो जुयाः ... । छखें सर्खारयात कयेका तःगु दु का, खःगुं मखुगुं, खँ तयाः धनीतेगु नं भण्डाफोर याना तल का। धनी व गरीबया ला

त:धंगु हे ल्वापु क्यना त:गु । धनीह्म मनू ला मनू हे मखू व प्याखनय् क्यना त:गु ला; शोषक, जाली, फटाहा, खुँ, बदमास अन्यागु जक, छु छु छु छु, पूरा राजनैतिक प्याखं, क्रान्तिकारी प्याखं । अन्यागु प्याखं नं प्याखं जुइ ला व ! द्योयागु, न्ह्यागु स्यों सां जिउ नि स्यने हे मा:सा । हरिश्चन्द्रया जूसां, नलदमयन्तीया जूसां स्यँ, खर्च मा:सां बो नं धया । जिं धैगु खँ ला मन्यनीम्ह का, क ! गपाय् ह्नंह्म जुल व छुस्सि मास्तर ! जित: तं प्याहाँ वइ अले सी का वं !'

दशनारानं पुतुं च्वना: साहुया खँ न्यनाच्वन । प्याखं द्योयागु स्वया:नं बांला: थें ताया च्वंगु न्हापां वं, तर अा: साहुयागु खँ न्यँसांनिसें वैत नं भचा गरखेसे ला च्वन, अय्नं स्यनीगु प्याखनय् गामय्यागु हे जक मुक्कं खँ मा:ह्ना त:गु दुगुलिं गांया लागिं अन्यागु हे प्याखं मा:' धयागु धारणा धा:सा अपामकं बुलुया मवं । उकें छुं धाये थें दशनारांया म्हुतुइ उलिउलि मव:गु मखु, तर साहुया तमं जिना च्वंगु ख्वा: खना: धायेमछा: । मनया खँ मनसं उकुसमुकुस दंका: व अथें सुंक च्वन वयागु खँया छुं मूल्य मदैगु सिया: । साहु जक तमं व्छ:गु व्छलंतुं । लुखाय् दना: खँ न्यना च्वंह्म शारदा मखंगु जूसा व गय् च्वंक हालीह्म जुइ, छाय्धा:सा वयागु खँ मन्यँसे मास्तरं अथे प्याखं स्यनीगु वयागु लागिं घोर अपमान ख: । छह्म गांया प्रधानपंच, छम्ह साहुया खँ, गांया जाबा मास्तरचां मन्यँसेंलि वं सह यायेफइ नं गथे ? सकस्यां माने याकाच्वम्ह गांया नाय:या मर्यादाय् थ्व पक्का नं त:धंगु धक्का ख: । तर शारदा 'स:ता दियाला बा: ?' धका: बैठकय् दुहाँ वयेवं सुंक च्वंगु सुंकन्तुं--कँहा:गु नुग: हालान्तुं च्वंसां ।

शारदा—साहुया याकः म्ह्याय्—यत्थें नये दुम्ह धनीया म्ह्याय्, गमालं छाय्पियाः बैठकय् दुहाँ वःबलय् दशनारां तिरिमिरि धाल यद्यपि वं खना च्वंम्ह गांया म्ह्याय्मचा खःसां । पूर्ण यौवनय् उलि बांलाःगु रूप, उकियात ल्वयेक तिसा - वसः पुनाः, समाः याना च्वंम्ह युवती शायद वं व गामय् मखंनि नखा जुइ; उकीसनं शारदाया ल्हातय् उपन्यासया सफू छगू खंबलय् दशनारानं शारदायात येँयापिं म्हपिं मिसात थें हे भाःपिल ।

शारदा बैठकय् दुहाँ वयाकथं ला - बाताय् मिखा ब्वल। बाताय् च्वंगु ला खनेवं वं थःगु ख्वाःया ला नं चकंकल ।

साहुं न्यंकल शारदायात ।— 'तलय् छं मांयात याकनं ज्वरे या धा, थौं जि मिटीनय् वनेमानि । छं दाजु छेँय् दुहाँ वःलाकि मवः ?'

शारदां ला-बाता ल्ह्वनाः धाल । — 'दाइ थ्राः तिनि वल । भट्टीया म्हेस्यां ल्लाः ज्वनाः तये हःगु ।'

' मिला मसी ?....... कपूत !'

साहु हीमीचाल शारदा व दशनारांया ख्वाः नापं कय्कुंक । शारदा वनेवं दशनारां भन हे कय्कुन । साहु जक घुरे जूम्ह जुलन्तु । वं बिचाःयात—धन, वैभव व मान-प्रतिष्ठा दयाः नं काय्या बारं गाक्कं दुःखी जूगु । न्ह्याबलें अयलाखं काः वया काय्, रण्डीबाजी नं याः जू । गुँ थ्यांक वनाःनं गुँइ वःपिं मिसातेत लाथेःपाःथे याः जुल धयागु खँ नं साहुं न्यने धुंकल । वहे खँय् सकस्यां छ्प्वाः म्हुतुंथें " बौ

काय् व्यभिचारी ' धकाः धाल । अबलय् अथे धाःपिनि विरुद्धय् साहुजु खोना ज्वनाः प्याहाँ वनेमाल ।

साहु अबेतकं झुके जुल । सौख्यपूर्ण जीवनय् काय्या पाखें वया च्वंगु बदनाम दैवी अभिशाप हे खः धयाथें भाःपिल वं । छु पापं थथे भोगे यायेमाल धकाः व कू नल । तर थ्वहे पापया प्रताप खः धकाः क्वःछी धाःसा मफु, अले वं काय्या खँ हे लोमंका व्हयेगु कुतः यायां दशनारांयात धाल ।— ' का दस्चा, लिबात खःला ? बभां छकू निं त्वरे का, अले सँ चाये ।'

गांया सँ चाकीम्ह काजिं, गांया तप्पाःस्वाःयागु खँ मन्यनेगु खँ हे मदु । न्ह्याःसां मन्ह्याःसां दशनारानं बभां थना बिल ।

' अँ दस्चा, प्याखनय् प्याखंमोत सु सु ले ?' — साहुं बभां त्वँत्वं न्यन ।

' प्याखंमो ला यक्व हे दु बाज्या ।— दशनारानं सँचायेगु ज्याभःप्वः फ्यंफ्यं धाल ।— ल्याम्होचात फुकं हे धाः सां ज्यू भीथाय् यापिं । शिखरकोट व ओखलय् च्वंपिं नं दु ।'

' अले व जिम्दार जुइम्ह सु ले ?

' व ला भाजुवीर घटुवा जुइगु ।'

' अँ, अले किसान जुइम्ह ले ?'

' व ला मास्तर साहेब हे जुइगु । न्हापां आसामरुचा तये धाःगु, वं पाठ वयेके फै स्वाः मवल, आकटिङ नं याये फै थें मच्वं ।'

साहुं छचों ल्हुकुल्हुकु यात, अले धाल ।— ' छ छु जुइम्ह ले ?'

'जि छुं नं जुइह्म मखु, हारबेन थायेह्म ।' — दशनारानं न्ह्यला: धाल ।

'प्याखं स्यनेत ध्यबा खर्च सुयागु ले ?'— साहु कुतिकुति याना: न्यन ।

'ह्मति ह्मति चन्दा तयेगु हँ ।— दशनारानं खःगु खँ कन ।— मगा:मचा: जूसा छेँखा पतिं उठे यायेगु हँ, जथाश्रद्धां बिक्व कायेगु हँ । छिके ला सछि पायमो फ्वनेगु हँ, उपप्रधानपंचयाके बाग: ।'

'जिं ला चुन्नां बाग:नं तयेमखु !— साहु हुखा त्वःता:, भचा लासा - क्वय् वया: हाल ।— अन्यागु गां भारे याइगु प्याखंयात चंदा तै ला जिं ? का सँ चाकि ।

दशनारानं अजुगति चाया: कैंचि व ककीचा ज्वन । साहुया सँ गय्थें गय्थें ता:सां मुंक च्वनेगु हे भिं ताया:, साहुया छ्यों ज्वना: कैंचि संकल — 'कत्र ... कत्र ... कत्र.... !'

'मास्तरं ल्याह्मो–ल्यासे, बुरा बुरितेत नं आख: स्यनेगु यात धा:गु ख:ला ?'— क्वछुना च्वंह्म साहुजुया म्हुतु सन । दशनारानं उकिया लिस: 'ख:' जक धया: गाकेत स्वःगु खः, हानं 'छु छु स्यनीगु ?' धा:बलय् धाये हे माल— 'हरेक किसिमया बुद्धि बिया: आख: स्यनीगु' धका: । न्यँन्यं साहुयात छु जुल मस्यु, क्वछुनान्तुं हाला हल ।— थ्व मास्तरं भिंगु याइ ला थें मस्यु ? व कू ज्वनीपिन्त, नाम्लो तइपिन्त मा:गु ला का .... शिक्षा - दीक्षा ! थ्व वसांनिसें सीदयेक हे म्वा:मरुगु जुया वल थ्व गामय् । गबलें साहित्य सम्मेलन यात, पुस्तकालय

ख्वोले यात। छु सीगु साहित्यं ? छु दँगु पुस्तकालयया सफुलिं च्वले ज्वैपिं मचातेत, भारी क्वबी मा:पिं गामा:तेत ? सुयां ब्वनेखनं ला: ला पुस्तकालयया सफू, न ब्वने हे स: ? वाहियात ! सकतां वाहियात ! लुमं लुमं मूतं व: ।' इस्कुल नं अन दने जीमखु, हरिचिगु बुंइ—खुल्लागु थासय् दने मा: धका: अगामकं धयां 'गरीबयात मार्का परे जुइ, सितिं वनाच्वंगु थासय् दंसा मुइतं मार्का मजू' धका: मेमेपिं सदस्यत ह्लातय् क्या: अन हे जग म्हुइकल। आखिरय् द्योया थाय् लात मखुला ? आ: सो ! इस्कुल दनेगु ज्या बन्दया बन्दन्तुं ।'

' द्यो ला अन हे तयेमा: बाज्या, रथय् तया: गां गां चा:हीका:, देग: दयेका: हे थापना यायेमा: । मखुसा मास्तरं धा:थें म्यूजिम धा:गुयात ल:ह्लाना बीगु । अथें तयात:सा खुया यंकी नि बाज्या। थौंकन्हे बांबांला:पिं नेपा:यापिं द्योत धमाधम खुया यंकूगु मखंला ?' —दशनारानं सँ चाकुकुं धाल।

' व द्यो पालुंगं पित यंके ज्यूह्म द्यो हे मखु, छ छु ध्यारम्यार हालागु ! मास्तरं धायेवं हे म्यूजिमय् तइला ? व सु धका: भथिंगरया: खँ न्यनेत ? न व ध्व गांयाह्म मनू हे ख: । व ला पिनें वया च्वंह्म छह्म भतुवा का, भतुवा ! छं पालुंगया बाखं न्यना मतया ला ? व द्यो जिमि हक लगे जूह्म, सिल ला ? का, सँ निं चाकि ।'

दशनारां, कँचि छपा ह्लातय् यगायेका: छक्क जुल साहु 'द्यो अमिम्ह' धा:बलय् । अय् नं साहु ' पालुंगया बाखं न्यना मतया ला ?' धा:गुलिं भचा ला वैत छू छु थें जुल—कथंकदाचित् अमिम्ह हे द्यो ख:ला धयाथें ।

दशनारानं साहुया सँ चाके सिधयेकल, ग्वाँय् दारि नं सुचुका बिल। साहुजुं जःपातुति न्ह्योने तयाबोवं भ्यालय् च्वंगु करुवा कयाः भिलेबरया स्वलाय् लः थन। साहुया तुति-पतिं चात लखं प्याकाः छलंचा वात। लुमि ध्यं कूगुया सुरय् चिन्था साहुं पालुंगया बाखं कन।

न्हापा न्हापांनिसें भीगु पालुंगु गां नं ये, यल, ख्वप थें हे तःधंगु शहर का; आः सकाः गां जुल। आःनं ला धायेत पालुंग शहर हे धाःनि। फेदीं उखे तज्जाःगु भीरय् ह्लोंयागु खापा दनि, व न्हापा राक्षसया देरा हँ। व राक्षसं लाखय् न्ह्याबलें भी घाँय्घाँय् अजाजुपिं सु जुल जुइ, अमित साह्रै हे दुःख बिल हँ। मनूत लिबाक्क प्याहाँ जुइ मज्यू, व राक्षसं खनकि लित्तु लिनाः ज्वना यंकीगु हँ। थथे व राक्षसं साह्रै साह्रै जुइक दुःख बिया च्वंगु स्वयां स्वये हे मफयाः छन्हु महाद्यो वयाः हे राक्षस नापं ल्वानाः वैत स्याना बिल। उसांनिसेंतिनि पालुंगमितेत नं हाइसुख जुल हँ। वहे गुण लुमंकाः पालुंगमितेसं महाद्योया जात्रा याना वःगु हँ, सिल ला? भी गुंपुन्हीबलय् महाद्योया जात्रा यायेगु वहे महाद्योया जात्रा का। महाद्यो महयेकं हिले - जात्रा-बलय् प्याखं नं क्यनी मखुनि खःला? नाग्ये स्याइगु प्याखं महाद्यवं राक्षस स्याःगु का, थुल ला?

लुसि ध्यनाच्वंह्म दशनारानं साहुया तुती मस्वसें हिले-जात्राया दृश्य निं स्वः वन। पुलां पुलांगु नेवाः - प्याखं, खय्नीतेगु जुवारी में स्यः छकुतिं धकमक्क धया च्वन। साहुं धाल।— 'व राक्षस सीवं पश्चिमया पर्बः गुरुरुं न्ह्याना वल हँ पालुंग देश हे त्वपुया च्छयेगु

धका: । सकलें आत्तय्‌चाया: भ्वेभ्वेकन, प्यखें हाहाकार जुल हँ । सकलें आः
गय्‌ याये ! गय्‌ याये ! हाःपिं जक हँ । 'का मखु थें जुल !' धका: हाला:
गुम्हं छें त्वःताः बिस्युं वन हँ, गुम्हं छुयाये छुयाये जुया: इतमित
कनाच्वन हँ । अबलय्‌ हे, छथाय्‌ पली, ग्वंग: लुह्म व मिखुंचा लुह्म
नं च्वना: फुक्कं स्वया च्वंगु हँ । ग्वंगलं इतमित कना: मिखुंचित धाल
हँ ।— 'नारांशिव ! भीगु देश फुइगु जुल ! पर्वतं ल्हाना: सकलें सीगु
जुल ! मंत ! आःजुलं मंत ! भी नं म्वाइ मखुत ! ग्वंग:या नुग:मछिं म:
न्यना: 'आसे, आसे, ग्यायेमते ! देश त्वपुइके बी मखु ! जिं न्ह्याना
व:गु पहाड दिके त्यल, का स्व, का स्व !'— धया: मिखुंचा पपू भारा-
भारा संका: ग:प: ल्हना: गथे ग्वंग: हालीगु ख:, अथे हे हाल हँ—
'कुकुलियां कू ... !' धाथें न्ह्याना च्वंगु पहाड ला ध्याप्प हे दित
हँ—ब्रेक ज्वनेवं मोटर दी थें । उसांनिसें ला ख:नि पालुंगयात 'मिखुंचा
हा:गु देश धायेगु या:गु । व न्ह्याना व:गु पहाड हुं हे का, थनं हे
खनेदु । गनं निसें गनथ्यंक त्यालां कया: वया च्वंगु स्व सा, खला ?
देश थिजक मथिल । थी ला:गुसा, मिखुंचा अथे मह्रा:गुसा खतम
मजूला ? अथे मिखुंचा हाला: देश बचे या:गुलिं, थनयापिं मिसात
न्ह्यचिल धा:मा, मिजंतेसं याये मफुगु ज्या याये फै धका: विश्वास
या:गु । छखें ला खनं ख:ला धयाथें च्वं । थनयापिं, मेथाय्‌यापिं मिस्त
थें मखु, बुंज्यां निसें छेंज्या तक थमं हे याना च्वन । लिपा वहे पहाडय्‌
सुकू निपा: पाय्‌पा:गु पा:ह्लो छग: लुया वल । व ह्लो साह्रै हे
बांलाना: जुजुयात चढेयाये धका: जनतातेसं कुबिया हल हं अनंनिसें । तर
जसें पालुंग देया ध्वाखा सी जक थ्यन, ह्लो कुबियां कुबी हे मफयेक भयातुल

हँ, उइ्क हे, संके नं मफुत हँ । त्यानुया: ध्वाखा - सीसं दिकूगु, जुजुया पल्टन व जनता जाना: नं अनं हुमुक्क छक: हे न्ह्याके मफु हँ । गन ख: अन हे, आ:तकं नं अन हे तिनि । भी शोभाभगवती न्ह्योने च्वंगु चकंगु ह्लों द:नि ? वहे ह्लों का । कुबिया: हयेत प्वा:खना त:गु सिसिँ आ:तकं दनि । वहे ह्लोंतं याना: देया नां नं पा:ह्लों जुल । थ्यँथ्यं थौंकन्हे पालुंग जुया वन ।'

'पालुंगया जुजुपिं जिमि पुस्ता । -- साहुं इतिहास हनान्तुं यन ।— पालुंगमित रणबहादुरया पालय् पितिना ह:पिं त:कै व:पिं मस्त नापं व:पिं नं धा: । गुम्हेस्यां गोरखा जुजुं नेपा: कया:लिं नेपा: त्व:ता व:पिं यलया राजखान्दान नं धा: । यलया राजखान्दान जूगुलिं हे यलय् सु सु जातं ज्या बिया च्वंगु ख:, व फुकं जात ब्वना: थन व:गु हँ । उकिं थन यलय् थें हे सकलें जात दुगु । लुसि ध्यंकीह्म मा:गुलिं छिपिं जुल । तर न्ह्याम्हेसिनं न्ह्याथे धा:सां पालुंग देश येँ, यल, ख्वप थें हे पुलांगु दे ख: । थन जुजुपिं नं न्हापांनिसें हे दु । जुजुपिं जिमि पुस्ता, जिपिं अमि हे सन्तान । व द्यो लुया व:गुथाय् जुजुपिनि लाय्कू ख: । नत्रसा लुँया पाता, धलवतया मूर्ति, सिंग, ढाल, खोना, तलबार, खड्ग गनं वल ? व द्यो नं जुजुपिनि आगंद्यो, तलेजुद्यो हे ख:—येँ, यल, ख्वपया जुजुपिनि आगंद्यो तलेजु थें । जिमि हक लगे जू व द्यो – जिपिं जुजुपिनि सन्तान जूगुलिं ।'

चिन्या साहुं पालुंगया इतिहास क्वचायेकूथें दशनारानं नं लुसि ध्यने सिधयेकल । साहु दनावन । स्वाहाने च्वना: पालुंगया इतिहास न्यना च्वंह्म शारदा 'जि नं लुसि ध्यने' धया: दशनारांया न्ह्योने पयतू वल । शारदाया यौपुसे च्वंगु ख्वालय् पुलुक्क स्वया: दशनारानं मछा: मछा: वयागु क्यातुगु तुती थ्यू वन ।

न्याग्रा

आसामरु आंगसा तींतींस्वाका: छें पिञ्वाना वल । वेंगु ह्नय् इस्कोटचा छपा:, सुरुवा: छग: जक दु, तुती लाका नाप मदु। स:धंगु बिपत्ति वया: प्याहाँ व:म्ह जुइ धइगु वेंगु ख्वालं व पहलं धाया च्वंगु दु। वं ज: ख: गनं मस्व: 'छाय् छाय्' धाया: नतूपिंत नं छु धायेमफु। व थ:गु हे सुरय् त्वालं त्वालं, गलिं गलिं ब्वाँय् वन।

आसामरु मेथाय् गनं मवं, तप्यंक चिन्या साहुया छेँय् हे वन। व अन त्वायेत वंगु मखु, शरण कायेत वंगु, बिन्ति यायेत वंगु जुयाच्वन। साहुया बैठकय् थ्यनेवं 'बाज्या, बाज्या...' धका: हाल। स्यें स्यें मिंगु, आत्तय् चा:गु व थ:त प्व:चीमफुगु स: नाप ख्वालय् व्याकुलता ज्वना: व साहुया बैठकया लुखाय् दित।

अथे आकाभाकां आसामरु हा:व:गु खना: चिन्या साहु, शारदा व दशनारां स्वम्हं आताहाँ च्वना: आसामरुयात स्वया च्वन। आसामरु लुखा पिनेसं दना: स्यें स्यें मिंक सास: ह्लाना च्वन।

'छाय् हँ ? छाय् ?' न्यन चिन्या साहुं हराय्बराय् चाया:।

'म्ये ... क्व:दल बाज्या !' — आसामरुं स्यें स्यें मिनातुं धाल।

आसामरुया 'म्ये क्व:दल' वाक्यं साहुया बैठकय् च्वनाच्वंपिं स्वम्हं मूर्तिया नुगलय् च्वास्स हे मिंकल, अले अमिगु मनं नं वहे वाक्य लिसा काल—'म्ये क्व:दल !'

'म्ये क्व:दल !' धइगु ग्रासामरुया स: धायें कन्ना चायापु. बेदनां घयेपू । छक: ला ग्रासामरुया व ख्वखना–सलं चिन्या साहुया ग्रपाय् मछिंकूगु बैठकं हे जिंग्रिङ्ग ख्वया–ख्वा: ज्यात । चिन्या साहु पिचुगु ख्वालय् पित्त् पिया: मना च्वंम्ह व खँ न्यनेवं सालिक थें वाताहां च्वन । दशनारानं ला शारदाया लुसि ध्यनेगु हे त्व:ताबिल । पुली मनन्ना दिका: लुसि ध्यंका च्वंह्म शारदां ला ग्रासामरुयात स्व:गु स्वतंतुं । ग्रासामरु जक लुखाय् सं दना:, ग्व:फसं धुफ्फो दंगु मरुभूमिया ख्वालं साहुयात तातुना च्वन ! समुद्रथें त:जागु वैगु मिखाय् वैगु भविष्यया किचलं वैतत् नुनेत वांखाया च्वन ।

'छक: स्व:फासं बाज्या, म्ये सित !'

ग्रासामरुं ख्वखना सलं साहुयात ग्रनुनय यात । भचा लिपा वहे सलं बिन्ति यात । चल: वना: पर्ब:या कति घुन्न थ्वइथें ग्रासामरुया ख्व:स: साहुया बैठकय् थ्वत, परन्तु ग्रासामरुया ख्व:स:, वया ग्रवस्थाय् साहुं छु तालथें, वं ग्रासामरुयात नरयक्का निं हक्कल—'गथे सित म्ये ? छु जुया: सित ? छं ला गजबगु खँ सकाय् ह्ला:वल ! छुं नं मजूह्म म्ये, छु जुल ?'

ग्रासामरुया म्वखाय् ब्वयाच्वंगु नुगलय् बमं कयेथें, साहुया खं छत्थु क:बलय् च्वारंरं हे दुना वन । ग्रले निंभालय् ला:गु सिमाह: थें फ्यास्याहां लुत्ताय् फ्यतूवन । बुलुहुं न्हकु तिया: धाल— 'छु जूगु, छु जूगु, बाज्या, जुये हे मदुकथं जुल ! जि ला सिमां कुतुंवःह्म थें जुइ धुन । ह्लिग: नानीचां ह:गु घाँय् न्ह्योने तया बियां थिहे मध्यू व म्येसं । ग्रले खइमखुत धका: क:निचुं व ख्वाख: दायेका: न्ह्यच्याका;

व नं मन: वं। मचा बुइगु ई त्यःह्म जुल ऋनल का धका: जि ला सक च्वना। चान्हय्‌ला म्ये 'मां....मां....' हालाहल। जिमिसं चछिं न्ह्यः वयेकेमफु। सुथय्‌ ला म्येसं मिखा नं म्वये म्वये कनाहल। म्ये खं हे जि छुयाये छुयाये जुयाः फाफाथें ब्वांय्‌ वनाः नरेचा संय्‌ निं म:ताहया। वं ला करपिनि मिखावंगु धाल, फू-फाः नं यात। वं मंत्र ब्वनाः भारेयाना च्वं च्वं हे दनाच्वम्ह म्ये ग्रथें छुतां म्वायेकं हे म्वःतूवन। तुति नं तिल्ल तिल्ल तिप्यंका हल। जिपिं सकलें 'का का का' धका: हाला; ग्रथे हायेकु हायेकुं हे मचा क्वाहाँ वल। मचा नं म्वाःह्म मखु, सीह्म क्वाहाँ वल। मचा जक क्वाहाँवल ग्रलये मांह्म म्येसं नं मिखा छक: म्वयेकन, ग्रले हान मिखा तिस्सित, ग्रलं फेर मिखा मकं!'

ग्रासामरुं जूजूथें बयान बिल। वं कंलिसे न्यना च्वंपिनि मिखाय्‌ ब्याकं दृश्य प्याखनय्‌ थें लुयाच्वन—म्ये हाःगु, वाथावाथा कंगु ग्रले म्वये म्वये कना: सीगु, सकतां। नच्वाह्म शारदां ला व दृश्य लुमना वःलिसे गय्‌थें गय्‌थें च्वनाः, मू नापं हालाः, थःत थमं कस्सिक घयेपुना नं यन। गबलें ग्रासामरुया बिपत्तिं हयेहयेकाःगु ख्वाः स्वयाः वं थःगु ख्वाः नं गरखेसे ब्वल। दशनारांया ख्वालय्‌ नं ग्रासामरुया दुःख ल्यहें ल्यहें पुया च्वन वया ख्वाः ग्रवलय्‌ थःमंतु बिष नयेधुंकाः 'ग्राः छुयाये' धका: थःहेतुं इतमित कनाः जून्हेसिया ख्वाःथें। ग्रासामरुया म्ये सित मखु थःम्ह हे म्ये सीगु थें जुल दशनारांयात ला। खला चिन्या साहुया ख्वालय्‌ नं सुपांय्‌ मदुगु मखु, तर उकी दशनारां व शारदायाके थें सहानुभूतिया रंग खनेमदु।

'छकः भासँ नु बाज्या. . . . .मते बिन्ति !'

आनामरु ह्लाःनिपां प्यपुंकाः बिन्ति यात। थय्क्क स्वये थुथाय् व 'थ्व भवसागरं पार यानाब्यु' धकाः दुःखं विह्वल जुयाः, ह्लाँयाह्म थ्यःया न्ह्योने वन्दना यानाच्वंह्म भक्तथें खनेदु। वया मिखां ख्वबि स्वः स्वः प्याहां वया च्वन—भाःत सीह्म मिसाया ख्वबि थें।

'इलग् हे हसना बिइ म्वाःला छं ?— साहु छकलं हे लाखय् खात।

— आः जि वयां छुयाये, सीह्म म्ये म्वाना वइमखु थें।

'मिखा फुति हे यायेमलाःगु जिं छुयाये बाज्या ! अनया अनसं हे सीगु जिं नय् याये हजूर ! अन्यागु दुःख सियाः थःहे जहानथें यानाः लहिना तयाह्म म्ये. . .हजूर. . .।'

आनामरु ख्वबि हुल। शारदाव दशनारानं वैत स्वया च्वन।

'मेहनत सितिकं वन का, भिंस्वसः दां फुत का आः।'

थुलि धायाः चिन्ता साहु वायाक्क दनाः भ्यालय् खै फाः वन। भ्यालं लिफः पुला वयेवं धाल— 'म्ये ला छंत तूगु ख्वःनि आस्चा, तर छंगु कर्मय् हे मदुगु छुयाये जिं। खःला जिं धयागु ?— छंगु कर्मय् हे मदुगु।'

आनामरु छकः ताःहाकः भसुकाः तल अले न्हापाथें हे न्हकु तियाः धाल — 'खः बाज्या, जिगु कर्मय् हे मदुगु !' अभागीं नये धायेवं अन्न नाःपं नौ जू धाःगु खहे खः ! उलिमछिं दुःख सियाः लहिना, थौं दुःखया फल नये त्वःतलय् म्ये सित। करपिनि मिखा वन धायेवं लगय् जुल, नत्र छुं हे मजूह्म म्ये अथे मनं ला जुइ हे मदुगु !'

'मिखा वंसां सिधल, मवंसां सिधल।— साहुं फुंग छगः घय्‌पुनाः लानाय्‌ लिधंवनाः धाल — आः छं म्ये–मू पुलेमाल का आस्चा।'

'खः हजूर, पुलेमाल।— आसामरुं ख्वखना-सलं तुं धाल— हरेशिव! छु याना पुनेगु जिं...!'

आसामरुया मिखाय्‌ हानं ख्वबि दामि वल। निफुति ख्वबि ला वं हुया छ्ये मलाकतुं तिकिननाः वयागु पर्कातःगु सुरुवालय्‌ लाःवन।

'ख्व, आस्चा, छं म्येया मू आः थथें पुले फइमखु; व खँ जिं स्यू।— चिन्या साहुं सान्त्वना बीथें धाल— बरु आः मेगु छुं याये म्वाःनि, आःयात भों छकू निं च्वया हुं। छं पुने मफुतलेयात जितः छगू निस्ना नं ला माल नि, खला?'

चिन्या साहुया वाक्यं आसामरुया सुखूगंगू नुगलय्‌ भवाँय्‌ मिंक किल स्याचुपीं कियेथें। नुगः हिइयाः, गुतांचां लाःह्ला बखुं थें, व वाावाथा कन।

'छ खनाः जितः कन्ना मवंगु मखु, आस्चा। — साहुं म्हुतु पिचुकल — न्ये-खुइ जक जूां मायामारे नं यायेगु, ... भिःस्वसः भिःस्वसः मछिं, छं हे धा, खःला? उकें आःयात आमु छंगु बुँ छकूचा जूसां नि च्वया थकि; अले लिपा छं ध्यबा दइबलय्‌ फ्याना: का। लायह्ला खहे खः, जिपिंथें बुरा जूम्ह मखुनि, ध्यबा धयागु याये जक धाःसा लखौं कमाय्‌ याये लाःनि। थौं गरीब जूसां कन्हे ला अथे जुइगखु। जिं याये गु ला थुलि हे जक खः, मखुला?'

आसामरु 'ख: मखु' छुं हे धाये मफुत । न्हापां हे साहुया खं वयागु आतापुति खंग्रङ्ग गंके धंकूगु, आ: झन म्हय् हि नापं मदये का गंका बिल । उकें वयागु इन्द्रिय ब्याकं वाज्यांक्वाज्यां सन भैल:ख: सनीथें, वैत म्हारें इकुया नं वल क्व:दय् न्ह्यो इकुत्रा:म्ह य:सि द्य: थें । स्वपीति बुं, गुकिं वैत संसार खंका तल उलि नं मदयेव. . . . . .व छत्थुं मूहाल अले धाल— निला, प्यला म्याद बिया दिसँ, नहं मनसें जूमां पुले खुम:त्या दां ।'

' गथे ! गथे ! हानं धा खुस:त्या ?'

चिन्या साहु लासां जुरुजारू दना वल -- छत्थुं ल्वसुया: नये थें भैल:-मिखा कना: ।

आसाभरु नं पुचिं मच्वंसे भचा न्हापा स्वया: कथंवंका फ्यतुना: धाल—बछि जुसेंलि भिं स्वस:या खुस:त्या मखाय् माल बाज्या !'

' छाय् खुस:त्या जक हं ... ?' — न्यन साहुं झन मिखां ज्वये पिया: । साहुया ख्वालय् वया तंया मात्रा था ां वनाच्वंगु खनेदु । सीसां बछि, म्वा:सां बछि जुसेंलि भिं स्वस:या खुस:त्या मखुला बाज्या, गथे ?'— आसामरु साहुयात ध्वाथुइकेत स्वत ।

' वा ! छु खँ ल्हानागु छं ?— साहुं फुंग वांव्छया: आसामरुयात नुना हे व्छइम्हथें न्ह्यज्याना वया: धाल—सीसां बछि, म्वा:सां बछि धैगु छु, खँ आमु, हँ...?'

आपामरुं ख्वा: कयेकुंका: हानं थुइके थें धाल — 'ख:नि बाज्या, छिं हे अथे धाया: म्ये लहीकादीगु जित: । बछि धया: म्ये महिनाम्ह जि... ...।'

दशनारानं थुथाय् नं लुसि ध्यंकेगु त्व:ता: साहु व आसामरुया ख्वा: स्वत, शारदां नं उसिंहिं छग्नों ल्ह्वना: स्वत । तर थ:म्ह बौया ग्यानापुगु ख्वा: खनेमात्र नं वैत इक्कुसे च्वना वल अले वं बौया ख्वा: मस्वसे न्ह्यातिका कयेकुंकल ।

' मखु... ...आमु छं छु खँ ल्हानागु हाइँ ? बछि धका: धा हे मधयागु खँ छं गथे धायेफत, छु साहसं धायागु छं हाइँ ? — माहुं भचा स: क्वछाया: धाल ।

' छिं थ्वहे बैठकय्, बाज्याया सकलें जहानपिं दुथाय् धया दीगु ख:नि ।'

आपामरुं शारदाया ख्वालय् स्वत— आसाया निभा: त्वइला थें । शारदाया मिखा बौम्हेसिया ख्वालय जुत । तर धायेवं वयागु मिखा चुलुंबिया: कुतुंवल । कुतुंव:गु मिखां वयागु ख्वा: नापं बँय् स्वक्क स्वक्कुका बिल ।

' जिं बछि धयागु हे मदु, आमु छंगु खँ जाली खँ ख: मेगु छुं नं मखु ।— साहु म्ये-मिखा कना: जागयेजुल — अथे मखुसां ख: धयां दइगु, जुइगु जूसा सकस्यां नं धाइ नि, जिं नं धाये । जिं ला थुलि संम धया ख: कि म्ये-मू छकलं पुले मफुसा म्येसं मचा बुइका:लि न्हिं न्हिं मीगु दुरुया ध्यबा बछि जक याना पुले ह:सां गा: । थथे

मखुला जिं धयागु छंत ? थ:गु सबें तया: बछि याना: म्ये लह्रोके बिइमा:सा जिं हे लह्री स: नि, छंत लह्रोके बी मा:ना । जिंला छं न्यने हे मजीक हा:गुलिं 'का बा: ज्याया़ना: नय् धा:म्हेसित' धका: मायां म्ये न्याना ब्रियागु । व नं छंगु ख्वालं मखू, छं सिना वंम्ह अबुजुया ख्वालं बियागु । आ: म्ये सिनालि बछि हँ, फय् खनं ज्यूगु खं ला थ्व, गुलि याउंगु जुइ ! लज्या मचा:म्ह बेकुफ्, जित: ला वां मथिइक नयेत स्व:इम्ह का जिल ! गुलिजक धर्म त्व:ता: वँ ल्हाये सये का ह:गु धया थ्व कुजाततेसं छक्क हे जू का जि ला । ता:हाक: खँ मस्यू, आस्वा, म्येया मू भिंस्वस: हे पुलेमा: छं । सीगां बछि म्वा:मां बछि मखुला ?... हुँ ! दया याये त्य:नि ला आ:, ? दया याना: ध्यलं पू धा:गु थथे हे का !'

'जिं पुले मखु बाज्या, उलिमछिं ला ।'— आसामरुं दुने च्वंगु साहस मुना: धाल ।

'छु धया ? हानं धा छं ? — साहुं त्वपूवन — छं पुले मखु धयां सुख ला ? छ सुनापं जोरिखोजे याये धका: जुयागु हाइं...? छं जित: अभ नं म्हमस्यूनि ? भिंस्वम:यां नीखुम: पुले माली बाबुचा, होत याना खंल्हा छं ! जेलय् च्वने मास्ति वल ला छं ख: ला ? का भों च्व, थत्थें च्व । का भों मच्वसें थनं प्यलांगु त्या जक सँ, छंगु भावीय: खंका बी । च्वकेगु, छंत आ: हे भों च्वकेगु ! बरे छ बछि धाइम्ह, पुलेमखु धाइम्ह !'

'छाग् हालादियागु ?' साहुनीनं स्वारामारां स्वहानं क्वाहां वया: न्यन ।

'म्ये भीसं सीसां बछि, म्वाःसां बछि धयाः लहीकूगु हँ।

— साहु साहुनीयात न्यंकल— उकें बछि जक ध्यबा पुलेगु हँ।

'छाय् म्ये छु जुल ? सित ला ?' -- साहुनीनं उत्सुक जुयाः न्यन।

'म्ये सिनाःला खँ वःगु नि बछि जक पुले धेगु। साहु धाल— भीसं बछि धयाः लहोकागु खःला ?

'यम्हे ! मखु, सुनां धाःगु अथे ?— साहुनीनं चि छात — म्हुतु मिं नइमखु का अथे मखुगु खँ ह्लाःम्हेसिया। सीसां बछि, म्वाःसां बछि याना: म्ये लहीकागु मखु। आम्थे पाप खँ ल्हाये ज्यूला आस्चा छं !'

आसामरुया होस अन लाः थन लाः मंत। तमं मिखा खिल्ल मिना वयाः जःखः गनं हे मखन वं। क्रोधं न्ह्यपु क्वात, ह्य तज्याना वइथें च्वन। च्वनाथे मछूगु वया नुगलं अय्याये थय्याये मसिल। वयात अथे सुंक च्वनाच्वने स्वयाः 'छं फुगु या, बोम्वाःगु ध्यबा ला बी हे मखु !' धकाः साहु नापं ल्वाये मास्ति वल। गथे जक मनू जुयाःनं घाँय् नयाः खँ ल्हाये फुगु, गथे जक मनू जाली फटाहा जूगु ! धयाथें वैत साहु धयापिं खनाः हे दुनेंनिसें घृणा जुल। वहे आवेशय् साहुया ख्वालय् हे 'थुक्क वेमान, घाँय नयाः छं खँ ल्हात का !' धकाः थुकलं बिइ न्ह्याल वैत। साहुनीयात नं 'छंगु हे म्हुतु जकं मिं नइमखु' धकाः धायेमास्ति वल ! म्हिगःतलें 'साहुया जय जुइमा' धयागु वया कामना, 'ध्यबा दुपिं इमान्दार जुइ, चरित्रवान जुइ, दयावान जुइ' धयागु वयागु धारणा। तर थौं........थौं वयागु कामनां, वयागु धारणां वैतन्तुं थस्सः पायेका म्वाय् नकल। उकें वं

न्हापां थःत थःमं निं धिक्कार यात, थःगु अज्ञान, थःगु अचेतनतायात निं थुकलं बिल—गुलिजक ध्वां जुल धयाथें। तर साहुप्रति न्ह्याक्को हे क्रोध, घृणा, चोभ दःसां, थःप्रति नं न्ह्याक्को हे तं जूसां ब्याकं अनतक हे जक सीमित जुल, छाय् धाःसा वं साहुयात छुं धायेमफु गय् मतिइ वल खः, छुं यायेमफु — गय् याये न्ह्याल खः। तज्याये मफुगु अन्तरविद्रोह घानाः आसामरुं भसुकाः तया च्वन— ब्वाला काये मफुगु चिलाखं कुँ जक ल्ह्वना च्वं थें। ध्वला भं साहुयात जकं बः जूवन। थःह्म काय् वयेवं साहुजुं धाल — 'का अय् केदारचा! थन वा। थ्व बदमासयात भोँ च्वके माल। का थथें च्वकि, त्वःता छ्वयेगु मखु।'

आसामरुं अगिमथः-मिखा कन; तर म्हुतुं सः ज्वयेमफु, फ हे मफु। साहुया परिवारया घेराय् लाःह्म व, चक्रब्यूहं प्याहां वये मफःह्म अभिमन्युथें, छुयाये छुयाये जुया च्वन।

खुद्या

' कुकुलियां कू... ...!'

खा हाल। उखे हाल, थुखे हाल, प्यखें उल:मुल: खा- हा:सलं पालुंग गां त्वपुल। तर व स: सुथ व:गुया लसताय् मे हा:थें जक मच्वं, व ला 'क्रांति दं! ... ... क्रांति दं! .. ...' धा:गुथें च्वंक हे गंजा-गोलं ध्वत।

धाथें खायागु स: छगू आह्वान, जागृति व जोमया हलचलमय बिगुलया स: अथवा द्यना च्वंपिं थनेत स्व:गु संगतिपूर्ण कुत: ख:। अबलय् तुयूजलं संघर्षया ध्वांय् संकाहल। पूर्वया क्षितिजय् छिबिर छिबिर रंग ह्वला: सर्ग: चच्चिकना हल। चाया बन्दी जुया: आत्म - समर्पण याना च्वंह्म पालुंगं नं न्हिले थें न्हिले थें स्वा: ज्यात।

बुलुहुं तुयूज: लुल। धरतीया छता छता बस्तुकं सास: ल्हायेवं पालुंग गांया नि:स:खाति छेंया खापा नं कांइ... कुंइ .. क्रमश: चाचां वल। खापा चाल मखु, छेंखापतिंया प्याखंया थकिं उल। थनंनिसें शुरु जुइ हानं जीवनया पूमवंगु हास-परिहासमय प्याखं।

दबू लिक्कसं च्वंगु, नितचा जा:गु सुकूपोंल - छेंया लुखा नं कुंइक चाल मेमेगु छेंया लुखा चा:थें। सुथ: न्हापां दना: खापा खं वइपिं मिस्तेकेथें अबलय् सुनमायाया ल्ह्रातय् वमिबं पुइगु तुफि मदु।

तर म्वायेत मदयेक मगाःगु कःनि दुगु म्ह्य वं लिउने क्वबिया तल। म्ह्यय् कःनि न्ह्यय्फा च्वाफाति हे जक दइ, वं म्ह्ययात ह्मय् स्वत्ताक चिनातल ।

लुवां प्याह्‌ां वयाकथं सुनमायां शून्यभावं जःख: छक: स्वत, अले जिफःपुलाः खापा निपां लिसाला: लिग्वल, अनं फह्‌ला: क्वाह्‌ांत्रया: लँजिना: लुरुलुरु वन ।

गां फूचायेवं सुनमायाया लँय् खुसि वल । न्ह्यानाच्वंगु खुसि छ्रकं लाःगुलिं खुसि छीत सुनमायां पसि भचा थकाल। बुलुहुं खुसि छित । खुसिया लः स्वाउँ । खुसि छिनांलि खुसिपारी थ्यंका: स्वाउँ लखं दिनि धाःगु तुति निपां भ्वाग्राभिग्रिं खुसिसीसं बबस्वात, अले भचा ब्छासुथें ताःगु कःनि-म्ह्य छक: ल्ह्वाकाक्क ल्ह्वना: स्वत्ताक गां हिन । खुसिपारी च्वंगु छकूचा बजारचाय् नकतिनि पस: चायेकूम्ह काप: - पसल्यां म्वाःसां म्वाःसां 'ह्‌ाकफु' याना: खँ फाःमां उखे थय्क हे मिखा मवायेकुसें सुनमाया लुरुलुरु अनं पुलावन ।

सुनमाया प्याखंख्यलय् थ्यन । प्याखंख्य: चकना च्वन दगं: चकंथें । तर ख्यःयात थ्वय्क सुनमायाया ख्वा: चमकं उखुनु, न नुगः हे चकन सदांथें । व याकःचा लुरुलुरु म्ह्य क्वबिया: वनाच्वनं वनेत लाः तर वयागु पलाखं व म्ह्‌ं म्या: हे स्फूर्ति पिमज्व: । व न्ह्यांनि वनाच्वंगु कय्कुना: लिउनें सुनानं सात्तुसायेका: न्ह्योने वनाच्वंगु थें अथवा लिउनें सुनां 'खबरदार ... होशियार ... ' धाःगुलिं ग्याना: लिलिं चिला च्वंगु थें ।

ख्वा: पुल सुनमायां वा: हे मचायेका। वयागु गन्तव्य दिशाय् छ्वं तानाक्क, खुसिया बारय् प्रकृतिया विराटतां ह्रिस्याका: खिन्न व गाक:चाह्य ल:घतं वैत स्वया च्वन। सुनमायां यानं निसें ल:घ: खन। घ:या चवंगु सुकू - प्वलय् नव:घांय् बुयाच्वन उइ ह्य बुरिं छचों छगलं स्वां छुनात:गु थें।

सुनमाया घतय् थ्यंक: वन। व घतय् दुहां मवंनि दुनं ह्ररंर न्ह्यला ह:गु स: वं पिनें हे ताल। एक्कासि दुहां वने मछिना: व घतं पिनेसं नि दन। व दना च्वंथासं दुने जुया च्वंगु खँ बांलाक तायेदु।

दुनें न्हापां मिसा-स: वल — 'छं ब्याहा मयानागु छाय् ले सा? सी धुंका: मक: जन्म काइ धका: नं मग्या:ला छ?'

लिपा मिजं-स: थ्वत — 'न्ह्यागु जन्म का:सां छाय् माल छिमित, छिमित मा:गु खँ ला थ्व। सी धुंका: मक: जन्म थका, लठ्ठा हे थजु।'

अनं लिपा मिसातेगु न्ह्यू-सलं घ: त्वपुल।

सुनमाया दुहां वनेला मवनेला, उसि चा:सां दुनेया स: भचा ह्मस्यूगुथें ता:गुलिं व घतय् दुहां वन। धाथें वं ह्मस्यूपिं हे, अन्दाज या:गुथ, घतय् दुने भेपि सुं मखु, बिकुमाया काकिं, जमना व भाजुवीर। अय्सां व वनेवं छक: ला दुने च्वंपिं स्वम्हं सुंक च्वन। बिकुमाया काकिं ला वैत खने माथं हे न्ह्यलेगु दिना बिल। जमनां नं न्हापां ला न्ह्यला च्वंगु म्हुतु थपक्क बन्द या:गु ख: 'दुहां व:ह्म सु' धका: तर सुनमाया-यात खनेवं व भचा न्ह्यल हानं। भाजुवीरं ला सुनमायाया ख्वालय् हे तातुन।

सुनमायां क:नि-कु दिका: त्यानु नि लंकल।

घुँइँया... सलं चा:हिला च्वंगु घ: थ:गु हे गति चा:हिला च्वन। सके घ:या सुयातं स्वया च्वनेगु, नतुया च्वनेगु अथवा सुयां चेवा चर्चा याना च्वनेगु फुर्सद मदु। घ:या द्योनेः जुना च्वंह्म सिंयाह्म भत्तुया नं फस्वये हे लिमला:, चा:हिला च्वंगु घ:या द्योने वं एकनासं क्वाना च्वन— त्वा:सराहा...। वं अथे क्वा:लिसे सोली च्वंगु क:नि बुलुहुँ घ:या प्वालय् छ्वा: यायां, तिग: यायां कुतुवना च्वन। क:नि प्वालय् वंलिसे घतं नं ह्मासुसे च्वगु, क:निचुं प्रितह्या च्वन। प्याहां व:लिसे लुँचुं थेंत्याग्गु क:निञं मुनेगु ज्या नं वहे मतापं जुया च्वन।

सुनमायां सुयातं छुं मधा:थें, मेपिसं नं वैत छकल नमवा:। सुनमायाया ख्वालय् च्वंगु गम्भीरता खना: हे ला मस्यु, छकलं सु नवायेत न्ह्यज्याये मछा:गु।

घतय् प्यह्म प्यह्म मनू दया:नं सुं मरुगुथें गबेतकं गुपचुप। लिपा केतकिया तुफिञां छुचुं म्वग्राच्वंह्म भाजुवीरं तिनि सन्नाटा चफुइथें सुनमायायाके न्यन — 'छिमिगु बुँ नं च्वका काल हँ मखुला ?'

सुनमायां नमवर:, ख्वा: जक कुतुवइथें च्वंक ब्वया क्यत। बिकुमाया काकिं धाल — 'वया दाजुंलाखे मिखाय् जायेका ख्वबि तया: भोंतय् सहो तःगु हँ। गुलि ख्वल, हाल नं मानये हे मजू हँ। दशमारांचिया हे नुग: मछिन हँ वैत अन्या: या:गु खना:। अथे मतं नं अन्या: याये धंगु दुला: व। बछि घया: म्ये लहीका: म्ये सिनांलि मुक्कं आसामरुया छयनय् चीका:, गन्याम्ह बेमान जुइ व।

अन्याह्म ला गांगा नाय: हँ, पर्धानपंच हँ: पर्धानपंच मखु पिशाचपंच का, सि नं मसीह्म !'

' अधम, ख्वा: हे स्वये त्य:ह्म मखु— भाजुवीरं नं घृणा क्यन— वं याना: ला जिं थ्व दु:ख सी मा:गु ।'

' छं धा:थें अधर्मी, पापी हे ख: ।— बिकुनाया काकिं सही तल — सुयागु जक मन: वं, सुयात जक मख्वयेकू; चन्नंक पाले मा:ह्म ज्यानमारा ! कायह्म स्व, कायह्म, गुलि जक ह्यामि जुइ व अयला:गुलु— सि नं मसीह्म ! जन्मना वैत ब्यु हँ, फयेखनं ज्यू ला, छेँय् वने ह्या:सा पिने हे तयातये हँ । गुलि लज्या मचासे खं ह्लाये फुगु जुइ, लुमं लुमं हे पालिं निसें मि च्छया व: !'

' अये धायेक नं छ सुंक च्वना का मखुला ?'— भाजुवीरं ह्ला: ह्योछिना: न्यन ।

' मधाइ .... धायेत ला, धया निं जिं नं, — छ थें जा:ह्म अय्ला:गुलु, रंडीवाजयात मदयेक मगा: धका: बी माली का ' धका: । — छंत बीगा पलेसा लँय् व:म्हेसित बी ' धया का, अन्याह्म झठिं-गरयात धायेत छाय् ग्यायेगु जि जक । वं ला 'अये धायेमते, आम्ये फुर्ति यायेमते, लँय् व:म्हेसित हे मचुइका बी हँ छं म्ह्याय्, अथे का धा:गु वं । वैत हे 'ना बा: बा:' धका: थित्त् च्युं वयेके हँ जिं फुर्ति या:सा लाखय् । छखें ला ग्या नं ग्यात छु भा: थुमि धयाथें । लिपा म्वाय्से, जूगु जुइ, ग्या: ग्या: लिसें ख्याइगु ला ख:नि ' धयाथें मनय् वया: जिं 'फुर्ति सा फुर्ति, छं फुगु या का हु ' धया । अले ला लुरुलुरु

वन। आ:तकं नतुये मछा:नि जित:, ख्वा:तकं स्वये मछा:नि जिपु। उकिं थ्वैत (जमना) नं धयातया जिं— 'खबदार! व नापं नतुया: सना जुइ दइमखु, अथे यानाजूगु खनकि बाह्य भिक्क दाये जिं! ' धका:।'

बिकुमाया काकिं गथे जुल ख: अथे हे धाल। अबलय् ज••नां भचा ख्वा: स्यकूगु ख: तर सुनां न वा: चाय्केमफु। सुनमायाया जक खँ ग्यंलिसे नुग: कय्च्याना वल। नुग: कय्च्या: लिसे वयागु ख्वा: नं वँचुया वन, स्वये हे तं प्याहां व:ह्म थें, ग्या:ह्मथें, कथा न्यना: व्यथां क:ह्म थें।

' छ्याये...! जि भचा गरीब जुल, जिंगु खँ सुनां नं मन्य-नीगु जुल, नत्र...— भाजुवीर वा कटटं न्ह्यया: धाल— आसामरुयात अन्या: या:गु, जित: अन्या: या:गु तूम ला गनं तनी!'

' जोरिपारि मखया नं ला अन्या: या:सां आसामरु सह याना च्वंगु। व धन दुह्म, जन दुह्म, सकतां दुह्म। आसामरुया सका: सुं मंत, छुं मंत — बिकुमाया काकिं धाल।

' व नं थ्व पालुं गयापिं मनू हे मज्यू, छह्म हे ह्हि दुपिं मखु। वं अथेमनं अत्याचार यानाच्वन, करकियागु धनसम्पति लाकाच्वन। अहँ, अय् नं सुं छम्ह धका: तिरिक्क हाले मफु, महा:, मछा:! जिमां व नापं अथे सना जूबलय् छम्हेस्यां जक 'खबरदार! ला:ला:थें याये दडमखु, जिपिं मसीनि' धा:गु जूसा जिमां उलि स्यनीगु मखु। जिमामं दक्को बुँ मिया: धनसम्पति न्ह्याका: वया ल्यव: प्वय्च्याकल नं छस: सुं हाला मब्यू। च्वने स्य:गु थाय् ख:ला थ्व —लोभी, ग्याफर व पिशाचस जक च्वना च्वंगु थाय्!'

थुलि थाय्या: भाजुवीर फहिल सुयागुं ख्वा: मस्वसे । वयागु खँ ।।ना:, वयागु पह: स्वया:, बिकुमाया काकि व जमनाया ख्वा: ।।खेसें च्वन । जुनमायाया ख्वा: ला भन हे गरखेसे च्वना वल । खँ ।य।यं हे उसिमसि दना वल । वया मिखाय् साहु व वया काय्या ।।वय्-प्याखं छसीकथं लुया च्वन । वयागु ख्वालय् तंया हाप्व: दना वइथें, भ्वखाय् ब्वइथें, अजूचायाफुगु किपा खने दया वल । ।वं, फयां फये मजीक मन डाह् जू थें, व हसंमसं नं धाल ।

मुनमाया दुने च्वने हे मछया: यतं प्याहां वल । पिने वया: नं वयागु इक्कुसे च्वना व:गु म्ह याउँ मजू । ग:पतय् सोतिपाय् चिना ह:गुथें वया माप: कुना च्वन । अनया अनसं वयात आसामरु जुमन, अले वं याना त:गु सुचा:कुचा: नं । अनं मांबौ नं न्ह्योने व:थें च्वन गुम्हेसिया स्नेह् वं बांलाक काये मखं । अनं चिन्या साहु व वया हे हिं गुम्हेस्यां अपिं निम्ह् दाजु व केहेँया जीवन बरबाद याना बिल ।

पिने सुद्यों मलूनि, लुइथें लुइथें आभाजक सर्गतय् पिदना च्वन । पश्चिमं दना व:पिं को - बथां नं मब्या:नि, 'क्वा ... क्वा ...' हाहां पूर्वय् वनाच्वन — ज्यालू वंपिं कुम्हा:तथें । गुँइ घाँय् का: वंपिं मिमापुच: छपुच: भृषेश्वर महाद्य:याथाय् वनेगु तस्वा:गु लँय् वनाच्वंगु खने दु, अमिसं ख:थें मखुथें हा:गु पूमवंगु मे नं भाकाभुकु भाकाभुकु थ्वया च्वंगु दु ।

मुनमाया पलख जक पिने च्वना: यतय् स्तुं दुहां वन । दुने च्वंपि स्वम्हं प्राणीया अबलय्तकं थाय् व स्थितिइ छुं छुं हे मपा:नि,

सुनमायां छुं खँ न्हायेगु मथा:गु व सुयां खँ न्यनेगु नं मय: तायेकू दु धयागु थुइकूगुलिं सुनमाया दुहांवना: थ:गु थासय् फ्यतूवंसां भाजुवीं व बिकुमाया काकिं सुनमायायात छुं मधा: । पासा जूगां जमना सुनमायायात छुं धाये मछू । घतय् दुने छगू प्रकारं सन्नाटा, चा:ह्यूगु व खुसिया स: बाहेकं मेगु छुं तायेमदु ।

मनू च्वंथाय् ताबेतकं मौन बातावरण नं ह्रिसि मदु । थ्व अनुभव, सुनमायां बाहेकं, मेपिं स्वम्हेस्यां नं याना च्वन । बिकुमा काकि ला अथे सुंक च्वने छूम्ह मिसा नं मखु, मनय् उलिउलि वये हाले हे मा:म्ह, उकीं वं प्यात्त धाल—

'अय् भाजुवीर ! छं मां छक: हे लुमना मव: ला छंत ?'

भाजुवीरं लिफ: पुला: बिकुमाया काकि पाखे स्वत अले त धाल— 'जिमांया नां हे कायेमते, व मां ला ? शत्रु का शत्रु !'

स्वम्हं मिसात आलाहां च्वन भाजुवीरया खँ न्यना: । भाजुवी अथेमनं मांयात क्वह्य भा:पी धयागु सुयाकें मती मदु । भाजुवीर खं आपा: ला सुनमायायात हे असर यात । वयागु नुगलय् ट्रा नं न्याया: उकिया लिच्व: नापं ताबेतकं वयागु न्ह्यपुइ थ्यंक थ्वा च्वन । न्हाय्पं तियेत वं ह्ला: उलिक संकूगु ख:, तर सकस्यां न्ह्यो जुया: अथे याये मछाल । अयसां वं भाजुवीरयात बेक्को मिखां ला स्व स्वत, छाय्धा:सा भाजुवीर खना: वैत तस्सकं घृणा जुल ।

मांयात कायं अथे शत्रु धा:गु न्यंगु नं घतय् व:पिसं थौं तिनि । छक:ला घतय् दुने 'संसारय् मां ति त:धंम्ह सुं हे मदु

धयागु विश्वास चिल्लायेदना: ख्वल। अन उपस्थित स्वंगुलिं नागी-हृदय नं मूहाल। सुनमायां ला सह्याये मफया: धान — 'मांयात मथं धाये त्य:ला ?'

'वं जित: बरबाद याये त्य: ला ले ?'

'अय्, धयां ज्यूला, मां धयाम्ह मां का— छंत बुइका त:म्ह — बिकुमाया काकिं नं भाजुवीरयात न्वात— वं न्ह्यागुं अपराध यातलें छं अथे धाये मत्य: बाबु, स्यूला। छंत पाप लाइ।'

'पाप, धर्म जिं नं स्यू, छं धायेम्वा:। मभिंम्हेसित मभिं धायां छुकिया पाप। व मां जूसा ला अथे याइ ला का।'

भाजुवीर छकलं हे तिंन्हुल आकाशभैरवयायें ख्वा: ज्याना:। छुचुं गयाच्वंगु वतुवा ख्वालय् मिखा निग: तमं कंगु, ब्याटरी फूगु खुंमत थें ह्याउंसे च्वना:, विरुपाक्षथें हे खनेदत। स्वम्हं मिमातेसं भाजुवीरया व अभद्र ख्वालय् हे स्वयाच्वन वं थ:गु ख्वा: क्वमछुकूतले।

अमिगु मौनतां घ: छकुतिं फिफांदन। प्यम्हेस्यां मिखा धा:सा ल्वा: परन्तु अमिगु मनस्थिति मिलये मजू। घतं जक प्यखें उथें उथें ग्यंक क:निचुं पिल्ह्वया च्वन।

'खला जिमामं जक छु द्वंकल धाये ग्व ?' — भाजुवीर पुतुं च्वना: प्रायश्चित्त याये थें ह्याला हल।

भाजुवीर अथे हा:सां स्वह्म मिसातेसं म्हुतु मल्व्हं। अमिसं भाजुवीरयात क्वयीक स्वया च्वन। भाजुवीरं मनचा पुंली दिका: मिखाय् ख्वबि जायेक तल।

भाजुवीर छकलं अथेमनं हिउगु खना: स्वम्हं मिसातेगु म॰ पिपिन्हुया वल। भाजुवीरया मिखाय् ख्वबि खना: सुनमायां ला भा:पं हे भफुत, वया नं मिखा दंक ख्वबि जुल। सियेन्ह्यो भाजुवीरया माम थ:ह्म बौयात धा:गु खँ नं सुनमायाया मनय् लिथ्वया वल — 'यदाइ, जिगु ख्वह्यंगु बुद्धिं जिं दु:ख सिल! जिह्म मचा नं गालय दुन!' — अथे धया: निघौति हे मच्वँसे सित हँ। बिरामी जुया: थस्स पाया च्वंबलय् पिने पिने सकस्यां भुँइभुँइ तुँइतुँइ हँ— 'नकच्चरी काय्या ख्वा: स्वया: भा:तया नामं च्वंगु जूसा उगु गति जुइगु ला व बरे साहु नाथा ख्यलेमा:! आ: साहुं स्व:खनं व:ला। काय् स्याना ल्यव: प्वय्च्याकल, अथे मखा भोगय् याये मालो। आ: ला थु गति धासेंलि सी धुंका: छु गती लाइह्म वेश्या जुइ, नरकय् लाइ नरकय्!'

'हरेशिव! मिसातय्गु कर्म!' धयाथें सुनमायां भसुका: तल ह्ला:पतिं कुतुकुतु न्यायेका:, अन्यमनस्कं बँय् स्वया च्वन। भाजुवीरय मां जक लुमना: वैत भन भन नुग: मछिना वयाच्वन।

सोली च्वंगु क:नि फुत, भाजुवीरं क:निचुं फुकं म्वया: दालाय व म्ह्यय् चित्तुचिना बिल। अनं सुनमायायागु क:नि - म्ह्य फ्यना सोली तयाबिल।

बिकुमाया काकिं व जमनां ह्मतिं छकु छकु क:निचुं क्वबिल निह्म माचां थतं प्याहां वनेन्ह्यो बिकुमाया काकिं सुनमायाया मती वयाकथं धाल — 'का सा वने ....। ए .... सुनचा, छन्हु आलु पियेत वये ला: ला छ?'

सुनमायां छु मधा: ।

' मखू .... छ छु जूगु हाइ सेंमाल्वा: !— बिकुमाया काकिं सुनमायायात धाल— नवाये तक नं मंमदुगु, छु जुल छंत ?'

सुनमाया वास्याहां न्हिल ।

' थौं ओलु पियेत वा धया ।'

' वये फैला ग्व ?— सुनमायां धाल — दाइयाके न्यने मानि ।'

' न्यं रे, उलिनापं छु ।'

' दाइ छेंय् दइमखुत, ज्याय् वन जुइ ।'

' गन ज्याय् हँ ?— भाजुवीरं उत्सुक जुया: न्यन— जिं ला व ज्याय् वंगु मस्यूनि का। गन हँ ?'

' लँय् कुलती - ज्याय् ।'— सुनमायां लिस: बिल ।

' बिकुमाया काकिं जमनाया ख्वा: स्वत प्रश्नमय संकेतं । जमनां छु मक्यं, केवल क्वछुना जक बिल ।

' अय् सा हेंच दाइयाके न्यना: कन्हय् वा रे सा ।—

' द '

' का सा लुमंक न्यं नि । हेंचा ला:सा जि हे वये छु छिमिथाय् — बिकुमाया काकिं घतं प्याहां वनेत ता:कया: धाल— आ: ला छं दाजु किचकन्या नापाला: मवं मखुला ?'

सुनमाया फिसिक्क न्हिल । बिकुमाया काकि व जमना नं सुनमायाया लिउलिउतुं न्हिल तर भाजुवीर छह्य धा:सा मन्ह्यू ।

' किचकन्या नापं जुयांनिसें हे सीदयेका आस्चिया दशा मभिंगु छु, दय् सा मखै ।—बिकुमाया काकि वने धुंह्य हे हानं ल्याहां वया:

धाल— भुयूचां नापमला:गु जूसा वयागु ज्यान हे वनीगु, भाग्य जुल का। आस्चिया पल्सा वहे कुलांगार साहुयात पिरये या:सां ज्यूगु मि किचकन्यां - सिकं पिरये याइथें, ख: ....।'

बिकुमाया काकि दंग जुल। सुनमाया मन्ह्यू। जमना नं मन्ह्यु सें ख्वा: वाल्ल मिंकल। न्हाचंनिसें सुंक च्वना च्वंह्म भाजुवीरं नवात— 'छुकिया किचकन्या दइ धका:, म्वा: मदुगु हाला च्वं। छ थें जा:पि अंधविश्वासीत जक दुगुलिं ला करपिसं या:या:थें याका च्वने मा:गु। दइगु ला धया व किचकन्या धा:पिं।'

'का स्व पत्या: मजूगु व !— बिकुमाया काकिं दनांतु धाल— न्हापा अन्यापिं किचकन्या, लाखय् - लसिं खंपिं गुलि दु गुलि दु का। जमनाचिया बा:यात नं ला खुसी हिजा दाइम्हेस्यां लिना हल। किचकन्या ला जिं हे छक: खना— भोगत्या - माया त:नय् दनाच्वंगु। जिं न्हापालाक वैत खनागुलिं ला ख:, वं न्हापां जित: खंगु जूसा अबलय् हे जि मदये धुंकल ला छू छु।'

'ख: ख:, म्वाल, हाला च्वनेमते हुँ, जा थुइ लिबात — भाजुवीर न्यने मय: पहलं हाला हल— फुकं स्यू थन पालुंगयापिसं। फुकं खं नं खं छु। भूत खं, प्रेत खं, मुलकट्टा खं, कवंचा खं, लाखय् खं, लसिं खं, किचकन्या खं सकतां हे खं। गुम्हं चान्हय् चान्हय् खुसि- लिया इन्द्रायणी ख्वया जूगु खंपिं, गुम्हं ख्यलय् म्ये ब:ह्लोपिं फा खनोपिं, गुम्हं सर्ग: थ्यंक छस्वागु तुइगु खंम्बा खनीपिं। ग्व, जिं ला छुं हे मखं, चां चां गुलि जुयेगु, अहँ, गनं मखना, गबलें छुं हा:गु नं

मताया। अथे जक खंगुलिं हे ला थनयापिसं थःगु हि त्वना च्वंह्म गुलुप्या मखंगु ! थःगु ला नया च्वंह्म गिद्ध मखंगु ! थःगु क्वें चुचुप्याना च्वंह्म खिचा मखंगु !

'खःगु खँ धयां हे गपाय् च्वं हाःगु स्व रे। मयःसा न्यनेमते रे म। छं हुँ धाये नं म्वाः, जिपिं हे वनें सः बाबु। छंत नं साःवइतिनि फिचकन्यां, अले सो का छं।'

बिकुमाया काकि हर्रर न्हिलाः घतं प्याहां वल। सुनमाया यात 'वने न्हैं' धयाः जमना नं प्याहां वल। अले घतय् दुने सुनमाया व भाजुवीर जक जू वन। भाजुवीरं सुनमायायात मेगु छुं-छुं मधासें केतकिया तुफिचां क;निचुं मुन – स्वार स्वार स्वार।

न्हय्घा

'धराङ्ग ... धराङ्ग ... धराङ्ग .. '

स्वथु बारुद मुल, पर्बःया स्वंगू थासं नं ततःग्वःगु ह्लों व ह्लोंकुचा आकाशय् च्छम्हुया: उखे थुखे छयाःलब्याःल जुइक चिन्चाये दंवन। ज्वालामुखी तज्यायेथें पर्बः तज्याःगु सलं दामन व मिम-भंज्यांगयात नं छकः दिनिक्क संकल, अने उखे उखे गुंया च्वतय् च्वतय् हानाः पालुंगगां नापं हुनुनुनु थ्वकल। गुदुदुदुं नं न्यायेथें न्याःगु ह्लों मूगु सःया लिथ्वःसः नं छकः आकाशय् थहां वन— घननन।

लँय् ज्या सनीपिं ज्यामित, ह्लों मुलकि ह्लोंतं कःवइ भासं ग्यानाः ह्लों मुइकीगु थासं भचा तापाक अर्थात् सुरक्षितगु थासय् च्वनाच्वंपिं, ह्लों तज्यायेवं सकलें ल्हों मूथाय् ब्वांय् वल। अमिसं लँ हे हत्तिक द्वँच्युं वःगु ल्होँ ल्ह्वने फुगु ल्ह्वनाः ल्ह्वने मफुगु जुक्को ग्वारा ग्वारा तुइका लँया सी सी पँचिन। चिचीकूगु ल्होँया कुचा व चा जक साबेलं तुत्तुया: भीरं क्वफ्वाना च्छत। भीरं कुतुंवन ल्होँ जुक्को, तर धूया कए कए जक फसं ब्वयेकूगुलिं ल्याहांतुं वया: च:तिं प्यानाच्वंगु ज्यामितेगु ख्वालय् प्यप्यपुंवल।

लँ पना च्वंगु ल्हों कुचा व चा ब्याक्कथें: सुचुल। ज्यामि - नाय: सुबेदारं, निखें छत्वा: छत्वा: कथिंचा तिया: ब्वयेका त:गु ह्यांगु

पता:चात, लिकायेगु उजं बिल; गुगु प्राय: बाइरोडय् मोटर चलये याइपिं ड्राइवरतेत मोटर दिकेगु चिं ख: अर्थात् लँ पास मजूनि, ग्यानापुनि धयागु छुमां। पता:चात जक लिकाल, लँ चाल। अले निसें दिनाच्वंगु भ्रोभ्रो मोटर छग:यायां निग:यायां ल्हों मुइकूगु थासं बुलुहुं न्ह्याना: पुलावन।

थच्वाथं निसें भैंसे थ्यंक छस्वागु मूलँ त्रिभुवन राजपथ नामं प्रसिद्ध। देशया मुख्यगु लँ अर्थात् राजधानी दुहांवं प्याहांवं जुयेगु, ममेगु देशया ब्यापारिक बस्तु हयेगु, थ:थाय्यागु कर्पिंथाय् च्छयेगु मूलँ हे थ्व ख:सां थ्व लँया गति साह्रै हे बांमला:। थ्व लँ शुरु जूथासं निसें अन्ततक अर्थात् छह्राकलं हे ग्यानापु धायेगु हे पाय्छि। थ्व लँया नागढुंगा, सातघुम्ती, अघोर धा:गु मोटर दुर्घटना जुइगु नां दंगु थाय्थें, प्रकृतिया न्ह्याइपु न्ह्याइपु दृश्यया दृष्टिकोणं न्यागु महत्वपूर्ण ख:सां तबि महाभारत पहाड-श्रेणीया छगू कचा दामन लिक्कसं ला:गु थ्व लँया ४७ माइल नं मोटर कुतुंवना: मनूत सीगु प्रमुख थाय्या नामं नामुद्द ४७ माइल गाकं दागि जूगुलिं फिनांगा मजिया: सडक विभागं हे लँ तब्याकेत सिथय् सिथय् पर्खा: छायेगु ज्या या:गु। ज्यामित इग:मिग:। आमामरु व भुयू नं ज्यामि अथवा कुली। अमिसं नं च:ति ना:ना: वयेका ज्या सनाच्वन। अमिगु ज्या गलं थितः भीरया ल्हों क्वपव्राना ह्येगु जूगुलिं ल्हाताय् तत:पुगु छुं छपु छपु दु।

दिपा: मदयेक घोंघोंचुया: परिश्रम यायेमा:गुलिं सकलें ज्यामितेगु ह्रा च:तिं नियुक्कु। ज्यामि - नायो सुब्बेदारया नं ज्या ब्वब्व मला:। छ

उखे छक: छक:, थुखे छक: छक: ब्वाँय् जुया च्वन । वं धा:थें, ग्रह्मायेया:थें वयागु निर्देशनय् ज्यामितेसं नं ज्यान पाना: ज्या याना च्वन । तत: ग्व:गु न्हेँ पुइकेगु, पुइके मफुगु ल्हेँ बारुद तया: मुइकेगु, पर्व: छ्रायेगु, तछ्चयायेगु, ब्याक्क ज्या कुल्लीतेसं त्यानु हे मलंकुसें याना च्वन । तुयूगु नम्बर प्लेटया जीप न्ह्योने वया: दयूबलय् धा:सा ज्यामितेसं छक: ज्या दित ख: । व नं जीपय् च्वना व:ह्म सडक विभागयाह्म इन्जीनियर साहेबयात स्वयेत । सकलें ज्यामितेसं बयात पर्वाँय् फ्वाँय् स्वत तर छम्हेस्यां हे नमस्कार मया: न सलाम हे यात मार्नों सलाम सिलाम नापं अमित छुं मतलब मदु खालि ज्या नापं हे जक । तर सुबेदार साहेब कुल्लीतय्गु गन ख: धका:, वं ला ग्रफिसरतेत सलाम यायेमा: धयागु बांलाक स्यू । इन्जीनियर साहेब यात खनेवं हे मलाइभासं न्ह्योने वना: मिलिटरी काइदां हे सलामया बय्पा: तल । इन्जीनियर साहेबया खाताखुसु खँय्नं ल्हा: ब्वब्व स्थाना: स्वीकारात्मक छ्यों: संकल । जीप स्टार्ट यायेवं भचा लिचिला: थ:थ:गु थासय् दना: इन्जीनियरयात त्वाला स्वया च्वंपिं कुल्लीतेत थथाय्सलं 'थथे या ग्रथे या' धका: हकूल । जीप दामनय् थहां वनेवं ग्रामामरु व भुयू च्वंथाय् वना: निम्हेसियागुं न्हाय्पनय् सुबेदारं स्वांपुल ।

ग्रासामरु व भुयूं सुबेदारयात ज्यू नं मधा: , मज्यू नं मधा: । निह्म पासापिसं थ: थ: ख्वा: जक: पुलुपालुं स्वत जिगु समस्या । छंगु नं ख:ला धका: त्यने थें ।

कपाः फुसय्‌सं च्वंह्म निभाःग्वः पश्चिमय्‌ ध्यचुइवं च्व
अन्तल ब्याक्कं बस्तुया किपा जुक्व पूर्वय्‌ ध्यचूसां क्रमशः ताःहाक
जुजुं न वन। भचा लिपा ला सिलसिल सिलसिल फय्‌ सन। फय्‌य
तालय्‌सं सिमाकचात नं थिकुथिकु पनाह्ल। अथे सिमा - स्वांमा
संगु घिन्तां मैचा प्यांखं - ख्वाँय्‌ का:गुथें ग्यनाःला मस्यु, ई छक
छयाताहाँ न्हिला हल गथे उपेक्षितायाा पलाखय्‌ घरानिया धाःगि
हेवाय्‌चवाय्‌ याइ खः।

लँय्‌ म्वम्वसुं ज्या सनाः च्वंपिं कुल्लीत त्यानुचाः प्याय्‌चाः
पित्याःचाःथें जःखःया दृश्य व वातावरणया नं म्हैपुसे न्यलाख्वाः वः
न्हापालिपा महाभारतया श्रेणी व थुकिया कचामचां श्वःगु भराय
धिकःगु ह्म ब्वयाः न्ह्यैपुगु च्वका च्वकां पालुंगगाः छकुतिं झझःझझ
धायेका तइगु, तर थौं व आभा, व जः गनं छुं नं वस्तुं ब्यूगु खने
मदु, भुमिं त्वपूगुथें, खिउँ खिउँ धाःथें म्वइसे खने दया च्वन।
अथे हे थुखे उत्तर पाखेया नांगागु डाँडात व उकिया क्वसं क्वसं च्वंगु
चकंगु फाँटतसें नं ओलं कःह्म ल्वगिं थें फुसुलुसे मंमंधाःगु ख्वाः ज्याना
च्वन। पश्चिमया झोझो पर्बः नं बुल्लुसे च्वं महाभारत श्रेणी थें।
दामनया लिक्कसं लाःगु पारिया कापी कापी जुयाः इमा छज्वः काव
नया च्वन। इपिं च्याल्ल चिल्ल हाःगु नयेमखनाः ख्वःपिं मस्तेगु
सःथें ताये दयां च्वन। तापाक ध्वयाः वया च्वंगु घँसिनीया विरह
जाःगु में मन हे खुल्ल मिं।

धाधामधां बान्हि फपुल। बजि नयेगु ई। सकस्यां ज्या भचा
पयासुका हःगु खनाः सुबेदारं 'बजि न' धकाः उजं दयेकल। कुल्लीत

ज्यांदित, ज्याभ: त्व:ता: बजि नल। बजि मद्ुपिं जक गुम्हं त्यानु लंके थें सुंक च्वन, गुम्हं उखे थुखे न्ना:ह्यू वन।

आसामरु व भुयूया नं बजि ज्वना व:गु मदु। बजि नया च्वंपिनि ख्वा: स्वया च्वने मछाला: निम्हं भचा उखे थ्यंक चिला वन। भुयू कलभर्टया प:खालय् ग्रस्स:पाल, आसामरु जक तग्व:गु ल्हेंतय् थहांवना: फ्यतुत।

ल्हेंतय् फ्यतुह्म आसामरुया मिखा थ: च्वनाथासं तप्यंक क्वय् पालुंग-गालय् ला:गु नांगागु पहाडया क्वसं च्वंगु, पालुंग गामय् थ्यन। पालुंगया ब्याकं छें, तापाकं खंगुलि, भिपाभिप्पा ज्वया: छ्वीथें खने दया च्वन। भचा पूर्वय् खुसिया च्वसं च्वंगु, दंपव:या जंय्सं भव:लिक छेंत खने दुगु, पोडेगां व उकिं भचा च्वय् प्वाल्लाप्वाला थोगु जस्ता - प्वंल छें जक दुगु जंसी गां व खत्री गामय् नं वयागु मिखा घुसुहुं न्ह्यात। अले मेमेगु गांचात गुगु व त:जागु पहाडं खनेदु, स्वत — अंगारे, फेदो, ओखरगां, किटिनी, टिष्टुंग मस्यु छु छु। खने दक्व गां, पाखा, पबं, खुसि-खासि छक: मरसर स्वया:लि वं थ:गु मिखा हानं पालुंगगामय् हे जुके हल गन व बुल ख:, ब्वलन ख:, थ: ब्वा, बाज्या बुया: नं चा जुया वन ख:।

आसामरुं छधिकं खनेदुगु पालुंगयात क्वथीक स्वयाच्वन। नेवा: - संस्कृति व इतिहासया दसु· पा:ह्लों थोक च्वंगु शोभा भगवतीया देग:, उकिं भचा उखे च्वंगु भैल:द्य:या देग: व इन्द्रायणीया देग: लुइका काल वं। अनं मामां वंवं थुह्मसियागु थुगु छें, थुह्मसियागु थुगु

धका: तिफ्याये थाकुगु धिप्पासिप्पा छेँचिया पुचलय् आसामरु थ:गु छेँया प्वँल जक जूसां खंकां हे त्व:तल। अथे हे गामं पिने च्वंगु वयागु थ:गु बुं नं वयागु तेःलागु मिखा छले याये मफुत, गुगु बुं चिन्यासाहुं जालसाजि याना:, हपंल्याना: च्वकाकाल ख: ।

बुं खनेवं हे आसामरुया मिखा जायावल। व वयागु बुं जक मखु वया बौया ह्रिच:ति अभ नुग: हे तिनि। बुं खंसं हे आसामरुया बौया लुमंसे वल, सी - लासाय् च्वना: धा:गु बौया अन्तिम वाक्य हानं छक: लिध्वया वल — 'बाबु, थ्व बुं छकू न्ह्याक्को दु:ख जूसां मियेमते छं। जिं, नेपा:थ्यंक धलिं क्वबिया: यंकाया ज्याला नसे मनसें मुंका: थ्व छकूचा बुं दयेकागु ख: छंगु हे लागिं। थ्व बुं याय धा:सा जित: सीसां चितासू दइमखु। बुं चिकं, छ जिगु इता:। चिकं मदयेकं इता: च्याये फइमखु, बाबु ......!'— प्यखेरं थ्वहे स: जक घुन्न मिनाच्वंगु थें बुल वयात। भा:पी हे मफयेक हंसमरु धाया व:गु वा:चाल। वं खन कि वया बौया आत्मा हे वांवांखाव चिन्यासाहुं न्हूत्तु न्हुया च्वंगु। वाक्कुछयुछयुं मिखा तिस्सिना: जवन्हां कस्विक म्हूचिन। मिब्वाला कयाच्वंगु ख्वालं धयाच्वन — 'छं साहुं अन्याय यात साहु, धर्म त्व:ता: घाँय् नल। जित: जक मखु जिमि ब्वायात नापं स्वयेकल, वयागु नुगलय् लाकामं च्वात। जि स्यू ब्याजं ब्याज याना: बुं पचयेहे याना: कायेछंगु दाउ, छगु सुर। तर बुं जिं पचये याके बीमखु जिब्वाया पवित्र आत्माय् छथेंजा:ह्य अधर्मी, पापीया पला: छा

तयेके बी जिं ! छंगु जाली—भों खुये मफुतले नये-त्वने, थ्वनेतक नं धायेमखु जिं !'

'अय् आस्चा, थन वा।'

भुयूं सःतूसां आसामरुया जोस क्वमलानि। मुर्मुरे जुजुं दनाः व मयः मयः भुयू च्वंथाय् वन। भुयूं चागःचात छुप्वः क्यनाः धाल— 'वा वा, धुंकासा ह्मिते वा ह्मं पुगु छ्यायेथें।'

'ह्माः ह्माः छु ह्मितेगु व।'— आसामरु फनक्क फस्वत।

'वा.....छ्थु ह्मिते का, प्वाथय् पित्याःगुसां ला तनी।'

'छं धायेवं तनी का, ह्मितां नं तनी ला व।'

'मतंसां लो ला मनी नि, वा....!'

'लोमनी धा, तनी धा, वहेन्तुं मखुला।'

आसामरु 'ह्माः ह्माः' धाधां कलभटंय् फ्यतूवन। भुयूं कलभटंय् ह्यंग्वालं धुंकासा नापं च्वगातये धंकूगुलिं ह्मितेगु मन मदुसां भुयू यागु करं धुंया पेंःः चागःचा काल। भुयूं च्वलेचिया चागःचा छूलिसे आसामरुं धुं ल्ह्ययां यन। निह्म पासापिं प्रतिस्पर्धाय् वंवं वंवं आखिरय् आसामरुयाह्म प्यम्हं धुंतेत भुयूयाह्म च्वलेचातेसं बेदर कायेका कुना बिल। आसामरु बुत। त्याःगुया जोसय् भुयूं ह्मानं छ्थु ह्मितेगु कर यात तर आसामरु माने मजू।

व कलभटं दं जक दन, सुबेदारं 'सुरर' सिटी पुया हल। कुल्लीत निम्हेस्यां ब्वांय् ब्वाय् वनाः ज्या ज्वं वन।

इलं धाल। ज्यामितेसं ज्या त्व:तल। थ:थ:गु ज्याभः ज्वन
लँ ल्हिना नं च्छत। निभा:द्यः लुकुं मब्यूनि। छह्म निह्म यागां कुल्ली
ब्यात्यां वन।४७ माइलय् केवल आसामरु व भुयू जक हे ल्यं दनि
निम्हेस्यां थिथि खँ ल्हाना च्वन। सल्लाह क्वचाल थें, पला: च्वयेक
तर अमिगु पला: छें पाखे मलिसें दामन पाखय् लित।

'कन्हे सुवेदारं स्ये ज्वना वा धाल, छुयायेगु?' — लँ
आसामरुं भुयूयाके न्यन।

'जित: नं धाल अथे हे, जिं ला हयेमफु भाइ— भुयूं तप्यं
हे लिस: बिल— गन का:वनेगु च्याग: च्याग: मछिं स्ये। जख
तिनि छकलं भिंग: हयाबिया, आ: हानं.........। ज्याय् भँर्ना जुये
पुइँहाये धुन का खा स्वम्ह, ध्य: छधानि। छक: न्या बाधानि ति
अयला: स्वंग: सिसि नं धायेसाथं हे थारे याके धुन। गुलि ज
नये मा:गु ध्व मतिकुह्ला:ते! तलब कायेखुनु छक: नं मोज याकेम
धका: हाला च्वन तिनि का। फय्खनं ज्यूला का! हिच:ति हायेक
घों घों स्याये बलय् भी, मोज याइपिं अपिं। च्य: ला धया भी! जिं
ज्वना वयेगु मखु, कोरिसा ज्वना वये। मरु धायेगु का।'

'मोज याकि धका: जित: नं धया च्वन।— आसाम
धाल— भी भर्ना जुयाबलय् का:गु ला ओभरसेठ साहुयात धा:गु नि।

'मुकं गन ओभरसेठ सावयात ख: धका:, बछिबछि का।-
भुयूं धाल— भतिजक चंखम्ह सुबदार ला व, अथे जक याना: ह
कमयेयात ला वं, छं सि हे मस्यू।'

'स्यू जिं नं थुलि कमयेग्रात धैगु। जेलं प्याहाँ वःबलय् नांगाह्म का, सुबदार जुयेवं छकलं च्याना वल का। थथे हे कुल्लीके तितुमतु तियाः मखा तःमि जूगु व।' भुयूं समर्थन यात — 'मनू एक नम्बरया जुस्याहा, सु कुल्लीया हिचःति मत्वं वं। छह्मो - छसुका जुतलें काइम्हु का, गन थ्वंकयाह्म· धाये।'

'चाकरी नं बल्लाः सिक्क — आसामरुं तन—यार दुला, वं थें मेपिं लँया सुबदारतेसं कमयेग्राये मफुनि।'

खँ ल्हाल्हां निम्हं दामनय् थ्यन। थःके माक्को सौन्दर्य दयाः बा च्वापुगुँया हिसि स्वयेगु केन्द्र जुयाः, दामन न्यासिचाचां न्याकुंकया च्वन। प्रकृतिं हे यत्नुगु मतिना ह्वला तःगु थ्व थासं थःत स्वकेत सगरमाथा, गौरीशंकर धौलागिरि, लाम्ताङ, गणेश धाःपिं च्वापुगुँत फयां फक्को भःभः धायेका च्वन। थनथाय् नागबेली कयाः ब्वाँय् वना च्वंगु बाइरोडया फुइँ नं मेथाय् स्वयाः छाँट वं, सके दामनं थःत मस्वइ भनं ग्याः जुइ व।

दामनं पर्यटकतेत मोहनी याःसां थनया बजार ला नां जकया बजार, पसः निपसः - प्यपसः व न्याखा - खुखाति छें, तेताह्ने। अथेसां कृषि - अनुसन्धान केन्द्र, फलोद्यान, वनविभाग व पर्यटन सूचना केन्द्रया हिसिचा हिसिचा दुगु, न्हून्हूगु बंगला व स्याउ, बःसि, व काउलि, लैं अथे हे अनेक स्वां, जरिबुतिया सिमा स्वांमा आदिया प्लट दामनया चाकःछिं धयाथें दुगुलिं दामनया बजार न्ह्याक्को हे चीह्'सां थ्वयागु हिसि न्याकं च्वन्ह्याः। अनेतने सिचुगु बानां बजारयात गबलें नं भुइसे च्वंके मब्यू मानौं बजारं खिउँख्वाः ब्वल कि हे सुरक्षा–कानून लगे जुइगु भय दु थें।

उखुनु नं दामनय् मनूत उस्त खने मदु। अनया कर्मचारीत ला ४ बजे लिपां निसें हे थःथःगु लँ लिनाः वने धुंकल। पसलय् पसलय् नं न्याःवःपिं, न्या खना च्वंपिं नं मदु जक धाये मजीक दु। पालुंगया परिश्रमी मिसात पसःया न्ह्योने न्ह्योने घाँय्कु दिकाः त्यानु लंका च्वंगु दु। अपिं गुम्हं दनाः चुरठ त्वना च्वन, गुम्हं फ्यतुनाः ख्याःयाना च्वन। पर्यटकत छह्म निह्मसें उखे थुखेया दृश्य स्वयाः छ्पाः निपाः किपा कया च्वन। घाँय्कु दिकाः फ्यतुना च्वंपिं ल्यासेपिं मि ात अमिगु किपा नं काइ धकाः लज्याः चायाः खिरं खिरं न्हिलाः बुरिपिनिगु म्हं किकाः किकाः सना च्वन।

आसामरु व भुयूं अन्यागु उखे थुखेया चहः पहः छुं नं स्वया मच्वं। अपिं निम्हं पूर्व स्वया च्वंगु स्वंगू पसःया दथुयागु पसलय् सुत्त दुहाँ वन सुलिमय् वने थें।

ख नं अपिं सुलिमय् हे वंपिं खः। अपिं दुहाँ वयेवं गाहा पिया च्वंम्ह सुलिं मयजु दन घसियां घाँय् हयेवं फ्यतुना च्वंम्ह म्ये वाथाइथिं दनी थें।

'नाना, भाप मुला ?' (तता, थ्वँ दुला ?) — भुयूं सुकुली फ्यतुनाकथं हे न्यन।

'सुलिमय् नं थ्वँ मदैला !'— नाना स्वये हे साइस्वाः वयेका न्हिलाः धाल।

नाना फिस्क्कि जक न्ह्यूगु, अय् नं वयागु पल्टनथें लस्करों मिले जूगु वा, ह्याउँ ह्याउँ धाःगु म्हुतुसिया च्वय्-क्वय् गुलुप थीथें झलक्क थीगलय् नाना गाकं हे हिसिं भयेबिल। गाहकित निम्हेस्यां

नं वयात मिखा गुजुकायेका: स्वत । भ्रन नानाया तुयूगु मनचाय् भाकुक त्वया च्वंह्म अर्धचन्द्र, व न्ह्यूबलय् वयागु ह्याउँ ह्याउँ थाया: नं पिचुगु, नायूगु न्यता:या ला-गुजि नाप नापं न्ह्याना वंबलय् भुयूंला नानायात आलां च्वना: स्व:गु स्वतं तुं ।

'दाइपिं पालुंगयापिं थें ख:ला ?'— नानां सोंमा पाखे ल्हा: न्ह्याकु न्ह्या:कुं न्यन ।

'ख: ... — भुयूं लिस: बिल छ्याताहां न्हिला:— दाइपिं धायेमाली ला जिमित, भाइपिं धा:सां गा: नि ।'

'अँ ... छिकपिं स्वया: नं जि बुरि जुइ ला सा — नानां न्याकुं कया: न्हिलान्तुं धाल— चलाखपिं ख: का ।'

'छ स्वया: नं जिपिं बुरा जुइ ला सा, सु चलाख धायेगु ।' — भुयूं नं ह्म जुरुजुरु संका न्हिला: धाल ।

स्वम्हं न्हिल स्वम्हेस्यां न्हचँपु ताया: । सुलिं न्यंक न्हचँपु जित । यचु नुग: ह्यिता च्वंव थें स्वम्हेस्यां स्वा: चचं धा: ।

'न्ह्याथेसां दाइपिं स्वया: जि क्वकालि हे का ।'— नानां धाल ।

'गोदँ दत ?' भुयूं न्यन ।

'भिंन्हेदँ का। दाइपिं ले ?'

'जिपिं नं उलि हे जा ख:नि ।'—भुयूं धाल।

'हय्, खइमखु उलिंला ।'

'ख: धया...—भुयूं धाल—भी स्वम्हं उत्थें उत्थें, दाइ नं मखु, भाइ नं मखु, नाना नं मखु ।'

ह्रानं स्वम्हं न्हिल। न्हिले ब्यानांलि आसामरु नं छक: ना नापं नवाये नंके थें धाल — 'नेवा:भाय् गपाऌकं स:गु न्यवा:तथें हे।'

'न्यावरयाके पे.इली वसे लि न्यावर भाय् मसैला।'

थुलि धया: नाना घुं काल फ्यलकतागु च्यांपतिया अन्तिम ग थें। आसामरु नं जवा: - सवा: यायेत ग्याइह्ना मखु, धाल — 'ग जिमिसं तामाङनी ह्रयेमफुमां छिमिगु भाय् स: गथे ले?'

'तामाङनी ब्याह्रायाये मनंसां ख्या:याये नं जुइ नि उकिं स जुइ का दाइपि।'

स्वम्हं मुलिं थ्वक्क न्हिल। नानां ला न्हिलान्तुं सोंमा ह्लन व दंग जू थें वया न्ह्रायपनय् च्वंगु लत्यापा पाय्‌पागु लुव निचा: नं बरावंर हुसुलुं पुलेगु याना च्वन घरिया पेंडुलम थें।

नानां निम्ह ग्राहकया न्ह्योने छग: छग: सिलेबरया ख्वल ब्वल, सोंमा छक: व्छाकाव्छाका संका: ख्वलाय् थ्वँ लुत। म्यते थ गटटट सलं ख्वला जाल। थ्वँया मगमग बासं न्ह्राय् थुंदिन आसामरु व भुयूं थ:थ:गु ख्वलाय् क्वस्वत। अमिसं स्वयेवं चाकल न्ह्रायकंथें च्वंगु ख्वलाय् तिरिक्क तिरिक्क तिरितिरि मुगा: थ्वं थ: गुणया छथु विज्ञापन नं यात।

'ख्वलाला तिगा? (छख्वलाया गुलि?) — ख्वला ल्ह न्ह्यो भुयूं न्यन।

'सुका सुका दाजु, भाप भयाबा मुला।'

नानां जायेक दुगु ख्वलाय् हानं भचा भचा ध्वँ, लुना बिल। ध्वँ ख्वलाय् मन्ह्यना: भचा भचा भयेबिया: बँय् नं वात। अले निम्हेस्यां ध्वँ - ख्वला ल्ह्वना: म्हुतुसी दिके यंकल।

ध्वँ फुगु ख्वला बँय् दिकेवं उकी हानं ध्वँ हे जाल। व नं निह्मे स्यां क्वचायेकल। प्वंगु ख्वलाय् हानं सोंमा क्वछ्वयेवं ह्लातं पना: भुयूं करुवा सालाकाल। नानाया ल्हातय् च्वंगु सोंमा नं न्हापाया थासय् न्तुं च्वंवन।

'यला भा खाइ ओम नाना?' (छं भा:त गो ले तता?)

— भुयूं छतका दां न्ह्योने तया: म्हुतु प्युप्युं न्यन।

नानां पिने पाखे छक: थय्क मिखा वायेके धुंका:लिं लिफ: पुला: धाल— 'बिडी ल्लुबारि यार्बा भयुनाबा ओारे।' (बिडी न्याये धका: वंम्ह, मव:नि गो)

पिने बजारय् वहे घाँय्कु दिका: चुरठ साला च्वंपिं मिस्त बाहेक मेपिं उस्त खने मदु। नानां वहे मिस्त पाखे स्वया: धाल— 'छामेदा ङो जिबा।' (स्यासेपिं नापं स्या: याना च्वन ला मस्यु)

'मेपिं मिस्त नापं छं भा:त अथे स्या:याना: सना जुइगु य: ला ले छंत?'— भुयूं न्यन।

'आ .... स्या:जक यानां छु जुल, मती पाप तये मज्यू का। जिं नं ला स्या: याना नि मेपिं मिजंत नापं।'

नानाया लिसलं भुयूया म्हुतुइ धौ फित। आसामरु ला न्हापां निसें मौनह्म, तर भुयू सुंक च्वंगु वैत मछिंथे ताया: धाल—'स्या: यायां लिथु जुइह्म लिसेन्तुं व:सा ले?

जालय् च्वंगु ह्निचा लिकया: नानां छतका दां स्वथन अजे छुतां म्वायेक लिस: बिल — 'ह:आ हल का, व वया थासय् च्वनी. जि जिगु थासय् च्वने; अथेला जि नं ख्या: जक यायां हे वयाम्ह नि ख: । ख्या: न्ह्या:पिं मकस्यां य नं य: छु । अथेसां जि दयेका वं मेह्म हये छाली मखु, वैंह्म नं वये छाली मखु, न्ह्यथु दुथाय् न्ह्यथु मापं व्हने सु िमस्ते नं यैं मखु ।'

नानाया खँ लैं त्वा: ल्हायेथें छयाक् छिक् मती गथे वल अथे हे धाल व । दया छगू छगूथे खँ ख्यालं घयेपू, अंगया छगू छगूथे चाल चंचल, मिखा शब्द शब्दय् भल्याक् भुलुक् घुंका: मानौं जोवनय् वैत ख्या: बाहेकं छुं छुं हे म्वा: अर्थात् जीवनया उदास व नीरस भाय् प्रकृतिं वैत मस्यनि । व थजागु परिहासं स्वतंत्र हे तिनि, मिखा तिस्सिना: नं घुतिने मफैगु व्यथां व ब्यागलं हे तिनि ।

नानाया भा:त बिडी म्हूचिना: वल । आसामरु व भुयू भचा अकमकयॆ चाल तर नानायात अन्यागु छुं मछिं थें च्वंगु अनुभव मजू । वं भा:तम्हेसित मुसुं न्हिला: स्वया: 'वने न्हैं' धा:पिं ग्राहक-तेत 'हवस्, भासँ न्हैं' धका: बिदा बिल !

व्याख्या

आसामरु व भुयू दामनं छें पाखे म्वया: ब:ब्लय् द्य:निभा: बिल धा:सां पाय् छि। पश्चिमया क्षितिज ह्याउँ ह्याउँ जक धा:नि। माकं सर्ग: बुद्धया ख्वा:थें प्रशान्त। गथे सर्ग: गम्भीर ख:, अग्तोया कूचा कुचा— पालुंग उपत्यका नं गम्भीर। पालुंग - बुंगि न्ह्या:थें मन्ह्या:थें जक च्वं। प्यख्यें पहाडया अजंग ख्वा:पा: नं वंच्चुसे च्वं। ख्वा पतिं पिज्वया च्वंगु भुतूया कुं त्वपुया:ला बा छें छेँया ब्ययां गया:, पालुंग देया ख्वा: छपातं कुंसुरु ख्वा: जुया च्वन।

निम्हं पासापिं खँ ल्हाल्हां दामनं लुरुलुरु क्वहां वया च्वन। निल्हसियां तुति-पला: धिसिला:। भवाग्रां भिग्रीं क्वहां वये मा:गु पहाड व जंगलया लँय् मिखा तिसिना: पला: छियेत निम्हं मग्या:। निम्हं मंया ज:ख: च्वंगु थँसिमा व तकुस्वांमाया कचामचा ब:काकां क्वहां वया च्वन। निम्हं सिं सिं चंचं, निम्हं मस्त। निम्हं भ्रुमभ्रुम निम्हं ह्याउँ ख्वा: माजु। निम्हं छपति हे मग्या: मानों ग्या:भाय् वयागु स्यूगु हे मदु; अथे ः चिन्ता, पीडा न अमिके मदु। नागबेली लुगु बाइरोडया लँय् मनू मन्त। मोटर वयेगु वनेगु ज्या नं दिना हे च्वंगु उगु ई। आसामरु व भुयू आपा: चा:हिले मा:गुलिं पीचरोड त्व:ता: जंगलया सत्तीगु लं ज्या च्वंगु। जंगलया चिब्यागु, तप्यंक पा:लूगु, थध्या:क्वध्या:गु, म्वये-वयेद्या:गु लँय् जूपिं मदये धुंकल। लँया अस्तित्व तयेथें छह्म

मिमा न्ह्यो न्ह्यो वाँय् ववबियाः वनाच्वंगु नं अमिके होश मदु।
अजाः ववजाःगु जंगल व पहाडया लँय्. थथ्याःथाय् जुलकि मिसा
पुलुक्क खने दैगु, कथ्याःथाय् जुलकि खने मदैगु, थ्वहे क्रम।

भुयू च्वं ववय् मिसा लुरुलुरु वना च्वंगु खन, वं आमामरुयात
नं क्यन। आमामरुं खनेवं भुयूं न्याल धाल— 'छंम्ह किचकन्या
हे ला छु?

आमामरु फिनिक्क न्हिल भुयूया ख्वाः स्वयाः। वं हानं छकः
मिखा वायेकल न्ह्योने घाँय् कु ववबियाः वना च्वंम्ह मिसा पाखे, तर
मिसा सिमां किये धुंकूगुलिं खने मन्त।

'अय् आस्चा— भुयूं लँय् वंवं न्यन— छं व किचकन्याया
खँ बांलाक कने हे मखु का मखुला?'

'छु कनेगु!— आसामरुं लिफःछ्यों स्वयाः थः लिउ लिउ
वया च्वंम्ह भुयूयात धाल— धाये हे धुन नि।'

'छु कनागु दु धाधा?— भुयू भचा भकये जुयाः हाल—
उलि हे मखा थया छं— महाद्यःयाथाय् छन्हु नापलाःगु, अनं न्हिं न्हिं
नापलायेगु जू वंगु। जिं नं बांलाक ख्वाः खंके मफुत का नत्र न्यने हे
मखुनि। धा रे भाइ, गय् च्वं खः?'

'थय् च्वं, अय् च्वं छुत छाय् माल?—आमामरुं हक्कल—
छु छं नं नापलाःवने न्ह्याल ला कि छु?

'अये वयागु ला जिं— भुयू हीमी चाल— गय् च्वं सकाः
न्यनागु, भी मनूथें ला, भो मिस्तथें ला?'

' जिं घयागु हे दुनि भी मिस्त स्वया: न्हय् दुगं बांला: धका: - आसामरु न्हिले थें न्हिले थें याना: धाल— छु धाये छंत ! वया स्वा: न्ह्याबलें हे लुया व: आ: नं। वया ख्वा:, मिखा सिक्क बांला: सिलला, वयागु माया ला भन हे का। जि बाहेकं मेपिन्त मिखां तकं नं स्वये मखु धका: पा:फयेकूगु हे दु वं महाद्य: थिया:, सिलला। छं याना: का नत्र .. .. '

' का स्व ... जित: हे दोष बिल खला ?'

'छं याना: हे मखुला ले, छ उथाथ् मव:गु जूसा जिमि गन्यागु....।'

' उलि धाइ घयागु जिं नं स्यू छं— भुयू धाल— गुण मस्यू छं, सत्य गुण मस्यू। जिं मया:सा .. ...छ... ...सुखू गना: सित जुइ का बाबु, छंगु हि छफुतिहे मदयेक त्वन जुइ का छंगु लाकू ताना: नत्र जुइ का सिलला।'

' नै, नै लाकूताना:, अथें अ:पु ला।'— आसामरु धाल 'धरो-धर्म ! जिं मया:सा छंत ... सुखू खना: मस्याइ वं। न्यना स्व छं मेपिंके पत्या: मजूसा। किचकन्या घयापिं न्हापां अथे हे माया याना: भुलये याइपिं हे। वया माया त्व:तां त्व:ते हे मफैगु माया हे। वयागु मायाया जक मोहनिं कया: भीसं मेगु छुं ज्यां यायें फैगु मखु हे, भी ला अथे हे सुखूगना वनीगु हे बाबु, सिलला ! आ: नं नापलाना ला कि छु ? खतम जुइ बाबु, न्हापांतुं मभा: धाइ।'

भुयूया खं न्यना: आसामरु न्हिल मानों भुयूया खं मिजंतेगु मखुसें मिसातेगु खं, अभ मचातेगु हे ला ? वैत भुयूया खं छुं असर

मया: अथवा भुयूया खँ हे छुं पत्याः कथंयागु मखु । तर आसामरुं धाःसा थ्व खंय् पा हे फयेकल कि वं किचकन्यायात उमांनिसें नाप मला: गबलय् भुयू खंकल खः ।

लँय् वँवं, खँह्लाह्लां नं याःगुलिं आसामरुया तपुलि सिमा-कचां त्वका काल । सिमा कचाय् यगाःगु तपुलि आसामरुं कायेवं निम्हं न्हिल, अनथाय् हे किचकन्याया खँह्लाबह्ला नं चबुत ।

निम्हं नमवा: अबय् तकं । निम्हं थःथःगु धुनय् दुबिना: वया च्वन । न्ह्योने वःगु गोठ पुल । अनं थँसिमाया जंगलचा । जंगलचाय् अपिं दुहाँ जक वन, जंगलया क्याकं थँसिमात छक: मूहाल 'हूँ...' सलं । फसं सिमा संकेवं बौपा:चाय् तोगु पंचरंगया पताःचाथें हाजे हाजे वयाच्वंगु आसामरु व भुयूया इस्कोटया लिपाता नं फिरफिर सन ।

गुँचा पुलेवं गुँया कतिं जुयाः अपिं वन । वर्षा जक लः बा: वइगु गुँया कापी छत्वाःचा जक अपिं छु वन, सुगां गुँ थ्वक्क हाःसलं निह्वासियां पलाः दिकल । ह्य चिंक वना: निम्हेस्यां न्हायपं तिंस्वात । निम्हं तक्क दनाः सतर्क व जिल्ल स्वालं वं वया स्वा:, वं वया स्वा: स्वया च्वन ।

'ल ल ल ... मार्दिन्लु म, लाे न लो यां बजियाले मलाई ... गुहार ... ।'

हाःसलं बांलाक हे गुँ थ्वत । स: मिसातेगु, म्याःचाःगु, आत्तेजुगु, ग्वाहालि फ्वंगु । आसामरु व भुयू स: वः पाखे तातुना:

ब्वाँय् वन। 'को हुँ ? पख पख' धाधां भ्वाग्रा भिग्रि क्वहाँ वन। छगू निगू मिनेट ला अपिं दुरुरु ब्वाँय् वनाच्वन—गुँया कापिं कापिं, ल: मद्दुगु खुसिचाया सिथं सिथं। लँय् सं ला:गु छग: तग्व:गु ह्लोँया क्वसं, छम्ह हाकुचा ख्वा:म्ह ल्यासेह्म मिसा ग्या:फ्ह: वयेका दना च्वंगु अमिसं खन। मिसायात खनेवं अमिगु ब्वाँय् वंगु बेग नं व्छासुल। अपिं मिसा स्वया: भचा तापाक च्वय्सं तक्क दित। निम्हेस्यां मिसायात जक तुंक स्वयाच्वन। मिसा पाखे न्ह्यज्याये मछा: छाय् धा:सा मिसाया लिक्कसं घाँय् कु ग्वतुला च्वन, वयागु ल्हातय् च्वंगु खुर्पा छपु नं थिना च्वन।

'पापी ... मुर्दा ... हुँ .. हुँ'— निम्हेसितं पुलुक्क स्वया: मिसां तस्सकं हाला: ख्वया क्यन।

'किन...के भयो ... ?'—आसामरुं, भचा न्ह्चिला: खुसिया ज:ख: नापं थ्वक्क न्यन।

न्यंम्ह आसामरुया म्ह क्वाना वल, नुग: द्य: खाना वल। मिसां छुं लिस: मब्यू, पुलुक्क निम्हेसियां ख्वा: स्वया: हानं ख्वल— 'हुँ ... हुँ ...'

'किन, के भो दिदी ... ?'— आसामरुं हानं भचा न्ह्यचिला: न्यन।

आ: नं मिसां छुं मधा:। धाये हे मफुगु ला अथवा धाये मछा:गु, अपिं निम्हेस्यां थुइकां थुइके मफु। अबलय् हे सिमाभ्वतं छम्ह मिजंम्ह मनू फुत्त प्याहाँ वल। वैत खनेवं आसामरु व भुगुभा म्हुतुं अनायासं ग्छारानक पिज्वल— 'अहो, मुन्दार साव।

'यँ बजिया हो मलाई हात हाल्ने, यँ हो यँ ।'

मिसा जोस पिकयाः छकलं हे हाल। आसामरु व भुयूगा उपस्थिति हे मिसाया लागीं साहस व भलसा थें ग्यनाः वं खुर्पा लम्हुयाः सुबेदारयात हयेकाः वन। . तर सुबेदारयात मिसाया फुँइ छु न छु थें का, व ला अमर वरदान कया तःम्ह राक्षस थें इगिदिगि हे मसं। मिसां खुर्पा लम्हुया वःगु ला कथिचा छत्वाः ज्वनादःगु थें जक ग्यन वयागु लागि'ला। आसामरु व भुयूयात ला वं मतू त्याखय् नं मतः, वया हे फुल्लीत खः, वया हे अनुयायीत खः, वया हे नोकरत खः धयाथें। उकें वं खुर्पा संकाः हयेकाः वःम्ह मिसा न्ह्यज्याये हे मञाःक भैःताःस्वयाः ज्यानाः धाल— 'तैंले किन खुर्पा चलाइस् फुँडी, ? तेरो बाबुलाई किन खुर्पाले हिर्काइस् ? हेर, धाउ, रण्डी !'

सुबेदारं ल्हातय् लानाःच्वंगु घाः छ्कूचा क्यन। आसामरु व भुयू सुबेदारयात स्वयाः• ग्याःस्वालं त्वल च्वन।

'किन अर्कालाई मनपरी भन्या नि ? मिसा नं मग्यासें हाल— किन हात हालिस् तेरो आमालाई ? के म बेश्या हुँ तेरो साबकाँ मुत्न जान ! तेरो साब रिझाउनु छ भने तेरै बैनी पठा न, तेरै स्वास्नी पठा, मुर्दा ! पछि पछि लाएर आएर 'पच्चीस रूप्ये दिन्छु आज राती उस्को साबकाँ जा भन्छ मलाई यो असतीले। म त आफ्नै दाजु ठानेर जिस्कें पैले त, यो असतीको मनाँ पाप छ र पो त्यसो भन्छ ए ! उस्ले भन्दा नमाने यसो गर्छु त्यसो गर्छु भनेर हात पनि हाल्छ ए ! हरियो बाँसा झुड्याउने मुर्दा, घर्ती खोलाँ पोल्ने मुर्दा। तरूनी बैंनी साबकाँ दुत पुऱ्याउन पठाएर त्यस्को घर दनाएर पनि पुगेन तँलाई ?

मलाई पठाएर के पाउने लोभ गरिस् तैंले ? तेरो स्वास्नी पठा अधर्मी बाँध लाग्ने पापी ! मेरो लोग्ने नभएर होइन तैंले मिच्न खोज्या ? उ त आउन दे अनि तेरो पुपुरै नभाँचे के .. .. ।'

नायचुपि स्वया: नं ज:गु मिसाया म्हुतु पिज:गु खं जूगु घटनाया तथ्य आसामरु व भुयू थुइका काल। अमिसं थुल धर्थे हे सुबेदारं थ:त थमं भा:पिये मफया: मिसायात नयेथें हे त्वपूवन, बाय्‌चां बखुं छु ज्वनी, धुं खरा:चित छु त्वपुइ, सुबेदारं मिसायात त्वपुगु। वं काचाक्क हे मिसायात ज्वन, मिसाया न्ह्यातय्‌ च्वंगु खुर्पा नि न्ह्यापां लाका कया: वांच्छयाबिल अले मिसाया सप: हे ज्वना: धिनिधिनि यात। मिसा नं ह्या त्वाथय्‌ ला;म्ह चलाथें म्वेम्वे कन, इपांश्पिपां मसिया: 'मान्यो बाबा' धका: ख्वया हल। वयागु ख्व;मलं गुँ नापं दिन्न मिना: प्रा:गछियाये धयाथें भ:भ:न्हुल। अय्‌नं सुबेदारं मिसायात त्व:मतू वं अभ नं मिसायात धिनिधिनि यातंतिनि। वं मिसायात याक्वो सास्ति, सुं अधर्मीह्म भा:तं थ:ह्म कला:यात हे याइमखु, चरित्रहीनगुलिं भा:तं कसा याकाच्वंह्म मितां हे उलि कहर नल खैमखु। मिसा म्वेम्वे कना: चिल्लाये दना: ख्व:सां छुं च्यूता मत:। वं याये जिक्वो: धैर्थे मिसायात कसा याना च्वन। मिसा ख्वख्वं ख्वये तकं मफया वन। सुबेदारं याक्वो यातं जुया च्वन । कुल्लीतेगु न्ह्योने थ:त बेइज्जत या:गु, थ:गु ख्वा:पा: उला ब्यूगुया पलेसा सुबेदारं मिसायाके न्ह्यदुगं मयाकं काल धा:सां अन्या: मजुल ।

आसामरु व भुयू निह्म निखे दना: सुबेदार साहेबया **पवला** मिसा प्रतिया बर्बर अत्याचार तुलुतुलु स्वया हे च्वन। **अपिं मिस**

अवलय् मनू दनाच्वंगुथें मच्वं केवल ल्हों की थें, मांसपिण्ड नित्य
थनातःगु थें जक च्वन। अपि थितुं थीक दना च्वंगु लिमात
अपि निह्मय् न्याःहे मपाः। अथेमनं छह्म याकः मिसायात स्वयें
स्वये हे मफैगु कथं अन्याःगु जंगलय् कसा यात नं अपि चुइंक महाः
स्वये अमिके नुगः धयागु दहे मदु, नुगः दहे दुसां अमिगु नुगः ल्हैं
स्वयाःनं छाः। तर सुबेदारं ह्माले हे मफुह्म, स्वये हे मफये धुंकू
मिसायात अय् नं त्वःम्तुसें सपः ज्वनाः कसा यानांतुं च्वन अ
वाःगा आसामरु व भुयूया ह्म सिरिङ्ग सिरिङ्ग खानावल। अमि
बज्रथें छा गु नुगः नं नायावल। निह्मस्यां स्वयां स्वये मफयाः अमि
थःगु कर्तव्य भाःपे थें न्ह्यज्यानाः मिसायागु सपः ज्वनातःगु गोहिय
ह्म तुथें न्याःगु सुबेदारया ल्हाः त्वःतकेत कुतःयात। तर सुबेदा
निम्हेसितं थीके मव्यू। निम्हेस्यां बिन्तिभाव यात सुबेदारयात अय्
'नछो, नछो है' धाधां निम्हेसितं सुबेदारं खिनाहल, छ्वाना हल
अमित खिना हःगुया तमय्‌तुं वं मिसायात नं हानं छकः धि
धिनि यानाः बस्त्राना.बिल। मिसा चिल्लायेदनाः धलय् स्वकदुं वन
अचेतप्रायः जुयाः धलय्‌सं म्वसूम्ह मिसायात लिकथं वनाः प्य
प्यंकल।

हा! गन्याःगु दशा जुल मिसाया। आसामरु व भुयू
अवला मिसाया दुर्दशा पुलुक्क हे स्वयेतकं मफयाः अपि निम्हं दिनि
हे खात अमिगु तंया मुहान हे तज्याना वयाः। अमिगु मानवत
कं हालाःनं मूहाल। अमिगु कर्तब्य जुरुजारु दनावल अले आसाम
भुयूक्क तिक्वय् क्वथ्यानाः सुबेदारया गःपतय् ज्वनाः लिकथंतुं साल

थ्या: ल्ह्वो॑तय् छ्वाधाये हल धोबि वसः व्छावाइथें। अमिसं सुबेदार यात दने मलावंतुं ल्हाः म्हूचिनाः ख्वालय् कि ख्वालय् मुइकल खः दायेथें। सुबेदार इन्न मिन्न धायाः, काचाकिंचि दनावयाः आसामरुयात त्वपू-यन। वं, लिकथं बिस्युवये त्यंम्ह आसामरुयात ज्वँ जक ज्वन, भूयूं भचा न्ह्यज्याना वयाः बँय् च्वंगु ल्ह्वं छगः कयाः सुबेदारया छ्यँनय् छ तातुनाः, यांकयाः कयेकल। सुबेदारया छ्चों प्वाःगन, छ्यँनं हि सुल्ल यन! व खनेवं भुयू बिस्यु वन। सुबेदार नं अन च्वने मछाल, धेधे मधे चुचुं प्वाःगंगु छ्यँनय् ल्हाः तयाः बुलुहुं बिस्यु वन थाम्ह भेलुक्क दायेधुंम्ह वँय्खिचा बिस्यु वनीथें। ववसंववय् तापाक्क थ्यनांलि लिफःपुलाः सुबेदारं छकः धाल—देखलास् भोलि।'

'भोलिसा भोलिका, के गर्छ।'

आसामरूं लिसः बिल। च्वय् च्वनाः सिमां किकाः स्वया च्वंह्म भुयू 'नुनुनु भी नं वने नु' धकाः हरायबराय् चायाः म्वसुना च्वंम्ह मिसायात थनाः निम्हस्यां निखे लपु ज्वनाः घाँय्कु नापं वैत छें थ्यंक तये यन।

गुड्या

फलचाय् धलचा— भजन सिधल । भौचां ज्वने त्यंगुलि भभःन्हुयाः ' घुर घुर ' याःपिं पाखाय् च्वंपिं बखुंत नं सुंक च्वन, तर दबूया छकुनय् च्वनाः खँल्हानाच्वंपिं आसामरु व भुयूया खँ धाःसा मब्याःनि ।

फ(मसं । पालुङ्या ब्याकं गल्ली, त्वाः व चुकचा, पिलिचा गुनसान । धरती चुइंक नमवाःथें सर्गः नं चुपचाप मानौं इमि थःथः सल्ला ब्याः, गथे आसामरु व भुयूया खँ ब्यानाच्वन खः

आसामरूं धयाच्वन —········· छं सु खनाः········· भीथाय् प्वाः जायेका नये खंपिं ? थनयापिनि च्वनेगु छें स्वःसा थंपिं हे खः । '

आसामरूं ज खःया पःक्वःथें जाःगु गतिपति मदुगु ल्होंचातेसं दनातःगु छेंत क्यन । भूयूं उखे छुं नं वास्ता मतः गुखे आसामरूं क्यन खः ।

आसामरूं हे धाल-— थनयांपिं भी स्त्र हानं, सीबुकाः ल्याहां दःपिं मलामितथें जक च्वन सकलें । नयाख्वाःवःपिं छम्ह खनं दुला ? तपुलि छगः हे भीसं न्हूगु हिलाः पुयेमफु धाःसा छु नयाख्वाः वै ले । भीगु इस्कोटया पाता स्व —न्ह्याबलें गुनचाया माःथें चचःही, नलिनलि मोःहनीया सुकूलाथें । निम्ह प्यम्ह हे मखा थ्व गामय् गाक्क नवेतिये खंपिं दत, व नं भीके हे दासय् याये

दया:, क्वाये दया:, ङागलां डुंगलुं याये दया: । मेपिनिला हिच:लिं महायेका सुयां ल्हा:म्हुतु चूमला: । चांन्हि दु:ख सियां नं हे गुम्हेसितं खुलाया पीर, गुम्हेसितं गुलाया, गुम्हं गुम्हंसा न्हिं न्हिं हे आछु आछु कं । छ व जि व जक हे स्व छं, भीके छु दु? न धन दु, न आख: दु, न बुद्धि हे दु । बुं भतीचा दुगु नं अमिसं हे लाका काल । अथे मखुगुं खयेका का:सां लातां केरा स्व:थें भीसं स्वया च्वना ख:ला ?'

'खयेतला ख: छं धा:गु तर······ '' भुयूं मुसुं हिला: लिस: बिल— तर····· थ्व गां त्व:ता: गनं वनेगु मती तकं मव: जिकेला । थ: बूगु थाय् जुया:ला मस्यु । गय् त्व:ता वनेगु ।

' थ: बूगु थाय्या माया स्वीत मदै! जित: नं दु—आसामरुं धाल—तर, जिगु गां जित: नं य:, थ: बूगु थाय् जक स्वये मते छं, थ: बूगु थासय्, थ: ब्वलंगु गामय् जुया च्वंगु अन्या: नं लुमंकि छं । '

" अन्या:गु लुमंकेबलय्ला घौछि नं च्वने मास्ति मव:का, मव:गुला । '

भुयूं थथे धायेवं आसामरुं भुयूया ख्वा: स्वत । भुयू नं आसामरुया हे ख्वा: स्व:गु पा:ला:सां सुपाँचं तिमिला किना च्वंगुलिं, निम्हसिया मिखा ल्वा: मल्वा: सा मदु । आसामरुं भुयूया ख्वा: स्वस्वं धाल— 'स्वरे छं, भीथाय् च्वंपिं त:मिपिसं जक भीगु हि त्वनाच्वन धयां थन वैपिं कर्मचारीतेसं नापं भीगु हि तिसिना—

च्वन , भीत हे न्हुया च्वन । बांला:पिं मिस्त छम्ह जक खंके मज्यू, थुज सम्सेर थें हे संजुइगु ख:लाकि मखु भुयू ? अथेमनं मखुथे मखुथे अमिसं याना च्वनं नं सु छम्ह हाले छा:पिं मडु । दुलाकि मा छं ? भन अमित हे लिध्वासा बोयें अमि न्हिप्यं जकं जुया धुल का ख:ला ? लुकुलुकु न्यनेगु जक मखु, धा । '

' ख······ वला ' — भुयूं स: पिकाल ।

' खसेंलि — आसामरु भचा भुयू नापं प्यपुं वना: हाल – भी मनयापिं मनू ख:निलाले ! अथेला फै व गधाचातेसं जक या:या:थे याका: सहयाना च्वनोका, मनू ख:सा च्वनी मखु नि ख:लाकि मखु ? मास्तर सायपं अथें प्याखं च्वया: स्यंगु मखुनि व, भीथेंन्या:पिं फै व गधाथें न्या:पिंत मिखां कंक्यत च्व:गुका सिलला छं । भीत आख: स्यनीबलय् वं बराबर धाइगु लुमंला छं, चेतना दयेके मा:, चेतना दयेके मा: धका: । चेतना दुसा हे तिनि अन्या: याइपिंत धुंके फै हं सिलला ? '

' सिल । '

' उकें भी हे मज्यू, भी हे मूर्ख । भीपिं हि दुपिं मखु, चेतना दुपि मखु । '

आसामरु अथें हीमीचाया हल । खें लुमं लुमं दकसिबय् न्हापां थ: खन्ना:लि थ: घच्चाल मानों थ:हे परमशत्रु, थ:गु अज्ञान हे थ:गु दु:खया हा, स्वतन्त्रताया कं । वं गुलि गुलि बिचा: यात उलि उलि हे वयागु नुग: कयेकये च्याना च्वन ।

आसामरुया खँ न्यना च्वंह्म भुयू नं पक्क जुल। वं वांखावो च्वंगु म्हुतु वांखालतुं। आसामरुया खँ वयागु नुगलय् स्वत्ता:गु जक मखु, उकिं वयागु नुगः हे क्वा:नाखं भोरि सिले थें सिला बिललां धयाथें भुयूयात जुयाच्वन। आसामरु खना: व भन गजव जुया च्वन। आसामरु वा:चायेका हे थः हिला वयंगुला वा थमं वा: मचायेक अर्थ व पानावंगु खः, भुयूं ऋय् थय् धाये मफुत तर थुलि धा:मा भुयू पत्या: जुइ हे माल कि आसामरु न्हापाथें जा:म्ह पासा मखुत। व पात, न्हापा स्वया: गाकं पात। अघोर गुइ घांय् का:वनीम्ह, गबलें गबलें फलचाय् भजन हालीपिंत कक्कर थना: त्वंकीम्ह अले आलुया वेलाय् आलु कु रह्य:जुइह्म व छुं मस्यूह्म आस्चा मखुत। मेला व जात्रा वइबलय् ल्याय्म्हतेगु नेतृत्व कया: ल्यासेपिं खयनीत नापं मतिनाया मे ह्लाला: जुवारी ह्मित: जुइह्म व नेवा जुवारी नं मखुत। मुसु मुसु न्हिला: न्ह्यं पुक यँपुक खँ ल्हाना: न्हयगू गुं उखेयापिं ल्यासेपिंत नाप मोहनीं स्यले थें मोह यायेफुह्म न व जादूगर हे खःनिं न व ब्हनी ब्हनी किचकन्या नापला:जुइम्ह हुस्सु हे खःनि। आ:ला आसामरु न्हूम्ह, छुं स:म्ह, छुं थूम्ह पासाथें जक प्रतीत जुल भुयूयात।

भुयूं आसामरु व वया हिला वःगु बिचार पाखे आपालं विचार यात छु कथं, गुगु कथं जुल धयाथें। व नमवासें अवेतकं गम नयाच्वन सर्गतय् थस्वया:। शुक्लपचसां सर्गः खिउँ। सुपाचं किका च्वंम्ह तिमिलां गबलें गबलें चिवाकायेथें धरती क्वस्वयेगु यः। नगुतलां बेपत्ता हे।

'छाय् सुंक? धा।'— आसामरुं भुयूयात ध्वात।

भूयू छकःला भसंग वंम्हुये थाराक्क न्हुल अने आकाभाकां हे हाला हल— ' स्व स्व स्व ! हुं कंन गुंइ मिप्वाः निप्वाः थाहाँ वंगु । '

भुयूं क्यंथाय् आसामरुं स्वत । धाथें पोडेगांया च्वसं गुंइ मिप्वाः निप्वाः थाहाँ वना च्वंन । स्वयान्वंच्वं च्वंच्वं हे गतिचा थाहाँ वनाः मिप्वाः निप्वातं थपक्क दित । हानं थाहाँ वन । गतिचा थाहाँ वनाः हानं दित । निप्वातं हानं घुसुहुं न्ह्यात । निप्वातं छप्वाः जुल । हानं भचा जायेवं छप्वाःया निप्वाःतुं जुल । निप्वातं भचा च्वय् घुसुं न्ह्यानाः हानं निप्वातं निखे बाया वन । छप्वाः पूर्वय् न्ह्यात, छप्वाः पश्चिमय् । निप्वाः मतं स्वस्वं हे मने मदया वन ।

' गय् व ल्हा ? '— भुयूं चिम्सा तिस्वाकाः न्यन ।

' मस्यु '— आसामरुया सलय् नं भचा ग्याःचिकु खने दत ।

' छु जुइ व मिप्वाः ? ' भुयूं ग्याःजिलं हे धाल ।

' अं···ए जिं थुल ! — आसामरुं छुतां म्वाःम्ह थें लिसःबिल— गोठय् द्यं वंपिका अपिं । '

' गोठय् वंपिंसा अये बायाःवनीला ? '

' निम्हेस्यां निखे गोठ जूसा छाय् बाया मवनीले ?

भुयूं नवाये मफुत छकःला तर मन फछ्यां मजूगुलिं धाल व — ' गोठय् वंपिं मखु जिं स्वय्ला । निप्वाःया छप्वाः जुइगु, छप्वाःया हानं निप्वाः जुइगु थ्व गय्ले सा ?

'व अय् जुइका, निम्ह थितु' थोबलय् छप्वाः जुइगु जुइ, भचा भचा पातकि निप्वाः । थितु' थोबलय् छप्वाः मिप्वातं मेगु मिप्वाःयात किये नं फुनि । अबलय् छप्वाः मखाय् जुइ । ' —आसामरुं तर्क प्रस्तुत यात ।

'न्ह्याबलें अथे मिप्वाः खने दुनि जान्या··· ' भुयूं अफ मानये मजुसें धाल ।

न्ह्याबलें गोठय् वने मासेंलि खने मदैला ? छं धाःसा अन्याःगु जक संखा याः जुइगु । का त्वःति थ्व, न्ह्यागु थजु । चि ब्यनीगु खँ नं मखु, चिकं ब्यनीगु खँ नं मखु । ' — आसामरु लागि चायाः हाल — बरु जिं न्हाचः धयागु खँय् बिचाःया छं ।'

गो, छु बिचाःयायेगु जिं । —भुयूं यःथें मयःथें च्वंका नवात- — छं धाःगु फुकं खँ खः, तर छु याये झीसं । '

'छु यायेगु, गय् यायेगु धकाः च्वना च्वनेगु मखु, थ्व गां हे त्वःतावनेगु— आसामरुं धाल—जिगु बिचारय्‌ला थथे हे वल, थ्व हे जक भिं खन, आ··· जूजूगु जुइका ।'

'आमु छु खँ ल्हानागु छं— भुयूं अजुगति चायाः न्यन—मेथाय् गन वनेगु सुर छं ? मेथाय् जक वनां सुख सीला छं ? थनथें मेथाय् जुइला छंत ?'

छ छु अय्‌सा थन हे सुख धयाम्ह लाले ?

'खःनि —भुयूं निस्फिक्रिं लिसः बिल— च्वनादे दुःखी धायेगु व न्यनादे सुखी धायेगु उत्थें जुइ ला ? थः बूगु थाय् धयागु न्ह्यावव हे दुःख सां तःधं ।'

'छ नापं ख्व मिलये मजुइगु उकेंका – आसामरुं तंचाः पहलं धाल— च्वनादे धयां छुयाये, च्वने हे मछिसेंलि। कन्हय् छं छु ज्या सनाः नयेत्यना, व जक धा जितः छं ? छु नयेगु धा ?'

'ज्या छगू नं ज्वने मफैला थपाय्‌रंगु पालुङ भरी'— भूयूं लिसः बिल।

'धा, छु ज्या ज्वनेगु ? — आसामरू तस्सकं हाल-- आम्थे धाजक धयां छुयाये, थुगु ज्या सनाः नये धकाः नं धाये फयेकि छं, अले धकाः... । कुल्लीइ तइ हे मखुत गन भीसं सुब्दार-यात दाये धुंसेंलि। आलु क्वबीत आलुया सिजन फुत। आः नेगु छु ज्या सनेगु दुनि धा ? कन्हय् छं मांयात छु नकेगु धा ? जि छु नयेगु, जि जि क्यहेंयात छु नकेगु धा छं ? नये हे मखंगु थासय् च्वना च्वनेगु स्वयाः गनं वनेनु धयाम्ह का जि...।'

'का, गन वनेगु धा ?– भुयू तमं हाल आसामरूं तित्तुतिया च्वंगुलि– छं धाःथाय् वनेगु का धा ? दिल्लीसा दिल्ली, बम्वइसा बम्बइ का धा ? तर जि मां छुयायेगु, छं क्यहें छुयायेगु धा ?'

'त्वःता थकेगुका अमित छुयायेगु मेगु– आसामरुं छुं बिचारं मयासें लिसः बिल।

'अले अमि छु यानाः नयाः च्वनीगुले ? '

थुकिया लिसः धाःसा आसामरुं बो मफुत, शायद वैके लिसः हे मदु। वं म्हुतुइ धौफित। अबलय् वैत सुनमाया लुमन। अनया अनसं हे वया

नुगः नं खुल्ल मिनावल । खँ वात्तुवाल खुल्लमिंगु नुगलय् धौवजि वाले थें —' जि क्यहें, धाथें जिं वैत त्वःता वनेबलय् वं छु यानाः नइथें । जिं बफुरायात याकःचा यानाः त्वःता वनेबलय् व गुलि हेहेलनाः ख्वइथें, गुलि उइ्ँ हाःथें हालीथें । जि मंतकि सकस्यां वैत हिस्याइगु मखाय् जुइ । अथे हेबाय्चबाय् याकाः नं सहयानाः मखाय् च्वनी, अहो ! व गन वनी ! दुःख जुल धकाः सुनां वयागु दुःख न्यनी ! अहो ! जिं गथे त्वःता वनेगु वैत ! जि क्यहें, वया जि बाहेक थः सु दु ? सुं सुं हे मदु ! मां धाःसां, बौ धाःसां, दाजु धाःसां जि हे खः । मांया दुरु त्वने मखंम्ह मचा व, बौया माया गाकं काये मखंम्ह दुहुरा व ! अन्याःम्हसित जिं गथे त्वःता वनेगु ! जि वनकि वं खिचां मस्यूगु दुःख सिइ ! व म्वाना च्वने फैमखु ! व...... ।'

आसामरुया नुगः ख्वल । थःम्ह क्यहेँया भविष्य तातुँतुँ द मूहाल । वयागु म्हछम्हं विस्नुज्वर वःम्ह त्वगियाथें चुइं चुइं क्वाना नं वल । ज्यूसा विस्नुज्वरं थ्यूम्ह त्वगिथेंहे ययःथें हाला सने न्ह्याल । उलि वैत वेदना जुल । तर व अथे महाः, भुयू नापं नं हाले मछाः । वं भुयूया ख्वाःहे मस्वसें थःगु छ्योँ क्वछु-कल । ववछूगु छ्योँया मिखां स्युंगु भविष्य सिबाय छुं मखं, गुगु मिखाय् छुं ई न्ह्यः न्ह्यौपुगु संसार घाना च्वन खः ।

'दाइ... ! ...यः... ...दाइ ! '

सुनमायां सःता हःगु तायेवं आसामरुं प्यं जुरुक्क ह्लन तर मदं । भुयूं धाल— 'हुँ हुँ, सःतल ।'

'ग्रासे ग्रासे, हँ घाये मत्यनि। आसामरु भुयूयात पन। तर 'यः……
दाइ! …… यः…… दाइ!' धयागु सुनमायाया सः मदो, शून्यता
भिल्लायेदंक तिवां तिवां ध्वया हे च्वन।

क्रिया

ई मुथ । च्यापसः नकतिनि जक चाल । गांया चिकिचा धंगु च्यापसः जूसां गामं प्याहाँ वइ समाचार-पत्रथें । न्हून्हूगु खबर, कटु-मधु अनु-भव, यात्रा-वर्णन, वार्ता, ब्यंग, बाखं, आलोचना आदिया छगूमात्र श्रवण-केन्द्र हे व च्यापसः ! थन अनेक मनूत वयाः च्या त्वंवइगु व च्या त्वँत्वं गफ याइगु जूगुलिं, मिसातेगु हितिथें, थ्व मिजंतेगु प्रसारण-केन्द्र अभ्र ।

च्या त्वने धकाः वःम्ह मास्तरयात च्यापसल्यां सलाम यायेवं नकतिनि जक वयाः भुतूया न्ह्योनेसं पुचि पयतुनाः मि पंम्ह चैत्य बुरां नं जुरुक्क दनाः सलाम यात ।

मास्तरयात खनकि, ध्वदुतकि सलाम याईपि बुरापि मध्ये छम्ह थ्व चैत्य बुरा नं । बुराम्ह जूसां मास्तर नापं साब हे हित्तचित्त मिलेजू वया । स्कूलया जःखः च्वले ज्वःवनीबलय् नं मास्तरं मत्रातेत आखः स्यना च्वनीगु वया स्वया च्वने साब हे न्ह्याः । मास्तरया इलं लातकि नं व नापं खँल्हाः वइगु । घौछि-निघौ ह्वःताः लुइकाः खँल्हायेगु इमि छगू कथं बानि हे धाःसां जिल । चैत्य बुराया नं म्वाःमदुगु खँ ल्हायेमयः गथे मास्तरया मयः खः । चैत्य बुराया ला मेमेगु देशया खँ सीकेगु स्वयाः थःगु हे देशया खँ सीकेगु आपाः आपालं हे कुतः, उकें वं मास्तरयाके खँ न्यनीगु हे 'नेपालय् छु छु जुयाच्वन ? छु जुइथें च्वं ? भाः बेसाः दनीला, मदनीला ? गरीबतेगु

लागि सरकारं छुं बन्दोबस्त याइगु दुला मदुला ?' आदि आदि, छाय्-धा:सा मास्तर अनेक समाचार पत्र-पत्रिकाया ग्राहक, वं थजा:गु खँ ब्याकं सी धयागु वया त:धंगु विश्वास ।

उखुनु मास्तर वया: फ्यतुइ मला:नि चैत्य बुरां न्यन-'न्हूगु खबर छु दु मास्तर साय्‌प ?

चैत्य बुरां न्यनकि छुं खबर कनेगु नं मास्तरया बानि हे धा:सां ज्यू । चैत्य बुरां जक न्यना: मखु मेमेपिसं न्यंसां नं थमं चा:थे, थमं फुथे वं धया च्वंगु दु अथेला । थमं स्यूगु धायेत व गबलें नं कुमचा: । थ:गु बिबेकं खं थें धायेगु बा सुइतं सल्हा बीगु वैत गबलें नं मय: धैगु मदु । वयागु धारणा हे थ्व कि, थमं स्यूगु खँ सकसितं कनेमा:, देशकाल परिस्थितिया ज्ञान सकसिकें दये हे मा: । थ्व न्हूगु युगय् सकस्यां चेतना दये हे मा: उकें चैत्य बुरां न्यनेवं उकिया लिस: मेचय् फ्यतुना:लि मास्तरं धाल-'बिराटनगरय्, नगर पञ्चायतय् पञ्चतेसं ध्यबा हिनामिना यात हँ । अमित पुलिसं ज्वना नं यन हँ ! ये॑ उखे ख्वपय् नं सहकारी संस्थायापिसं ध्यबा हिनामिना यात, धनी किसानतेत जक त्यासा बिल, देशीसा: बिल धका: अनया गरीब किसानत दनावया: सहकारी संस्थायापिंत दाया: देश चा:हीकल हँ ।'

थुलि न्यनेवं हे चैत्य बुरा भुतुलि दना वया: हाल-'थन पञ्चायतयापिंत नं गोरखा लरी तयेमाल । सरकारं उठये याकूगु बचत आ:तकं सदस्यतेगु प्वाथय् तिनि । झीसं बियागु बचतया न साउँ, न

व्याज । गो ऋृण बितरण या:गु ? छु जुल भीत, छु बिल बचतं ? बरु अमिसं हे मोज यात का भीगु हि्च:ति । छें दन, तू, क:नि खेप याना: लब: नल, कला:पिंत थथाय्पुगु लुँसिख: ववखायेकल का, स्टीलया भुइ मारसि जाकिया जा धक्का: तया: नयाच्वन का । अयनं सरकारं थमित छुं मया: बा: ! थ्व छका: ताजुप । अले संसा वन–भी गरीब जनताया सरकार मखुसें अपि सदस्यपिनिम्ह जक सरकारला धयाथें ।

अमिसं न्ह्यागुं या:सां मिखा तिस्सीगुला मस्यु ।'

चैत्य बुरा स्वा: नापं ह्याउँक ब्वया: तत:सकं हालाह:बलय् मास्तरया न्हिला जक च्वन, तर च्यापसल्या धा:सा ग्यातथें, न्हकु तिसत्राका:, स्वा: जिल्ल तया: वं चैत्य बुराबात न्वात–'थन्या:गु खँ छता जिगु पत्तलय् ल्हायेमते बा: । सुनां ता:सा: ....।'

'ता:सा थता, जि छु मखुगु खँल्हाना ला ? – चैत्य बुरां मग्यासें धाल–यंकुसां थयंकु, जिला खुसिसाथ वने । गन्या:गु ई धयागु थ्व ख:गु खँ सुइतं कने मदुगु । का जिला ताइ धका: ग्याये मा:गु ! जिला बा:ति नं ग्यायेमखु, ग्या:पि ग्याना हे थच्वँ । ग्याये माक्व ग्याये हे धुन, आ: हानं ग्यायेगुला खँ हे मरु । स्या:स्या:थें ग्याना जुइत खुँ मखु, लुच्चा मखु । जिला हालेगु, जित: सुनां पनी, सुना ज्वनी थें स्वये । थौं जि बुराचा छम्ह्सित ज्वनी धाये का, तर कन्हय् कोटि नेपालीत

जिथें हालीबलय् सुइत पनी, सुइत जक ज्वनीसा का धा ?

'ख:नि, सुइत जक ज्वनी'—मास्तरं चैत्य बुराया बँलिना:

धाल—'अये थःत मछिनावःलिसे मला मनूत हालाहे। धाः लातकिला स्या हे स्याइनि।'

च्यापसल्या नवाये मछाल। व फस्वयाः च्या दयेकेत गिलास क्वाकः बुल। अबलय् वया स्वाः कुंसुरु स्वाः।

अबलय् हे सिलः ब्वँब्वं चुरठ–साँहिला वल। दशनारां नं तिसिहि खने दयेकः वल। अनं लिपा खा निम्ह बेकुंच्यानाः लंफु प्रधान नं पसः न्ह्योने लुचुक्क दं वल। मेपिं निह्म स्वह्म पालुङ-मित नं च्यापसलय् दुथ्याकः वल।

'सय् खा, गुलि काल ? —दशनारानं लंफुयाके च्वंह्म खा निम्ह कयाः, ल्हवनाः अन्दाज यायां धाल–ह्मोचा नं फ्रिच्यारकाति काल जुइला ?'

'ह्वतय् का, आलुमा ताक'—च्या त्वँत्वं खा घयेपुना कयाः लंफुं धाल'–निहेसिया नीप्यरका, बाबु।'

'खा ला न्याकं थिके।'

'थिके ला दं, पत्याः मजूसा न्यनास्वः हुंजस्तापोंल्हयाम्ह स्वत्रीचियाके। छह्मस्या फ्रिरका बियां नतुंके हे मब्यू व छगूजाःगु स्वाःह्म खयुचां। फ्रिरका दरंला लछि न्ह्यव हे ब्यू दव हुँ, फ्रिनिर-काय् बाःति पाःयाय् मखु धकाः उलि हे काल।

'जाबा खा—स्ये जक थिके जूसा थजु धया'—भुतू क्वसं च्वंम्ह चैत्य बुरा हालाहल— कःनि थिके जूगु मजिल थनला। चिकं, कापः

थिके जूगु मजिल। म्हीग मास्तर साय्पयात वःगु अखबारय् छु च्वयातल स्यूला ? पूर्वय्, पश्चिमय् मनूत नयेमखना: पुकुपुकु सित हँ, अयनं सरकारं अनिकाल गनं मजू धका: ध्वांग पुयाच्वनतिनि हँ। नेपालय् जाकिया भा: न्हिंन्हिं थिके जुजुं वनाच्वन हँ। अथे थिके जुल धका: सरकारं दंकेगु मस्व: हँ, मखुला मास्तर साय्प, अथे मखुला ? सरकार हे मजू पर्वगितेत भं नांगा याइम्ह। ख, धनी गरीब मदैतिनि धा:गु नं ? गबलय् ?

'वया धा:सा खालि अन्या:गु खँ सिबाय मदु, अद्भुतम्ह हे, पूरा राजनीतियाम्ह मनू थें।' —च्या दयेकाच्वंह्म च्या—पसल्या च्या दयेकेगु दिना: हे हाल।

'मा:गु खँ'—चैत्य बुरा भोकये जुया: हाल 'धनी गरीब मदैतिनि धयागु आसां हे ला थौं गरीबत सिना: सिना: नं म्वानाच्वन छं स्यूला ?'

'ख, जिंपिला व आसय् मच्वना का'—च्या—पसल्यां लिस: बिल—'थ:गु मा:गु ज्या यात, बस, उलि हे का। व सा:क्वबूया नायकू चिता छाय् माल।'

'न्याभ्नां स्वम्ना याना:, न्याग:या भिग: कायेर्दुपिं छिमित छु माली धया'—चैत्य बुरा ल्वाइम्ह थें तस्सलं हालाहल—'न जुजुया च्यूता: मा:पिं छिपिं, न देशया पीर र्दुपिं छिपिं! छंगु खँल्हाये धा:सा छु ल्हाये, छला अय्ला: छघुतु, स्ये"व: छपा नापं भोट थें न्या:गु चिजला

हिलीह्य छ । छ थःगु हक स्यूह्य न कर्तव्य थूह्य, ह्याउँ स्यूह्य न वाउँ स्यूह्य; नयेदुदुखे पुलीह्य का छ नयेद्य: ! मखुला मास्तर सायप ? '

मास्तर, चैत्य बुरां थःत ध्वकेवं सम्मतिसूचक न्हिलाख्वा: ज्याना: क्वछूवन, छाय् धासा च्या–पसल्यां उथाय् साह्रं हे ख्वा: खिउँक तःगु खना: वयात छुयाये छुयाये जुया: यथें न्हिले नापं मछिन । थुथाय् चुरठ– साँहिलां थःगु मन्तब्य बिल–'थथे अथे धका: छिपिं यक्व ह्याले मरुला, ल्वाये मरुला । गरीब धनी जुइ मखुथें, धनी गरीब जुइ मखु । संगु छपु नं उखे थुखे सनीमखुनि आःयागु पहलं । थौं १० गते जुइ धुंकल का, अयनं कुल्लोतेसं ध्यबा कायेमफुनि । सुनां थिका: मबिये धुंकल अमित । पसल्यां थिका: मबिया: नहे मनसें ज्याय् वंह्य चन्द्रं चा तामाङ ल्होतं चिका: ल्हा:निपां त्व:धुका च्वन । मनू जुइत हे थाकुइ जुल व । म्वाहे म्वा:सां ल्हा:निपां मदयेका, छुयाये का, सीह्य थेंला जुलनि ! '

'व जक बरबाद ला, दया जहानपिं नं बरबाद जुल'–न्हाचंनिसे खँ न्यनाच्वंह्य दशनारान नवात–'कला: दु, म्ह्याय्पिं निह्य निह्य दु ।'

खँ न्यनाच्वंपिनि ख्वा: गर्खेसे थें, खँ ल्हानाच्वंपिनि ख्वा: नं भचा गम्भीर, शायद खँय् खँय् थुथाय् वःगु प्रसंग आपालं जीवन-मूलक जुया: नुगलय् क्वाताक्क मिं । उकें मास्तरं नं न्यना जक च्वने मछुया: मनय् लुबात:गु खँ धाल––' अथे लँय् ज्या सना:

ह्मा:तुति त्व:घुल बा दुर्घटना जुया: सित धा:सां सीपि सिना हे च्वन, अङ्गभङ्ग जूपि जुया हे च्वन। अन्या:पि अभागी कुल्लीतेगु लागि छुं छुं हे बन्दोबस्त याइगु मरु। घा:पा: जुल धका: वास: यायेत न अस्पताल दु, न सित धका: भत्ता बीगु ब्यवस्था दु। देशया लँ दयेकी, अस्पताल दयेकी गरीबतसें थ: सिना: सिना:। दरबार दयेकी, तत:धंगु भवन दयेकी थ:गु ह्िच:ति बिया:, थ: प:क्वय् च्वना:। धरतीं अन्न सयेकी थ:गु प्वाथय् लोमां त्ययेका:, थ:गु जीवन पिना:। इलय् ज्याला जक ब्यूगु जूसां चन्द्रेया जीवन बरबाद ज्वी मखुगु, वैगु संसार खिउँइ मखुगु। नये मखंगुलि वैके ब: मन्त; ब: मदुगुलि वं ल्हों पुइके मफुत, थ:ततु चिका च्वने माल। ह्िच:ति हायेका: नं नयेमखना: सीमा:गु ध्व ई, ध्व थाय् !'

थुलि धया:, च्याया ध्यबा पुला: मास्तर अनं वना हे छ्वत। च्या– पसलय् ल्यनाच्वंपि मनूतेसं मास्तर वनाकथं छुं खँ मल्हा:। मास्तरं नवाना वंगु खँय् म्हृति म्हृति बिचा: यानाच्वन न्ह्यस:या लिस: बीत गुनयेया:पि विद्यार्थीत थें।

'कुल्लीतेगु ध्यबा थौं का:वनीगु हँ'–च्या–पसल्यां कुंसुरुस्वालंतु धाल –'एकान्ट सायप नापं इञ्जेर सायप नं वनीगु। मोटर पिकया: सफा जुइका हुयेमा: धका: खाख:चा न्हाचंतु वयाम्पाय् वने धुंकल।'

'ह···वंसा जिल का बि'—चुरठ–सौंहिला लय्ता: सलं हाला हल–'न्हापांतु ध्यबा हया: नक:गु जूसा कुल्लीतेगु उलि हबिगत जुइगु

मखुगु । थौं थ्यबा का:थंसेंलि कन्हय्‌ला अवश्य बिइ । कुल्लीतेके थ्यबा: कायेमखनी थका: जि नं न्ह्य: मव: थयां, छिमिसं सी हे मखु । छुयाये छग: निग: दैला थका: चुरठ–पेति ज्वना: अपाय्‌ हाक:गु लँय्‌ दु:ख सियागु, मन्त था:सा छुयाये ।'

थुगु प्रसंग थन हे चफुयेथें न्यनाच्वंपिसं थ्व सम्बन्धय्‌ मेगु खँ मस्वा:, उकें थुलि गाका: चुरठ–साँहिला नं सुंक च्वन । थबलय्‌ हे निम्ह मनू सुइतं छुं मधासें च्या–पसलं प्याहांवन । मेपिं क्वाक्क पयतुना च्वंपिं नं उसिउसि सनाहल । तर दशनारानं त्वाक्क मेगु खँ स्वाये ह:गुलि मुं दना मवं ।

दशनारानं धाल—'म्हिग: मोटरय्‌ तया: यंकुपिं धाइतेत स्वम्हला म्हिग: हे मंत हैं । छम्ह लँयसं मंत, निम्ह जक अस्पतालय्‌ । मेपिं निम्ह नं म्वाइ स्वा: मव: हैं ।'

'छं गय्‌ सीका ? सुनां धा:गु ?'—चुरठ—साँहिलां उत्सुक जुया: न्यन । मेमेपिसं नं खँ न्यनेथें दशनारांया स्वा: स्वत ।

'आ: सें चाक:वनाबलय्‌ धा:गु'—दशनारानं कन—'म्हिग: हव–ल्दार साय्‌प नेपा:थ्यंक धाइतेत मोटरय्‌ तया: वंगु नि; आ: सुथय्‌ थानेदार साय्‌प नं वन । दाइबरया हे गल्ती हैं मोटर कुतुवंगुला ।'

'मोटर चलये याइगु ढंग हे बांमला: दाइबरतेगु, अले गये मोटर कुतुमवनी'—चुरठ–साँहिला हाल—थन्या:पिं दाइबरतेत मोटर चलये

थाके बो हे मज्यू । ज्यानमारा दाइबरत !'

'दाइबर जक छाय् ज्यानमारा, थ्व लँ हे ज्यानमारा—लँ धा रे छं—चैत्य बुरा ज्वरय् हा:म्ह थें आकाआभ्कां हाला हल— दाइबरया: छु दोष, मज्यूगुला थ्व हे लँ मज्यू । लछि मपाक मोटर कुतुंवना: मनू सिना च्वने धयागु थनला । छक: निक: जक कुतुंवंगु जूसा दाइबर-या हे द्वन धाये, मोटर हे स्यन धाये । थजागु ग्व:क: ग्व:क: सलंस:क: जुल । 'व लँय् गुलि मनू सित ल्या:चा: दुला ? '

चैत्य बुराया खँ सकस्यां य: तायेकल । दशनारानं ला लँ लुमना: दना व:गु घृणा प्वंका नं बिल—'लँ वस्वा: थ्वस्वा: हे मरुगु लँ का छु । च्वं क्व, क्वं च्व । हिवा हिचा जक, तप्यं धयागु हे मखना जिं । थ्व लँ हिलाच्वंथें खुसिया हे उलि हिले मालीथें मच्वं ।'

'वला पहाडया लँ अथे हे मखाय् जुइलय्—चुरठ- साँहिलां प्रतिवाद बिल—बँ हे माथं वंगु मरुसा लँ तप्यंगु गनं दै । म्हिग:, छुधाये, दाइबरया छाति हे प्वा: गंगु का गन्या:गु ! फेत्ता फूचाखा: नं हि तिकिनना च्वंगु स्द, गुलि हि व:गु जुइ !'

'किलंदरया भोरि प्याहाँ व:—दशनारानं तन दुर्घटनाया बयान—सिमाय् थाना: सिनाच्वंम्ह मिसा खना: छका अरसुत ! मोटरं वांछ्वत मखाय् जुइ सिमाय् लाका । अन स्वया व:सां निसें जा हे नयेमास्ते मव: ।'

दुर्घटना स्व:वंपिं व स्व:मवंपिं निम्ह्वलं नं खँ न्यन्यं स्वा:

गर्खेसे ब्वयाह्ल । सकस्यां मिखाय् मोटर दुर्घटनाया दृश्य लुया वया: सकलें त्वलं च्वन छक:ला । अले चैत्य बुरां गम्भीर जुया: नवात—'गन गन वनाव:पिं, गन च्वंपिं गनूत लात ख: ? व सीपिनि छें खबर खनि थ्यनीला थें ? छेंयापिं, परदेश वंपिं वइ धका: आ: गुलि लना च्वनिगु जुइ ! '

थुथाय् छक:नं खें न्यना च्वंपिनि ख्वालय् बेदनाया चिं दनावल । अन हे आकाभाकां गनं व: गनं व: ज्वीका ख्व:स: वल । सकसें चल-मल सना: ख्व:स: पाखे न्हायप्ं बिल । '

' भुयूत्रिया मां नं ख्वख्वं हे निना वनीला ! '— च्या-पसल्यां ख्व:स: व: पाखे स्वया: धाल ।

' सीत्य:गु बखतय् काय् वाना वन छुयाये !— चुरठ— साँहिला अफशोच यात— ग्व:हु ‥ न्यान्हु दतथें भुइचापिं वंगु ? '

' आसामरु व भुयू ला व लुसिथें जा:पि पासापिं निम्हेस्यां गां त्व:ता हे वन का । '—दशनारानं चिन्या साहुया बैठकय् आसामरु ख्व: दृश्य लुमंका: धाल ।

' वन का गांयापिसं गामय् मत:गुलिं लाहुरेत । तर ह्मनं वइनि इस्त्री बाकस क्वबिका:, बन्दुक चलये याये सयेका: थ्वहे गामय् थिसि-लाका च्वनेत ।'—चैत्य बुरां उसिहिं दना: धाल । व दनेवं मेपिं सकलें दना: च्या-पसलं प्याहाँ वन ।

झिंझ्या

सुथय् तक छुनिंछु तिनिगु खं न्हिनय् जूबलय् गां छगुलिं त्वपुल।
मिजंतेत स्वया: मिसातेत न्हिछयायत ज्वलं जुल व खँ ।

बिकुमाया काकि व जमना ध्वाखां दुने जक थ्यन, सकलें भयालय्,
फलय्, लुखाय् च्वना: स्व:वल भमचा ह्:गु स्व:वइपिं थें । न्ह्योने
न्ह्योने बिकुमाया काकि, लिउने लिउने जमना । निम्ह्सियां ख्वा: खिउँ।
जमनांला म्या: हे ख्वा: थस्वके मछा: देश चा:ह्रीके ह्:म्ह अपराधीं थें ।

बिकुमाया काकि व जमना मचातेसं ह्वारं लिका: तुंत लज्या:
चायेकं छें थ्यंकल । छें थ्यंक नं मचातेसं अमित त्व:मतू । अमि
न्यने आयबुया च्वन—बिकुमाया काकिं जमना लिगना ह्:गु खँ । तर
भाजुबीर हथासं दुहाँ वया:, अमित पितछ्वया हया: खापा तिना ब्यूगुलिं
मचात आसंद्यात । खापा तीसां छम्ह् निम्ह मस्तला लुखा त्व:ता मवं-
खँ तायेदैला आसां ।

'जिंला सिहे मस्यू काकि। घतं ल्याहाँ वयाकथं लाति निनिं थया:
तिनि सिल । गन नापलात ?'—भाजुबीरं बिकुमाया काकियाके न्यन ।

बिकुमाया काकि छु धाये छु धाये थें अलमल जुल । न्हापां
वं मुलय् फयतूव:म्ह काय्यात बिस्कुट छगू पुरिया निं ज्वंकल, अनं
बल्ल खँ छुत— 'गय् जुल धा:सा नकलिचां स:त:वयेवं थ्व (फस्वया

च्वंम्ह जमनायात क्यना:) गुं बन । जि नं बुं वना । न्हापा लिपा जूसा जि न्हयाथाय् वंसां वयेगु लिबातकि थ्व गुं याकनं वया: जा थुयातये धुंकीगु । म्हिग: जि खिउँ खिउँ धा:बलय् जक लिथ्यन छेँय् । जि बया नं थ्व गुं ल्याहाँ मव:नि । थ्व मचा (मुलय् च्वंम्ह काय्) जक फलय् च्वना: स्वया च्वन । 'छाय् स्वयागु छ ?' धयां भ्रन भ्रन स्वल । हेका नं मानये मजू 'तता मव:नि, तता मव:नि' धाधां स्वल। अथे थ्व गब्ले नं मस्व:नि । 'छं तता वहे वइनि स्वये मा:ला व' धका: हेकां नं मानये मजुसें भ्रन लाय्लाय्बुं स्वल । '

उलि धायेवं हे बिकुमाया काकिया कथु स्वर्ं गनावल। छ्वयाये छ्वयाये जुया: भ्या:फलय्सं च्वंगु भ्राम्खोरा कया: बासिल:निं घट-घट त्वन । ल: त्वने धुंका: हानं धाल —'स्व:गु दिहें मद्यू, म्हय् प्याप्युं हे स्वल । भ्राफु जि मां खला ? जि दस्येंलि ला स्वये म्वा:गु ख: । जिं बुया कयां हे मज्यू का 'तता······तता······' धका: स्व:गु । जिगु मनला पीसे च्वना वल । थुईतक नं थ्व मिसाचा छाय् मवल धैथें मनय् नं खँ वाल । उखे छेँय् न्यना, क्वय् छेँय् भमचा-याके न्यना, लाति निनियाके नं न्यना अयूला, अहँ, सुना नं खना मधा: । अलेला जिगु मन हसंमसं धाया वल ।

भ्रासु फीथें खँ थप्प दिका: बिकुमाया काकिं जमनायात भ्रक: स्वेपिया: स्वत ! जमना क्वछुना च्वन । भाजुबीर निम्ह मचाया दपुइ च्वना: गजिपुं का:म्ह बखुंथें भुलये जुया: न्यना च्वन ।

बिकुमायां धाल—' छुयाये छुयाये ज़ुज़ुं हे गाक्कं खिउँया वल । ध्व मवः बाः ग्रय्‌नं ! म्हिगः छुधाये, धाये धाःसा सुपाचं त्वपुया च्वं- गुलिं नगु छगः नाप्पं खनेमदु खिउँगु । म्हिगःथें खिउँगु चा मवः- निला धयाथें च्वं जितःला । जिला खिउँ खंखं हे सातुवन । लँय् जकं वैच्वनलाथें 'जमना जमना ' धकाः सःता । सुनां नं ' हँ ' मधाः । जिला इमां खाचा. दायाय कीग्रलय् माखा भभःन्हुइथें इपांथिपां मसिल । ग्रबलय् हे ध्वगीम्ह म्ये नं छेली हाला हल का, च्वले- चात नं प्यांय् पिँइ हाल का । लालटेन ज्वनाः छेली स्वः वनां म्ये, च्वले संगु खिपःहे चचबुइथें च्वं। जितःला उखेनिं स्वयेला थुखेनिं स्वयेला; न स्वया च्वंम्ह काय् हेके फु, न बस्तुतेत सु निपु धकाः म्हचच्याके फु । हानं लँपाखे स्वयाः ' जमना जमना ' धकाः सःता । ग्रहँ 'हँ' मधाः । ग्रये खँखबर छुं मदुबलय् नुगः चिनां ची मफुत, तज्याइथें खुल्ल मिनावल । ग्रले लालटेन ज्वनाः सरासर प्याहाँ वना ध्व काय् स्वःम्ह थस्वयाच्वँ धकाः याकःचा त्वःताः । काय् स्वःगु पीर स्वया नं म्हयाय् मवःगु पीर तच्वः जुल म्हिगः जितः । जिला गुँइ वनाः हे स्वःवनेगु मतिं प्याहाँ वनागु, भाजुबीर । म्ह्याय् मवयेक जि च्वने फ़ंजा ? खुसी दशनारां भाजु नापमलाःगु जूसा वनं वनी का जि गुं थ्यंक । ग्रबलय् जि फ़ुमिं यंकूम्हथें, म्हयाय् बाहेकं मेगु छुं छुं हे मखना जि । धुं नलला, भीरं जकं कुतुवनला धकाः नुगः कयेच्याःगु फयां फये हे मज्यू । दशनारां भाजु नं दाम- नय् ग्रड्डायापि हाकिमतेत सँ च्याकःवंम्ह थें, वःबलय् लिबात । नाप- लायेवं हे वं न्यन । जि स्वस्वं म्हयाय् मवःगु खँ धया । वं तिनि

धाल—' जमना नानि न्हाचः न्हिनय् मोटरय् च्वनावंगु खना मिम्भां ज्याङ पाखे । ' – वं थुलि धायेवं जिला बना हे वनीथें म्हय् ज्यू मदुगु । गबले मोटरय् च्वन धयागु मस्यू जि थ्वं । अन्याः म्ह मोटरय् च्वनावन धाःबलय् जिं भाःपी हे मफुत उथाय् । का गय्याये जि धैथें तस्सकं हे आत्तये जुल, ख्वये धुन जि अन हे हेहेलनाः । खत्रीगांया लप्टनया म्हयाय् मोटरय् च्वना वंम्ह थौंतकं ल्याहाँ मवःनि धकाः मांम्ह नापलाय्वं ख्वैगु लुमना वयाः जिगु नुगः भन् बाफलाः जुइथें च्वन ! जिम्ह्याय् नं अथे हे सिख दाइबरं यंकलला धकाः वं जू थ्व जू हे धाये मफुत ।'

बिकुमाया कांकि मिखाय् ख्वबि जायेक तयाहल ।

भाजुबीरं नत्रात– ' शिखरकोटय् लालचिया म्हयाय् नं ला दाइवरं हे यंकःगु खःनि । निला स्वला तयाः छ्त्रे हल थें, आः थःछेँसं । गय् गय् का, मिमात नं बाः थनयापिं, दाइबर धालकि राजकुमार थें अमित । अभ उखे गांयापिं मिसात सकाः दाइबर लीपिंला, घाँय् काः वनेत हे मोटरय् च्वनाः वनीगु का, अले गनं गतिलाइ अपिं ।'

' थुखेयापिं स्वयाः नं उखेयापिं मिसात आपाः हे च्वाकिं पहः नं वः छु । मोटरया लँ दुगुला मिसात स्यंकेगु ल्वय् वःगुथें का ।'

' अथे जुल का काकि'— भाजुबीरं नं वहे खंय् थमं खंथें व्याख्या यात— 'थुखेयापिनि गुंइ घाँय् काःवनेत मोटरया लं वने म्वाःनि, खुसिया लँ जुयाः रिखेश्वर महाद्यःया थाय् तप्यंक वंसा गाः ।

दामन, सिमभंज्याङ सलय् छक: वनेवं गा:, उकें थुखेयापिं मिसाते दाइबरत नापं बोलचाल याये म्वा:, उखे अये मखु का, गुंइ वनेत हे मोटरया लं मवंसे मगा: का। गां नं लँ लिक्कसं ला:गु जुल अले छु। ल्यासेंपिं खनकि दाइबरतेसं मोटर दिकीगु। ख्या:याये दया: दाइबर लय्ता:, न्यासि वने म्वा:ला मिसात लय्ता:।"

'ह्यामि, दाइबर स्वया: नं थौं कन्ह्य्यापिं मिसात।'

बिकुमायां उलि धया: घच्चा: स्वा: ज्यात, अले भाजुबीरं मेगु खँ न्यन— 'अले भीगु खँ अनं छु छु जुल ले ?'

'ग्व छु खँ धाये ! खँ हे ल्हाये मसल जि— बिकुमायां धाल— अले लालटेन ज्वना: उखे किजाभतम्हेसिथाय् वना का जि। वंला जितन्तु का ब्व:ब्यूगु—'वंधा वन खितुंगा: थहुँ, हूँ। 'अन्या:पि नकम्वरीते लिउलिउ जुइ फुला 'हूँ' का अय्का धा:गु। जित:ला रन्न मिनावल। वया सका: म्ह्याय्चा जुल, जिला थमं बुइकाह्म म्ह्याय् तिनि। जि अथे खितुंगा: थहुँ धाये फैला वया ककाजुं धा:थें। अय् धायेवं भन् नुग: मछिन, हरे शिव ! थ्व मचाते बौ दुगु जूसा जित: थ्व पीर वैगु ला धैथें भा:त लुमन। जा नं मथुया, छुं मनसें चा व्छया। थ्व (काय) दना च्वंह्म दनेवं ककाजुम्हेसिथाय् वनी नि धैथें लासाय्सं वाना: खा छक: हालेवं जि वना। जिगु मती हित्वंग्वाराय् केहें-याथाय् छक: स्वये, अन मदुसा रक्सोल थ्यंक जूसां वने।

भैंसे थ्यंबलय् जा नयेगु ई तिनि। मोटर दिकूथाय् च्या छक:सां त्वने धका: ववहां वयां च्यापसलं प्याहाँ व:ह्म पुलिस छह्मस्यां— 'य

निनि, गन ?' धाल । जि नवाये हे मफु पुलिसया ख्वाः खनाबलय् ।
ह्मस्यूथें धाःसा च्वन, तर यार मदु । वहे पुलिसं धयां तिनि ह्मसिल ।
वला थ्व मचाते पाजुपिथाय् च्वंम्ह हिरण्यबाज्याया काय् जुयाच्वन ।
पुलिस–लं फिना तःगुलि ह्मसीके थाकुल, पुलिस जागीर नःगु नं मस्यू
भ्राफु थःछेंय् बराबर वंसां । वैत नापलायेवं भचा मन थाह्वल ।
बांलाक खँ हे कने मफु जि हेहेलंगुलि। 'मालाः लुइका बी, धन्दा
काये मते' धकाः न्हिलाः न्हिलाः धयाः ह्माः ह्माः धायेकं च्या नि
त्वंकल । च्या त्वने धुंकाः वं नाप नापं ब्वना यंकल जितः नं ।
वया अड्डाय् यंकाः 'ह्मस्यू ला, व सु ?' धकाः क्यन । थय्क स्वयां
वयक ह्म कुलांगारनी अन गारय् जुयाः च्वंगु खाता क्वय् भुग्लुं
म्वसुनाः । लँय् वनाबलय् जक मती–– 'नापलातकि सँ ज्वनाः थाथा
मथानि याये' धैगु, तर जि अन छुं हे यायेमफु । ख्वाः खनेवं भन्;
माया जकं - वन 'नारांशिव ! छु बुद्धि जुल जिम्ह्याय्या' धैथें ।
अनं सल्ल ख्वबि वल भाजुबीर, जिके, छु जूगु स्वयेमाल वैथें । पुलिसं
लिपा तिनि खँ कन–– 'जमना ह्मिगः ५ बजे ती थ्यंकः वःगु, चौकिया
न्ह्यःनेसं मोटर दिकूबलय् खंगुलि ह्मसोका कया । अथे याकःचा, व नं
अघति लं फिनाः वःगुलि संका वनाः न्यना हँ थ्वैके 'गन वनेगु ?'
धकाः ।

बिकुमायां थुथाय् नं जमनायात ज्वेपियाः स्वत । धाल
भाजुवीरयात–– 'अबलय् थ्वं लाखय् छुं हे मधाः हँ । लिपातिनि
हित्वंग्वाराय् मामाचिथाय् वनेगु धाल हँ । अय् धायेवं थ्वया मामाचापिं
हित्वंग्वाराय् मच्वंसें नारांघाट च्वंवंगु वैत लुमन हँ । हित्वंग्वाराय्

बराबर वने मा:गुलि वंवव पतिकं शिवमाया निनियाय्थाय् नं वनेगु याना हं व। उकें नारांघाटय् बजि ल्हू वंगु नं सियागु हुं वं। उकें मञ्छया हुं थ्वैत मफतय् दु:ख सिइ छाय् धका:। मोटरं क्वकया: 'वनेमते, मामाचा मद्दु, नारांघाटय् वन' धका: अनस तया हं। थौं वहे वया: थन त:वये धका: च्वनागु हं। 'बिस्यु वयाह्म लाकि छु' धयां 'मखु' धाल हं थ्वं। देसय् मरुह्म नकच्चरी! गय् हेका: संह्लाये छा:गु जुइ! अले 'छाय्ले गां हे मन्यस्यें वयागु?' धयां न मवा:हं। छेंय् ल्वाना: हे व:ह्म जुइ धैथें मञ्छयागु हं, वं हे त:वये धका: च्वनागु हं। आ: मोटरय् नं वं हे तया: ञ्छया ह:गु ध्यबा पुने म्वायेक।'

बिकुमाया कांकि थुथाय् नं हानं छक: मिखा तग्वयक कना: जमना पाखे स्वत। भाजुवीरं नं जमना पाखे मिखा वायेकल तर बिकुमाया कांकि स्व:थें तमं मखु, नत घृणां हे ख: केवल अजुगति व कन्नाचा: भावं। जमना जक न्हाय् स्वीं ... स्वीं .. न्यायेकुकुं कुतिकुति अंगलय् चा प्वला च्वन। वं म्या: हे थमस्व:, चा प्व:थें ज:ागु तुतिपालि देपाय् किंतिकिति यानाच्वन।

जमनायात स्व:ह्म भाजुबीरया मती खं लुया च्वन। लिपा अजू चा:ह्म थें नवात— 'धाथें बचये जुल कांकि, ह्मस्यूह्म पुलिस नापला:गु व्य: नापला:गु थें हे जुल। नत्र मयजुया ख्वा: स्वये मखनीगुला? अथे नं जुइगुला, धिक्कार का मिसा जाति!'

'वहेला धयागु जि नं— बिकुमाया कांकि तमं हाल— करकिया छेंय् वनेमा:ह्म तिनि का, पह: थजा:गु का। छुयायेगु जि!'

उलि धया: बिकुमाया काकिं जमनायात ज्वेपिया: स्व:गु स्वतन्तु। भचा लिपा छु मती वलथें, छाना च्वंगु स: भचा नाइपहः वयेके थें याना: धाल— 'चितलांगं धा: वयाच्वंगु दु का भाजुबीर' स्वले। याक: काय्, मचा इलमदार नं ख:। उखुनु बा:जु जुइह्म हे लमि नापं वया: हा:वल का ' बचं छगू जक बिया दिसँ ' धका:। छिं धातले लना च्वने धका:। थथे सनाजुयां यँगुला करपिनि ? सुनां का:दै अले, बिकय् जुइ म्वा:लला का ! वला बेश्या जुइ का जिमि छुयायेगु, ल्वा: ब्वये म्वाल ला करकिया न्ह्य:ने ? पस्सुनी, नकच्चरी, बौया नां मीह्म कपुत्नी !'

हाहां हे बिकुमाया काकिं हानं मिखाय् जायेक ख्वबि सयेकल। तं व:गु स्वया: नं नुग: ख्व:गु तच्व: जुयावल वँत। उकें व तस्सकं हे ख्वया हल। व साह्रै हे नुग: थुंदिक ख्व:गुलि जमना नापं मफया: फस्वया: मांयात कन्नां स्वया: भ्रुकये जुल मानों प्रायश्चित्तया पौभा:थें। अबलय् वया मनय् छु छु बुयावल, छु छु लुयावल ... ल्वाक: बाक:।

भाजुबीरं हेकल नं बिकुमाया काकिया ख्वयेगु मद्य्। ज्यूसा वया गां थ्वका हे ख्वयेमास्ति व:। नुगलय् छ्वीकि सू छ्वीकि सू जुया: ख्वख्वं धाल— 'मामाचिथाय् वने न्ह्या:सा न्यनावंसां ज्यूनि, थपाय्सकं लायेबुइकेत छाय् थ्वं थथे या:गु जित: ! आ: जि छु धया: ज:ला ख.लाया म्हुतुप्वा: तिकेगु ! अय् सि नं मसीह्म बेमानि ! स्वये, स्याना हे व्छयेला छंत !'

बिकुमाया काकि अथें जमुनायात त्वपूवन ल्हा:लम्हुया: । भाजुवीरं मगंगु जूसा जमनां कसा हे नये मालीगु । भाजुवीरं ल्हा: ज्वना: फ्यतुकल नं वया तं ववमला: । व थ्व: खा:थें खाना च्वनं तिनि । ख्वयेगु नं मद्यू । वं ख्वख्वं हे हानं धाल—'आ: जि गय्याये का ! जित: छु छु जक धाइगु जुइ लोकं, मयेल जि !'

'धाइगु ला छु, धाल का लोकं'- भाजुवीरं सान्त्वना ब्यने थें धाल—अय्सां धाल धका: मन ववतुकेगु खँ मखु । तने घुंह्म धा:सां, दाइबरं यंकूह्म धा:सां सह:याये माल का आ: । ल्यासे म्ह्याय् बियानये भा:मखं धा:पि नं दु का छुयाये !'

'का न्यँ, अय् ! छु धालं न्यँ'-बिकुमाया काकि छथुं हे खासि पिकया: हानं दन-मयेल बि, जि थन च्वने हे मयेल । य: प्रान ! जित: नं का: वा !'

'अय् काकि, छि ! पिने न्यना च्वंपिसं छु धाइगु अथे ख्वयां' —भाजुबीरं न्वात-'हाला दीमते' सुंक च्वनादिसँ, जूगु जुइ हे धुंकल । धाल धायेवं ग्याये मा:ला व । छु जूगु दु धका:, प्यन्हु तंसा सका: मजिल, मछिन धायेत, आम्थे ख्वयेत ।'

'मयेल भाजुवीर, मयेल जि'—बिकुमाया काकि ख्वख्वं हे धाल — 'थौंतक जि सुनां थथेजक धायेके थाय् मदयेक च्वनाह्म, आ: धाल, म्वाना च्वनाया छु दनि जित: !'

बिकुमाया काकिया अलाप बिलाप जमनां तक नं स्दयेमफुत, उकें जमना नं ख्वया हल हुँ...हुँ...। भाजुवीरं अनेक कथं याना:

बिकुमाया काकियात ला हेकल तर जमनायात मद्देकू व स्व.सां ।
लिपा बिकुमाया काकिं स्व:स: दिकेवं जमना नं मस्वल । तर
वया मनय् गोफय् दना च्वन मखुथें हे याना धयाथें । 'थुखे स्व,
जमना ।'–भाजुवीरं तीजक धाल । जमना भाजुवीर पाखे मस्व:,
क्वछुना च्वन !

'दाइनं थुखे स्व हँ ।'

बिकुमाया काकि वाक्क छिना: हाल । जमना बुलुहुं भाजुवीर
पाखे स्वत ।

'अथे जुइ मज्यू नानि'–भाजुवीरं तीजक न्वाना हल– 'ख:का
ल्यासेया बैसय् मन ची मफैगु । अय्सां बुद्धि दयेके मा: । मन धैगु
मैन थँला ख:नि; न्ह्याथाय् स्वकि स्वै, न्ह्याथें लुइकूसां लुइ । दाइबर
जुइमा, किलंदर जुइमा, य:ह्म नापं जुइ हे मज्यू धयागु मखु जिं, तर
यल धायेवं हे यत्थें जुइ मज्यू, मांबौपिनिगु इज्जत तयेमा: ।'

खँ न्यना च्वंह्म जमनाया भाजुबीरया न्वाखँ मनिन थँ' ह्मु तु
पर्कुचिका हल । 'क, छु तालयाह्म मनू ! मा:गुला व दाइवर साइवरया
खँ' धैथें व फनक्क हानं फस्वत । 'छं स्यने गा:ह्मला' धयाथें तमं
भुनुभुनु नं हाल ।

. जमनाया पह: खना: भाजुवीरयात भचा गरखेसे च्वना वल,
उकें लुमंदंह्म थें च्वंका धाल–'का बा:, जिमिसंला ख:गु धयागु ख: ।
दाजुपिसं धाल धका: तंचाये मते ।'

'न्यँ, दाजुपिसं धा:गु'-बिकुमाया काकिं जमनायात थ्वकल-'थ:
केहें थें जुया: मखा न्वात अथे, नत्र...।'

'का, काकि, जि वने, घतय् वने मानि।'

भाजुबीर उसिंहि दना वन । मां व म्ह्याय् जक जुइवं वया स्वाः वं, वया ख्वाः वं पुलुपालु स्वयेगु यात । लिपा 'जा थू हुँ, जि लः काःवने' धकाः जमनायात धयाः बिकुमाया काकि धंप ज्वनाः पिहाँ वन ।

भिंनिद्या

कालाकुल कालाकुल हा:सलं जमनाया न्हाय्पंपिलि खुना च्वन। वयागु क्वथाय् मत झङ्ग थो। ग्वे साःवःपिं इलि इलि। ग्वे साक्व-सित, लमि ह्यसीका ब्यूलिसे भागियायेमाःपित भागियानाः, छ्यों क्वछुकां गाःपित छ्यों छगः क्वछुकाः जमना क्वछुना च्वन। ग्वे साःवःपि, गुम्हं 'भमचाला बांलाः' धाःपीं, गुम्हं 'लक्ष्मीग्र:थें च्वं' धाःपि, गुम्हं मिखा निगः 'हेरा थें' धाःपि; छगू न छगूकथं जमनायात च्वमछाःपि मदु।

घौ निघौति ग्वेसाः–क्वथाय् अलमल व कांगलां कुंगुलुं जुल।

ग्वेसाये सिधल। सकलें म्वय् नयेत बैगलय् वनेवं क्वथाय् लमि व जमना जक जुल। क्वथा प्वनेवं लमि जूह्म त्यानु लंके थें अंगलय्सं कंथं छिक लिधंगु, तःन्हु न्ह्यो पाः जुगाःला मस्यु, वया भुसुक्क हे न्ह्यो वल। अले अन जमना याकःचाह्म थें हे जुल।

क्वछुना च्वंम्ह जमना बुलुहुं थस्वत। धाथें खयेक हे क्वथा छकुति शून्य, झिझ्मां दंगुथें। व शून्यता खनेवं हे जमना थारान्हुल। व झिझ्मां दंगु मौनता तिसिं दनाःवयाः, वैत काचाक्क घयेपुनाः धाल— 'जमना, छं मखुथें यात नि !'

जमना ग्यागयां कयेकुनाः छग्वाराः चिन। ह्म प्यारप्यार खाकाः व म्वसूवन लासाय् जान्ने मदयाः ग्वतूह्म थें। अये ल्हाः निपाति

ख्वा: त्वपुया: म्वसूह्म जमनां लिउने सुनां सा:व: थें ताया: ख्वा: उल, सुं मदु, केवल वहे मौनता दना च्वन । बैगलय् म्वय् नयाच्वंपिनि हा:स: व न्ह्यू स: जक। पिने फ्वर्गितेगु 'म्वय् छब्व फ्वनेऽ' धयागु स: । सा:गन्नय् जक खिचा ल्वा:गु स: । व ब्याकं ल्वाक:बाक:गु सलं नं छपुच: जुया: जमनायात ह्रिस्याना च्वन ।

जमना वाथ्वाथा कन त्रिभुवन राजपथं कुतुवंगु मोटरय् लाःह्म बाह्म सीह्म घाइते थें । वं वाक्कु छिना: वेदना सह:यायेत स्व:लिसे झन वेदनां स्याक्क प्याकुति न्याना च्वन, जोरं क:वया च्वन । झन झन हील, झन झन स्यात नुगलय् मल्ताचि हा:हा: याये थें, ह्मय् पां पाले थें । वैत, न्हू भमचायात धका: लाया त:गु त:जिगु व त:फिगु दसना-पँ ह्याउँक छ्यात:गु नपाता ति हे ग्यन, उकि चुंइ चुंइ पूगुलि वैत थन । व दन म्वसुना च्वंह्म पूगु सह:याये मफया: । मिखा कना: नं वहे शून्यता । तर आबलय् व शून्यतां न्हाच थें वैत लायेमबू बरु' सुं मरु, वने न्ह्या:सा हुँ' धका: लं त्व:ता च्वन । मौनतां प्रेरणा बिया: वैत घ्वातुमतु घ्वा:वल । अले व जुरुक्क दन, लुखाय् थ्यंक वया: पिने स्वत ।

लुखां पिने नं सुं मरु, केवल शून्यता लिउने नं न्ह्या:ने नं । ध्वामयूगु हा:स: व मनू दु धैगु जूसा अबलय् कि बैगलय् म्वय् न:थाय् कि मातनय् म्वय् व:पि लना च्वंथाय् जक । जमना च्वंगु च्वतायलाः जमना हे जक बाहेक न्ह्यलं ब्वाना च्वंह्म लमि ।

जमनां तीजक लुखां पिने छ्यूगु पला: स्वाहानय् थ्यंक तु न्ह्याना वन । बैग: व मातनय् नं थ्वया च्वंगु कालकुल सलं जमनायाः

पला: अनला: थनला: मदु । मातं क्वथाय् आपा नं चा:, मत नं थ्या: तर म्वय व:पित हनावना तयेगुलो तक्यना च्वंपि व छेंया हामा व सदस्यतेसं जमना सुतुक्क वंगु गनं खंके फु धका: । उकें जमना छेली थ्यंक वनेगुली सफल जुल । वं थ:गु नुग:पा थिया स्वत, बेगं सना च्वन 'धक धक धक धक !' जिक्व साहस मुंका: र्गसि थकाल । छ्यों गाबलं त्वपुल, अले तोजक मूलुखां नं प्याहाँ वन, अनं लिफ: हे मस्वसें ब्वाँय् वन ।

जमना ब्वाँय् वन । लिउने लिउव:पि दु तायाः व भन पला: स्वय्का: ब्वाँय्वन । लिलाकीथें लिलाकीथें च्वंका नं व ब्वाँय् वना च्वन ! लं वनाला, गुं वनाला वं छुं मखं, वैके होस मदु । व सें सें मिक बिस्युवना च्वन गबलें लं लं, गवलें खुसि खुसि, गबलें पहाडं पहाडं, अन थन हे मदयेक । गनं तिन्हुयाथें च्वन वैत, गनं स्वया थें ।

'म्वाल, बचये जुलका' धा:गु स: तापाक्क लिउनें व:थे च्वनेवं वैत विश्वास जुल कि आ: लिउव: मंत । वं सास: फित ब्वाँय् वनेगु दिना: । लिफ: स्वत वया च्वंगु दुला धका: । वाथें लिउनेला स्वालिप्वा: व पेट्रोमाक्स इलिइलिकं वया च्वंगु तापाक्क जंगलं क्वय् । उथाय् जमनायात विश्वास जुल कि लिउ व:पिं गाकं लिउने जंगल क्वय् तिनि; थ्व नं विश्वास जुल कि व आपालं गुँ पुला: वये धुन ।

जमना अनं बुलुहुं वन बराबर लिफ:स्वया: । लिउव:पिनिगु सतप्वा: छ्प्वा: हे लिफ:स्व:सां खने नं मदयालि, वं थ:त थमं कल्पना

जक याना तयागु वीरगंजय् थ्यन धयागु सिल, गुगु भैंसे चौकि
तापाः, वया मामाम्हंपि दुगु हेटौडां नं तापाः। अले तिनि वं
ज्यू दयेक सासः ल्हात, छाय् धाःसा, न्हापाथें वैत आः भैंसेया पुलि
चौकि पनातै धयागु भय मन्त, वया मां वयाः नं गंवये फैमखुत
वैत धुक्क जुल ।

जमनां वीरगंजया कोलाहाल छुं छुं हे मखं; गल्ली गल्ली
जुजुं हे वं मारवाडीयाथाय् भारा सिला च्वंह्म आसामरुयात लुइकां
त्वःतल ।

आसामरु खनेवं हे जमनाया मिखाय् लय्ता-ख्वबि हाल ।
भचा थुखे दनाः वं आसामरुयात मायां स्वया च्वन ।

'आःगछियाये ! छ गय् थन ?' — जमनायात खनेवं
आसामरुं दना वयाः न्यन ।

आसामरुया न्ह्यसःया लिसः जमनायाके कले कले दु, तर
छुं मधाः, केवल ख्वबिं प्याःगु मिखां आसामरुयात तुलुतुलु स्व
च्वन मानौं वया आसामरु स्वये आपुलु जूगु तःदँ दत ।

आसामरु जमनायात खनेवं हे आःश्चर्य चाःह्म भन जमना
ह्मछि न्हूगु वसः, न्हाय्पनय् छता निता तिसा, तुती अलः, ल्हाःपति
लुसी लैंचा खंबलय् आसामरु भन हे ज्यः जुल । जमनायाके
च्वंगु मिखा दितं तु, इगिदिगि हे मसं। निम्हं सालिक थें ।

आसामरुं थःत नयेथें स्वया च्वंगु खनाः वया ग्यासें
च्वन । गय् आसामरुया मनय् खँ वातुवाल खः अथे हे जमनाया मनय्
नं छु छु, छु छु खँ ग्वःमुं वया च्वन ।

'छ थन छु या:वयागु ?'

आसामरुया स: लागिचा:गु जमनां थ्वीकल। अले वं थ:गु मिखाफुसि नं कयेकुंका यन। नयेथें थ:त स्वया च्वंह्म आसामरुयात मस्वसें फस्वया: नवात-- 'जि थनं ल्याहां मवनेगु याना: वयागु।'

जमनाया स: ग्या:चिकुं प्या:। मछि मछि पिज्व:गु थें स: नं चीस: -- 'छि स्वये जि यसें वंगु धका: च्वनी, सत्य सत्य मखु! ह्मा: ह्मा: धायेकं, स्वयेक स्वयेकं .... ।'

जमनां स्पष्ट धाये मफु। आसामरु नं नमवा:।

'बिया च्छैगु सिया: बिस्यु वयागु नं ख: तर भैंसे पुलिसं मच्छ:गुलिं जिमां वया: लिगना यन। आखिरय् जित: का: हे वल, वने हे माल सास: कुंका नं। जिगु ह्मजक वन, मन मवं। आ: जि अनं हे बिस्यु वयागु।'

आसामरुं आ: नं नमवा:।

'आ: जि वने मखुत छु'— जमनां क्वछुना: धाल— 'छं सका: त्व:तावये फत।'

आसामरु आ: नं सुंक तिनि। वया छुधाये छुधाये। छखें आश्चर्य, छखें अप्रत्याशित पीडाया अनुभव। गुलिखे लिपा बल्लं थ:त चीफत आसामरुं। अले जमनाया स्वा: मस्वसें धाल-- 'आ: छुयाये, इलं छंत व जित: फायाबिल, छ सुंक ल्याहां हुँ।'

जमनाया ह्मछम्हं करएट संचार जुल। आसामरुं अथे धाइ धयागु ह्मगसय् नं मखंगु वं, उकें वयागु नसा नसा हे मूहाला हल।

म्हुतुसि खाकाः, मिखा सिकु सिकु कनाः नवात वं-- 'ह्याः, जि वने मखु ।'

जमनां थुस्स ख्वाः ज्यात मानों आसामरुया न्ह्यःने तंचाया क्यनेगु वयागु हे जक मुकं अधिकार । अथे थुस्स अबयत च्वनां नं आसामरुं वया ख्वाःतकं मस्वःगुलि हानं धाल वं— 'म्याः हे माया मरुला जितः अथे ल्याहाँ हुँ धायेत । गन्याःगु दुःख सियाः वयागु जि । जिला ल्याहाँ वनेमखु ।'

'छ वनेलाकि मवने ? सुंक हुँ जिं धयागु खँ न्यनाः' — आसामरुं तथं हे धाल ।

'जि वने हे मखु का, छ्याये त्यना छं ?'— जमनां नं चिल्लाय् दनाः धाल ।

'मानामार्ति मवंसा कक्कु तियाः व्छे का छ्वंत जिं'— आसामरुः वाक्कुछिनाः न्ह्यचिल ।

'स्याना हे व्छ धया का, अपाय्सकं माया मरुसा।'-- जमनां धेत्ताः हे जुयाः क्यन ।

'माया मरु' का जिलला ? सुंक हुँ ।'

आसामरुं ह्लाः म्हुछिनाः ह्य खाकल । तं पिहाँ वल वैत जमना खनाः । ज्यूसा भागरां भुगुरुं दाया व्छये मास्ति वल । आसामरुया अन्याःगु पहः खनाः जमनां नं मिखा-माखा खिल्ल मिकाः धाल-- 'ह्ानं छकः धा माया मरु धकाः, अवयां हानं छकः धा ।'

'छकःला छु सछिकः धाये, छंके जिगु माया मरु मरु जा'— आसामरु वाक्कु छिनाः हे धाल— 'का जिलला ? आःखनं सन्तोख जु। छ, छं भाःतया छेँय् वनेत दुली च्वनेवं हे छ नापं जिगु भुलुसुलु दनाच्वंगु माया चबुत अर्थे हे। छ आः व जमना मखुत, गुम्हेसित ध्व नुगलय् तितिपापा याना तया खः, गुह्मनापं सुख–दुःख हने दैला धकाः मनं तुना खः। आः ला छ सकतां वयाह्म जुल, गुम्हेसित छं सकस्यां न्ह्यःने स्वांमाः क्वखायेकाः तुति भागियात खः। उकें छ ल्याहाँ हुँ, जितः बिया तयागु आमु छंगु ब्याकं माया व छं भाग्य-मानिह्म भाःतयात हे ब्यु। हुँ याकनं, धेत्ताः जुयाः च्वने मते। छ थथे बिस्यु वयाः छं भाःत, छं बाःजु–माजुपित गुलि दुःख जुल जुइ। अन गुलि माःजुल जुइ छंत। न्हूह्म भमचा, गुम्हेसित थःगु छेँय् लक्ष्मीद्यः यायेत अमिसं गुलि दुःख सिल, गुलि ध्यबा खर्चं यात। अमिगु अपाय्जिगु आसाया लायकू ध्वारं थुनाः आम्थे बिस्यु वयां छ भिह्म जुइला ? अमि गुलि इज्जत वन जुइ, न्हूह्म भमचा बिस्युवंका च्वने माःगुलि। आः जुतलें लाःनि जमना, छ ल्याहाँ हुँ। अमिसं थन बल धकाः सी मखुनि। आः जुतलें न्ह्यागु त्वहः तयाः नं द्वाहाँ वने ज्यूनि, कन्हय् जुल धायेवं व नं जीमखु। याकनं हुँ, याकनं।'

भदोया वा गायेथें छकलं भ्वारं धाराप्रवाहित जूगु आसामरुया खँ दित। सत्य व प्रेम स्वयाःनं कर्तव्य व सामाजिक मर्यादाया अस्तित्व प्रधानगु आसामरुया खं जीवनया ह्रास स्वयाःनं नायू थें, मृत्युया विषाद स्वयाःनं छाःथें जमनां अनुभव याना च्वन।

परन्तु परिणामय्, सामाजिक मर्यादा व संस्कारगत कर्तव्ययात सत्य व प्रेमं त्याकल। अथे थ:के दुसुना च्वंगु शक्ति हे स्युंथाय् ज: बी फु धैगु ज्ञान संचार जुयेवं जमनां दृढ जुया: धाल— 'ह्या:, जि वने मखु, मखु ! छं लित व्छयेगु जूसा जिगु लाश लित व्छैव्यु। प्रेम छम्हेसिके ब्याहा छम्हेसिके, थ्व सुनां सह:याइ।'

जमनाया ख्वा: सुर्द्यो च्गा:थें हे च्याना वल। वया ह्य नं दिगिदिगि खात। थ:गु विश्वासय् थ: अटल जूगुलि व आ: न्हापाथें आसामरुया न्ह्य:ने कयेमकुं, ववमछू। वं छुं धाइ धका: नं व आ: मग्या:, नुग:पा चकंका: दना च्वन ग्या: धैगु हे मस्यूह्म सीमा-रक्षक प्रहरी थें।

आसामरु जक त्वलय् जुया च्वन। वया छुयाये छुयाये जुल। छखें जमनाया प्रेम, गुकी सत्य व लूज: दु तर मेखें जमना मेपिनिह्य कला: धयागु भावना, गुकी धर्म व सामाजिक संस्कार प्याच:थें घाना च्वंगु दु।

अबलय् हे गनं व: गनं व: ज्वीका मनूत छबथां अमिथाय् ग्वार-ग्वार वल। दकलय् न्ह्य:ने जमनाया भा:त व वया सस:बौ। पुलिस निह्य व मेपिं गाउँल्यात। अमित खनेवं जमना 'ह्या: ह्या:, वये मखु' धका: चिल्लाये दना: हाल। भा:तम्हेस्यां ल्हा: ज्वना: साला कायेवं– 'ह्या: ह्या:' धका: ख्वया: आसामरुयात घयेपू वन। आसा-मरुं नं जमनायात कस्सिक घयेपुल। थ:गु ख्वा: आसामरुया नुग:पाय् दुसुका: जमना 'हुँ...हुँ' ख्वयेवं आसामरुं नं जमनाया छ्यनय् पितु पिया: वैत लिगनेत व:पिंत ज्वेपिबा: स्वत।

(१६७)

'अय् नानि, दँ... कुने स:त: वल सुनमाया नानि ।'

बिकुमाया कांकि ह्मय् ग्यला ग्यला यायेवं जमनां मिखा कन । न्ह्यलय्ला ज्वलय्ला जुया: व लासायस त्वलं च्वन । अले होस वयेवं 'आ:गछियाये ! ह्मगसय् खनं म्हंगु' धका: बुलुहुं दन । मिखा ग्येग्ये स्यास्यां खुर्पा, नाम्लो व खिप: कया: जमना प्याहां वन ।

झिंम्मा

सुनमायां छुंछुं हे ज्या मथा:गु त.न्हु दत। आसामरु व भुयू वँसांनिसें हे वं ल्हा: प्व:चिउगु ख: । प्यन्हु न्यान्हु तकला छुंछुं हे मन:, खालि ख्व जक ख्वया: न्हि फुकल। सकस्यां 'अथे ख्वयेमते, द्यांलायेमते' धका: हेकल । बल्ल वं ख्वयेगु दित, नयेगु नं नल तर नसा क्वाहाँ मवं; नयेगु नलकि वया दाजु लुमना वैगु वँत, अले अथें हे हेहेलना: ख्वयेमास्ति वँगु। व ख्वैगु झा:झा:र्पति, वया दाजु लुमना व:र्पति, अथे जक ख्वख्वं हे वया ख्वालय् हि मदया वनेधुंकल, मिखा सिकु सिकु हे गन। न्हापायाथें वयाके न चंचलता दु, न मादकता हे । चिकुलाया खुसिथें व हिसि मदयेक सुनावना च्वन ।

खुसिबग:थें जर्जरह्म सुनमाया गनं प्याहाँ नं मवं। व प्याहाँ वने मा:गु ज्या नं छु हे ल्यं दनि मा: । गुँइ घाँय् का: वनेत म्ये मन्त, बुँइ ज्या संवनेत बुँ साहुं काल। अथे धयां वया दाजुं नं वयात याक:चा त्व:ता थकल। छेँय् मा: वहे याक:चा, च्वलेचा निह्म स्वह्म व खा प्यह्म न्याह्म बाहेकं । अमिगु लागिं गुँ थ्यंक वने मा:गु मदु । ज्यामि जुया: गनं ज्या वनेत नं वया दाजुं वँत त्व:ता वंगुया दु:खं मब्यू । नुगलय् च्वंगु व्यथां नं झन वयागु ल्हा:तुति हे चिना बिल। उकें सुनमायाया न छुं स्वये य:नि, न

छुं नये । ज:ला ख:ला कत:थें, गां करक्यागु थें जुयाच्वन सुनमायाया लागि ।

तर अथे छुं हे मनसें, गनं मवंसें ग्व:न्हु च्वने फै व । आखिर व मनू ख:, जड मखु । मनूया नातां मसीतलें वया नं म्वाना हे च्वने मानि । म्वायेत नयेमा:, नयेत नसा मा: । तर नसा वस्तु थ्यवं ब्यू वैमखु, आकसं प्वँवा गा:थें गाइ नं मखु । उकिया लागि वं नं छुं छुं मयासें पार मजू गय् मेपिसं यानाच्वन ख: । वया दाजु दुबलय् सका: वैत तुतिं खिना: त्वाथं क्वाये म्वा:ल । तर आ:ला व याक:चा । वया थ: सुं मदु । उकें थ्व संसारय् म्वाना च्वनेत थ: हे न्ह्य:मच्युसें मगात वैत । न्ह्याक्व दु:ख जूसां न्ह्याक्व व्यथा दुने प्यपुना च्वंसां व संघर्षया क्षेत्रय् वये हे माल । बाघ्य जुया: हे व थौं प्याहाँ व:गु, गु वनेत जमनां स:त: व:गु ।

लँय् जमना मुसुका: माकुगु ह्यगसया लुमंति तर सुनमाया उकिया विपरीत । सिम्भंज्याङ व ताम्नांरिखि बाया वनेगु स्वद्वका ला:गु चौतराय् मेपिं निह्म स्वह्म गुं व:पिं मिसात फ्यतुना च्वंगुलिं अपिं निह्म नं अनसं फ्यतुत । सुनमायां ल्होंतय् चुला: खुर्पा ज्वयेकल, जमनां जक मेपिं नापं खँल्हायेगु यात । उथाय् हे खत्रीगांयापिं ल्यासेंपिं बुरिपिं व मचापिं छथ्व: खय्नीत स्वारामारा तं थाहाँवया: झासु फियेथें फ्यतू वयेवं चौतरा छकुतिं जाल । खँ ल्हाल्हां वं वैत ब्यंग नकल, वं वैत । ह्मय् ध्वाना:ध्वाना: नं स्या: यात । स्या:हायां हिंरिखिरिं न्हिला: हा:हू नं यात ।

ख्याः सिघयेवं छह्म ल्यासेह्म खयनीनं ला पालुंग उपत्यका हे खुल्ल मिक मे नं हाल । वयागु तिख्खरगु वेदनामय आलाप ब्यासी सा वायेका च्वंपि हलिते न्हाय्पनय् थ्यंक गुन्न मिवंगुलि अमिसं लेकय् थस्वया हल, लेकय् सिमा पाला च्वंपि मिजंतेसं नं चाकःमाकलं स्वत ।

'अन्याःगु मे हाले सःह्म रांडीया भाःतपिथाय् मवंसे च्वनेमाः।'—छह्म बुरिह्म खयनीनं मे हाःह्म ल्यासेयात कल।

'भाःतं स्वःसा सकाः वनी'—मेह्म ल्यासेह्म खयनीनं लिसः बिया बिल— 'लिथु ह्वने थाकु ।'

व मे हाःह्म ल्यासें व बुरि धाःगु खँयात लिसः बियेथें मेगु ल्वाः उद्गार नं प्वंकल वहे लसं । लिसः पाय्छि जूगुलि कुंसुरु ख्वाःह्म सुनमाया नापं न्हिलाहल सकस्यां लै लै । अले छह्मस्यां 'नु नु' धाल तर मेह्मस्यां 'आसे, न्हिछिया लाछिला खःनि' धकाः लंकल । मेह्मस्यां हानं 'खःनि, थनथें छेंय् भी थये यत्थें हालाः सनाजुइ दैला' धकाः अनुमोदन यात ।

'थौं छिमिथाय् शारदा काः वैगु मखुला?'— छह्म नकतिनियाह्म खयनीचां जमनायाके न्यन—' व जिमि त्वाय्, हेँच वने मानि अन। छुआये, बिचरा मास्तरयाके जूसा जक वने धाःह्म।'

'मास्तरया मयः वैत'—जमनां धाल—'वया जक ययां छुयाये!'

'अय् नु नु, जंत वःगु स्वयेत लिथ्यंके माः। स्वये मखनी।'

छह्म दनेवं मेपिं नं सकलें दन। बुरिह्म खय्‌नीनं ल्यासेपिं खय्‌नीतेत धाल– 'छिपिं गन वनेपिं ?'

'जिपिं सिम्भंज्याङ वनेपिं।'

'छिपिंले ?'

'जिपिं रिखेश्वर वनेगु।'—जमनां लिस: बिल।'

'जि नं रिखेश्वर हे वनेगु, नु' धया: व बुरि जमनापिं पाखे लित। निथ्व: निखे बायेन्ह्य: बुरिं सिम्भंज्याङ वनोपित स्वया:याये थें धाल–'छिपिं सिम्भंज्याङला वनी, अन मिल्तरीतेसं सास्ति याइ' स्व मचात, होस या। निह्म प्यह्मसित ज्वन हँ ल्यासेपित। उकें उखे उस्त वं मरु छु। न्हापा लँ दयेक: व:पिं मर्स्या मिल्तेरीतेसं नं ल्यासेपित यायेजिक्व यातनि। आ: हानं थपिं ..।'

'का, छति नं मग्याना'– फुकस्यां पला: न्ह्याका: धाल– 'थिया जक स्व ह्मय्, थ्व खुर्पा छुयायेत।'

'अमिके बन्दुक दु नानिर्पि'— बुरिं न्हिला: धाल।

'अमिके बन्दुक दूसा झीके नं खिप: दु स्वत्ताक चिना ह्येत।'

थुलि धया: न्हिला: न्हिला: निथ्व: निखे बाया वन ब्वया वंपिं बखुं बाइ थें।

सुनमाया व जमना मबा: उखुनु। निम्हं नाप नापं। निम्हं जाना: सिं माल। निम्हं जाना: सिमा गल। निम्हं जाना: सिं त्व:थल। सिं छथासं मुना: धमाधम द्वकय् नं तल मानौं थौं निम्हं छखा छेँया तता–केहेँ थें, छखा छेँया जहान थें।

सिंकु खायेवं निम्हं नापं कुबियाः ल्याहांवल । रिखेश्वर महाद्यः-याथाय् थ्यनेवं निम्हेस्यां कु दिकल । निम्हेस्यां ह्निती वनाः लः नं त्वन । अले हितिफुसय्सं निम्हं याउँक फ्यतुत ।

ततःमागु सिमां भवांम त्वपुया च्वंगु पहाड्या फ्रएडँ च्वकाय् लाःगु ताम्नांरिखिया थाय्-बाय् गाकं शान्त व गम्भीर । व एकान्त, शून्य व सिचुगु जंगलय्रा दथुइ याकःचागु, भिक्षुतेगु कुटी नं याकःलिचा खने दु ।

चाकःछि सिमाय् पिना तःगु पंचरंगी कापः व बौद्ध पताः नं बुद्धथें हे गम्भीर । सुनमायां ब्याकं जःखःया वैराग्यं जाःगु वातावरण स्वया च्वन । व वातावरण वं थःगु नुगःकिपा थें हे तायेकल । कुटीं पिने स्वांमाय् लःबिया च्वंह्म भिक्षुनी खनाः वं थमं नं सँ खानाः, चीवर पुनाच्वनागु थें सवाः काल ।

'नु, वनेगु मखुला ?'

जमनां थय्क ध्वायेवं सुनमाया भसंग वन । भचा फिसिक्क न्हिलाः वं जमनायात धाल-- 'जि नं भिक्षुनी जुइ मास्ति वः, सत्य ।'

'हय्, छु खँ ल्हानागु छं' ! नु । भिक्षुनी जुयां छु दै ?'— जमनां वाथाक्क दनाः धाल ।

'याउँसे च्वनी का सुयां छुं स्वये म्वायेक, न्यने म्वायेक'-- सुनमायां मदँसेंतुं धाल— 'बाखं छकः न्यं वनेला नु ?'

'का म्वाः नु बाखं - बिखं न्यने'— जमनां सिँ कुबियाः धाल-- 'थःगु बाखं सुनां न्यनी थें थन, नु...।'

सुनमायां मय: मय: दना: सिँ कुबिल। सिँ कुबिया: हानं छक: भिचुनीयात स्वत। उथाय् वया मिखाय् ख्विबि लल:मल: धाल।

जमना न्ह्यः न्ह्यः, सुनमाया लिउलिउ च्वना: निम्हं बुलुहुँ पङाड क्वाहाँ वया च्वन। खँय् खँय् भ्रासामरुया खँ हनावल। दाजु-म्हेसिया खँ छुइगं हे सुनमायाया नुग: मछिना: मिखां ख्विबि वल। सुनमायां मुँक सुँक या:गुलि जमनाया नुगः नं काइँया मिना वल। सुनमायायात हेकेगुला गन, वया थः हे सास: हृत्ती थेँ ग:प: थथाय्पुया वल। तर जमना मख्व:, जिक्व वाक्कु छिना: लिपा थुलि धाल— 'सुनु, ख्वये मते, वहे वैनि।'

सुनमायां ख्वयेगु मद्य, भ्रन हेहेलना: ख्वया हल। भ्रथेमनं सुनमाया ख्व:गु वं थौं हे तिनि खन। वं सुनमायाया ख्व:स: न्यने हे मफुत। सुनमाया ख्व:गु कन्नाचायापु थेँ वया दाजु निर्दयी जूगुलि नं वैत पालिनिसें मिच्याना वल। वहे भ्रावेशय् वं सुनमायायात न्यंकल— 'छं दाजु भ्रथे त्व:ता वने ज्यूला खला? वने मा:सां सल्हा दयेका: वंसा ज्यूगुनि। निर्दयी, पापी!'

दुनें दना व:गु तंया भ्रावेगय् जमनां भ्रथे धा:सां भ्रासामरुया दुर्दशा छपुलु भ्रलक्क लुयेवं वया मनं मनं खँ ल्हात— 'ख नं बिचराया छु दोष! छुयाये, गांया तप्पा:ख्वा:तेसं गामय् मतल। उकें वं त्व:तल, केहेँ त्व:तल, सकतां त्व:तल! वं त्व:तल मखु, वैत त्व:तके बिल धर्म मदुपिसं। थ: व थ: केहेँ लहिना च्वंगु बुँ हे मदुसेंलि वैत छुं छुं हे मंत। भ्रले वं मेगु छु याइ, गां मखा त्व:तीले! पिशाच बाय् च्वनाच्वंगु गांया छुया माया! थ: बूगु थाय् धयां ला: न केँहे धयां ला:।

थ:त सोतिपाय् तये धुंसेंलि। बरु याकनं ल्याहाँ खनं वा। व राक्षसया दां लित बियाः बुं लित का:वा। व बुंइ भीसं हेरामोतिं मयेके मानि। वैत पचये याके मज्यू। व नाप ल्वा। वैत छ्याछ्या त्याना:, नच्चुक निना: धू धू याना व्छ।'

जोसय् जमनाया होस मवः। वं चिन्या साहुयात नित धू धू जुइक। लिपा वया ल्हातय् च्वंगु चुरि 'छिरिं छिरिं' सः वःगु तायेवं तिनि व होसय् वल। अले मुसुक्क न्हिलाः वं सुनमायायात लप्पु ज्वनाः ब्वना हल।

लुरुलुरु सिं कुबियाः निम्हं गामं पिने, खुसी थ्यंकः वल। खुसि छियेत ताँ मदु। खुसि छो छिंक खुसि दथुइ छगः यायां ल्हों लाया तःगु दु। अन नं न्हापा जमना, लिपा सुनमाया च्वनाः ल्होंतय् पलाः ततं खुसि छिना वन।

खुसि दथुइ छथाय् याउँक पलाः तयाः वनेत ल्हों मदु। व ल्हों मदुथाय् बाः वना च्वंगु लःधाः नं छ्रक ली। व लःधाः त्यालां कायेत भचा बलं तिमन्हुसें मगाः।

न्हापां वंह्म जमनांला तिन्हुयाः पार तरये यात तर लिपा च्वंह्म सुनमाया तिन्हूबलय् जा पारी च्वंगु ल्होंतय् थ्यंक तिन्हुइ मफयाः च्वत्यंक खुसी थस्स:पाः वन। लखय् लायेवं सुनमाया 'यमां! का का का' धयाः छकः चिल्लाये दन। अनं लिपा ला व हाले हे मफुत छाय्धाःसा वं कुबिया तःगु सिंकुं वैत हाले हे मफयेक त्यले धुंकल। जमनां लिफः स्वःवलय्ला का ··· सुनमाया

लखय् दुना च्वन सिंकुं ल्हाका: । व भ्रांत्तये चाचां वया: सुनमायायात बाक्कु छ्युछ्युं लप्पु ज्वना: ल्ह्वन । सुनमाया दना वयेवं वयागु जँय् ववात्तुक बयेपुना: यंकल । मफु मफु खुसिबगलय् थ्यंक: वया:, कांचा-किचि थ:गु सिं दिका: सुनमायाया ग:पतय् यग्गाना च्वंगु नाम्लो नं त्वका काल ।

'गय् व, सेंमाख्वा:, होस याये म्वा:ला ?'— जमनां न्हिले थें याना: थ:गु प्या:गु पसि तिस्सिसि धाल ।

सुनमायां नमवा: । वया ख्वा: छकलं वँचुसे च्वना वल । ह्मछि प्या:गु वस: पुना त:ह्म व संकोचं कयेकुं बलय् मचा फ्वंगाया: थ्यकेग्वारा थें च्वन भ्रन ।

'भ्रामु प्या:गु जनीनं त्व, जिगु जनी च्यु ।'

जमनां जनी फ्यन स्वारसिर, तर सुनमायां थ:गु जनी मफ्यं । जमनां ज:ख: स्वत, सुं मिजंत न्ह्य:ने दुला धका: तर खुसी न्यालाना च्वंह्म पो छह्म सिबाय् मेपिं सुं मदु । भ्रले जमनां सुनमायाया जनी-च्व: ज्वना: धाल — 'त्व जनी, सय् ।

सुनमायां ह्मय् थीके मब्यू जमनायात । 'सय् जनी त्व धयां बि । प्या:गु जनी, प्वा: स्याये य: ।'

जगनां जनिच्व: लुया: साला काल । सुनमायां 'म्वा: म्वा:' धाधां चहीक लुया काल । जमना भ्राश्चर्य चाल । वं थय्क सुनमायाया पह: स्वत, वयागु ह्मय् नं ववथीक निरीक्षण यात । भ्रले ख्वा:

वाल्ल तया:, मिखाफुसि कयेकुंका: सुनमायाया प्वाथय् तितुमनु
तिया: धाल—

'सय् ··· सेंमाख्वा:, छं छु जुल हाँइ ?'

सुनमाया झसंग वन सुनां नं लिउनें म्वाक्क प्यंक:गु थें च्वंक।
वया ख्वा: अनथा अनसं हे सर्प न्याका च्वंह्मसियाथें वँचुया: नं
ह्राकुया वन । लिना ह:ह्मथें वया सेंसें फुंकु वल । प्या.गु
ख्वा: गना: नं उकी च:ति भुसुभुसु ज्वल।

जमना जिल्ल। वं मिखा म्वेकन वांन्यात मे 'आ:गब्रियाये'! थेंथें।
सुनमाया जक जमनां मेगु छुं मधायेकंतु आकाझाकां सुकुसुकुं ख्वया हल।

जमनायात सुनमायाया बारय् छुं हे संखा कया च्वने मा:गु
मखुत। वं मिखा खिल्ल कना: धाल— 'छंगु पह: आमजा:गु का
तखुला ! हत्तेरिका ! छला गजा:ह्म खर्निसा। छ आम्थेमनं नकच्वरी
जुइ मतायाका जि। छि! स्त्रा: हे स्वये मत्य:ह्म खर्निसा छला !'

जमनाया ह्म सिरिंग फुलये जुया च्वन। अहो ! 'छु जूगु'
धयाथें वं अय् थय् हे धाये मफुत। सुनमाया हेहेलना: ख्वया च्वंसां
उखे वया ध्यान मवं न माया दया हे वन। वला थ:गु हे भावय्
दुना च्वन !

'आ: ख्वयां छुयाये। कपा:तछ्याना: स्वये मरुला छ। अयनं
या: जुइगुला, धत्तोरि !'

जमनायात सुनमाया थें घच्यापुगु बस्तु मेगु छुं हे मदुला धयाथें
च्वना वल। वं पाउँख्वा: ज्याना: न्यन।— 'सु मिजं व ?'

सुनमायां लिसः मब्यू, म्वसुनाः ल्वया च्वन ।

'अथे मत्यः मत्यःगु कर्म याइगु अले गनं गतिजाइ ।'— जमनां हाल गर्खेसे ल्वाः व्वयाः — छं दाजु लाःसा थ्वहे खँ सियाः वंगु जुइ, मखुला ?'

सुनमायां म्वसुनान्तुं ल्वल्वं 'मखु' धैथें छ्यों संकल ।

'आमु सु मिजं ले सा, धा ?'

सुनमायां नमवाः न छुं संकेत हे बिल ।

'दाइबरतला ? खःला ?'

सुनमायां 'मखु' धैथें छ्यों संकल !

'सु ले ? धा याकनं ?'— जमनां हक्काः न्थन !

सुनमाया नमवाः ।

जमना थिंग दनाः 'सु मिजं जुल' धैथें घुरेये जुल । वयागु न्ह्यपुइ नं थ्वहे मिजं जुइ धँगु अनुमान ल्यहें दना मवः । अबलय् हे वयागु थ्याकं विचार हे छखे लाकाः बाछाई बाजा पुया ह:गु ताये दया वल ! 'का' शारदाचा का:वल' धैथें जमना लिफःपुल, धाथें लँय् जंत वःगु ! बाजं सःतायेवं म्वसुना च्वंह्म सुनमायां नं तीजक छ्यों ल्व्हन । जन्त हे नुना व्छये थें वयागु ग्वलभेरा-मिखा ह्याउँसे ग्वानावल ।

झिंप्यद्या

जमनाया मन ल्वाकःबाकः । ल्हुकुचाय् छगूयां लिपा मेगु किपा-- रंग ब्वःगु, खसुं त्वपूगु व निभाःथे चकंगु । गुगुं ल्यहेंदनाः तनावना च्वन, गुगुलि धाःसा भ्कन भ्कन नुगलय् क्वसिनाः वया अन्तर अज्ञानयात च्वय् साला हयेगु कुतः याना च्वन । उखुनु निसें वया नयाथें मच्वं । छुं छां तं थें गर्खेसे, आलांचा ।

कुं जाःगु क्वथाथें सुनमायाया लुमंन्ति वया मन उसिमसि हसं मसं दनाच्वन । वहे चाकलाःचागु तर तिस्सिनाः वांछवया तःगु कागतिया ख्वलाथें स्याप्प गंसिगु । वहे गतिचति मदुगु ख्वाः नाप नापं थःगु ख्वाः नं सुपाचं त्वपूगु सर्गःथें ब्वयाः मतापं लँ लिनाः वैच्वंगुलिं गुं वयाला छें, वया लोमना च्वन । लिउने थःके धाँयकु डु धैगु नं वाःचाःला मचाःला मस्यु । वया मनय् धाःसा कुसाकथि कुला च्वन — "छयालापुन्हीबलय् छ्वासय् वाये हैंगु, हाकःन्वःगु भाजं थें गुलि क्वह्यंगु, संबाःगु कमं खनीसा मिसातेगु ! अमिगु चोलाय् गबलें हे यैपुगु स्वां मव्हः ! भ्किभ्कां मिभ्कां—खुसिया बगःथें— चुंइ चुंइ पू, आलु आलु कं ! थथेमनं मिसातेसं हे जक थज्याःगु जीवन छाय् हने माःगु जुइ ? छाय् मिसातेसं हे जक न्हृयागु दुःख जूसां, न्हृयाक्व अन्याय याःसां मि कुं घुतिनाः सहःयाना च्वने माःगु ? गनं वल थथे न्हृयाम्हेस्यां न्हृयागु याःसां सुंक फया च्वनेगु बः मिसातेके ?' न्ह्यलुमंति जमनाया

म्ह मूहायेकल— 'छु धयाम्ह मिसा, छि ! छु बुद्धि व:गु जुइ व– भुतुली पला: तया:, धलिमय् जनी हिना: स्व स्व ! छया ! म्ह हे इवकुसे च्वना व: जित:ला, छु भाग्यं जक जि वैथाय् वने फुगुथें उखुनु ।'

जमनां स्वा: छकला भज्यंक हे स्यंकल । भचालं लबु जक वांछ्वया: स्याहांवंगु समुद्रथें वया स्वा: न्हापा स्वया: नं माथं वन धरि धरि हिला च्वंगु स्वालं वया मनया किपा ब्वया च्वन ।

सुनमायाया बाम्हय् का:गु अवस्थाया किपालुतेसं जमनाया नुग:पा क्छास थें सा:मसा: दंका च्वन । खुलुलुलु मि स्वये नुग: हे ल: ल: जुया: मिसाया न्हतं न्हतं भयेभयेबिया वयेथें सनीगु । गबलें वाक्कुछिना: मिसा तिस्सीगु । गबलें जालय् च्वंगु खुर्पा फसय् प्याकं हूयेका:, चिलाख थें च्वंगु मिसा यानय् सुत्. सुया: वा कुरुकुरु न्हयइगु । धाय्वं हानं भावेग हे चब्बूगुथें ता:हाका:गु सास: ल्हाना: मचायेक ग:प: लद्या:वनीगु। जीवनयात हिस्याना: म्वाना च्वने मा:गु गांछिसियागु विवशता वयागु चिम्साप्वा: पतिक दुबिना: चिल्लाय् दना:च्वन । घौंतलेया फुक्क लँ, गनं पालुक्या जीवन न्ह्याना च्वंगु दु, भ्रम भ्रम थें जक च्वन वैत । ल्हाना च्वनागु सास:, छिना च्वनागु पला: व स्वया च्वनागु मिसा फुक्क फुक्कं जिसे विद्रोह याये मास्तिवल वैत । व: थमंतु भसंग बंक वयागु आत्मा जिल्लाय् दना हल— 'खबरदार !'

भूमि ह:म्ह थें जमना खुसी थ्यन । न्ह्याचुसे च्वंगु लखय् दिना च्वंगु वया मिखां खुसिया था:गा: का: जुल । खुसि हीमीचाया: वैत सहानुभूति वयन ।

वारि व पारिया ल्होंत, देगः, दिप व फलचा नं ख्वख्वमख्व थाः। थौंया दिनयात बिदा ब्युब्युं जःखः च्वंगु पाखा पवंः हिहिलना च्वन ! म्हैपु ख्वालं वं पालुङ गांयात स्वत । सीगां फायेकेथें म्वैसे निभालं खया च्वंगु पालुङ गांया कथंमलाःगु छेंत थौलज्वरया ख्वगितथें ग्वावाग्वारा चिनाः थुथुः धायाच्वन ।

खुसिबगः पुलाः जमना ध्वाखासी थ्यंकः वल । ध्वाखासिया पसः जक छु पुल, वं थःत मेगु हे संसारय् थ्यं थें तायेकल । छगू विचित्रगु गुन्न सलं वयागु न्हाय्पं हे पिचायेक दुहां वनाः नुगःया कुंकुलां रन्न मिका बिल। वं पलाः च्वयेकल। त्वालय् मुना च्वंगु लस्कर खनेवं वयाके कौतुहल दनावल ।

हाफ्वःथें दबुली इल्ल मिजंत । लिक्कसं च्वंगु सुकूपोंल छेंया पिलिचाय् नं मिसात गः गः ।

मनू व मनूतेगु चहःपहलं जमनायात च्वाकनय् पलाः तया ति ग्यना च्वन। वया नुगःया गति फय्लचाथें फन्न चाःहिल। मिरिक्क मिरिक्क म्वखाय् ब्वइथें वया म्ह नं पिइसे पिइसे च्वना वल । पिलाच्व नं खात। चाकःछि स्वस्वं मथें दना मच्वंसे घांय्कु वांछुवयाः, मिसात दुहां पिहां याना च्वंगु सुकूपोंल छेंय् दुब्वां वनेलाथें वैत जुल । मबलय् हे सुकूपोंलया पिलिचाय् मुना च्वंगु मिसा— पुचलं बायाः, कायम्ह बुयाः बिकुमाया काकि जमना दना च्वंथाय् व्वांय् वयाः हाः वल— 'छेंय् नि मवंसे छाय् ? हुँ हुँ छेंय् नि ।'

'यमा, छु जूगु ख्व ?'— जमनां बाख्ल मिनाः कयेच्याः ख्वालंनु न्यन ।

'मखंला अन सुनमायाचिया जात्रा।'

बिकुमाया कार्कि उलि धायेवं हे जमनां वाक्क, छ्युछ्युं म्हतुसि बांन्यानाः छ्यो ल्हुकुल्हुकु सवल। भतां वनेत ताःकया च्वंगु नुगःया गति हे द्यूथें च्वंक व स्तब्ध जुल। वया ख्वाःया दबुली नानारंगया रौद्रत वयाः पालंपाः प्याखंपाः काः वया च्वन।

'व छगूजाःम्ह मिसाचा अथे सना जुइ सुनां ताः का! वेश्या जुयाः नैम्ह!' — बिकुमाया कार्कि काय्‌म्ह बँय् तयाः तं व कन्ना ल्वाकछ्यानाः धाल।

मांम्हेस्यां धाःगु छगः जक आखः नं जमनाया न्हाय्‌पनय् दुहां मव। वया हिनू हिनुली आवेग दासि वयाः, न्हासं दुहां पिहां जुया च्वंगु सासलं, तमं मि जुयाः चुलुचुलुकं चमे पिकाकां छ्यो ल्हवना च्वंम्ह सर्प न्ह्यलुइका च्वन। वं अन्यमनस्कं घांय्‌कु बँय् दिकल। खुर्पा जालय् स्वप्यानाः मांम्हेस्यां गक गक न व स्वसेंतु सुनमायाया छें पाखे न्ह्याना वन।

सुनमायाया ववथाय् निम्ह प्यम्ह मिसात दु वैत स्वपुयेथें स्वयाच्वंपि। च्या-पसल्या शिवकृष्णया कलाः, नारांया मां, स्वालय् तुयूच्याः दुम्ह बुरिमाया निनि व मेपि सु सु, सु सु। अमिगु ख्वाःया चिम्सा प्वालं प्वालं घच्चाः छ्वम्हुया च्वन।

ज्यूसा बँय् हे दुमुना वनेथें, म्वाथःगु लासाय् ख्वाः सुचुकाः सुनमाया म्वसुला च्वन। नुगःया हिनुली थ्यंक कथं सूगु घाःया स्याःचाः अभः नं वाक्कु छिनाः सहःयायां हिक्क हिक्क हिकु थया च्वन।

वयागु छभाः छभाः हिकुगा मूर्च्छनां वयागु अन्तरय् थ्व:गु चिल्ला-यगात छकः छकः पतिकं पित हया च्वन ।

जमना ववथाय् दुब्वाँ वल । वया वेग भि नःगु छेंय् दमकलया फोहरा म्हुकःगु लःया धाःथें छाःगुलि सुनमायायात हयेभुना च्वंगु मिसा-तेगु हूल अगः दुनोथें हे भतां वन । सुनमायां निसें वयागु मिखा छें छचाःलि मण्डःकाल । स्वालय् गंभीरता व सलय् प्रतिशोध भुनाः जमनां धाल — 'म्वाः, स्वयेम्वाः । छाय् स्वयागु छ ? स्वयेमते । अय् सुनु, स्वयेमते धया ।'

जमनाया सः तायेवं हे सुनमाया भन हेंहेलनाः स्वया हल । स्वस्वं हे वं जमनायात कस्सिक घयेपुल खुसि चुइकः यंकूम्ह्स्यां ध्वदूगु, खुसिसिया सिमायात घयेपुइथें । जमनां नं सुनमायायात अथे हे घयेपुल निम्हं छम्ह हे थें आत्मसात् जुइक, अले मन्ह्य मन्ह्य मिखाय् ववस्व वःगु छतकिचा स्वबि लचं हुयाः धाल— 'स्वयेमते ! छाय् स्वयेगु ? धन्दा कायेम्वाः, जि दु । जि त्वःतेमखु सुनु, ग्यायेम्वाः । न्ह्याम्ह्स्यां न्ह्यागु थधा । आः मखुगा अले, छन्हु थ्व गांछिसि नं धाइतिनि दोष छंगु मखु धकाः । स्वयेमते । छु धकाः ग्यायेगु आः छुयात ग्यायेगु ?'

धाधां जमनां न्ह्यःने वाःथें दना च्वंपि थः स्वयाः नं थकालि थकालिपिं मिसातेत सर्प फन्ना कयाः स्वैथें स्वत । वाल्ल च्वंगु स्वालं अमि मिखा नं जमनायाके दित । संसारया सत्य हे अभिव्यक्त जुया च्वंथें, वयागु मिखाया च्वामुसे च्याःगु जःया न्ह्यःने अन च्वंस्व इल्ल मिखात थी थीसाथ फिउज वनोथें तित्तिसिना वन ।

सुनमायाया ख्वसु मद्यूनि । व ख्व:लिसे वया दुधा: झन झन छ्वया च्वन ।

आकाझाकां न्हायपं हे पिच्याक पिनें 'जुकि जुकि, स्या स्या' धैगु कल्लोर स:या नापं 'हारं हुरं, पारं पुरं, घारं घुरं' स: वल । अमिगु न्हायपं इस्प्रिङ थें धधस्वात । जमना, सुनमायायात काचाक्क स्व:ता: थ: लिक्कुसं ला:गु छ्पा: जकगु चीपागु भयालय् भभन्हुं वना पिने क्वस्व:वन । मेपिं अनया मिसात नं 'पिने छु जूगु स्वये' धैथें इग मिग: जमना च्वंगु भयालय् हयेभुंवन । तर सुनमायाया छें'या भयालं जमना छम्हेसित बाहेकं मेपिंत थाय् बी मफु, सकलें भभन्हुं प्याहाँ वन ।

उत्सुकताया तच्व:गु बेगं छ्यों लिसे म्ह नं बाम्ह पिस्वयेक जमनां स्वत । लोहं लोहं ल्वाना: मिजला लुइथें, जुया च्वंगु घटना लिसे सज्यान्ति जुयेवं हे वया नुग: छत्यु पिन्हुल—'आका: ! स्व स्व ! मास्तर-यात ... ... !' वं खना च्वन— मास्तर, न्हासय् वलं स्यला ह:म्ह म्ये थें दा:दा:थें दायेका:, च्वा:च्वा:थें धेधेचुं वैच्वंगु । गबलें लिउनें ध्यंकूगु थामे यायेमफया: थुनां चूवंसा गबलें लिउनें ग:तां ज्वना: सा:गुलि थस: थस:पा वना च्वन । हूलय् सुनां सुनां यांकया: ल्हा: वात, व मिखां पुलुपुलु की पिकया: फन्न चाम्हुल । आकाझाकां नमुग:थें कथि वया: छ्यंनय् हे लाव:दलय्ला व भुगलुक्क हे ग्वतुल । छ्यंनं हि तुल्ल हे यन ।

जमनां नकतिनि तिपयाय् फत हूलया दथुइ केदार छकाय्

जुया च्वन । वं ला म्या: भचा हे माया मयासें, भत्ता कायेका ग:तां ज्वना:, लाकां दुगु तुर्ति प्यंकु प्यंकुं मास्तरयात थन ।

थ:गु ल्हासी ला:म्ह मयालिचित लाखेनं] वयना च्वंगु नृशंसता थें च्वना:, स्वया च्वंम्ह जमनां स्वये हे मफया: निपा ल्हातं थ:गु ख्वा: त्वपुल ।

हिफ:द्य:थें भयाबलां दंक मास्तरयात दबुलो थने हल । लस्करं दबू कब्जा यात ।

मास्तर सिताङ्ग वना: सने हे मफुत । ख्वा: गर्खेसे बिरूप । मिखा मना वया:, हाफ्व:थें जिंगरिङ्ग । कमिचया ग:तांबाला नं पामलखं क:गु सिमाथें याताप्यातां । च्वाक्क स्वयेबलय् करुणा, घृणा व बीभत्सताया चेसेचेसेगु किपाथें खने दया च्वन मास्तर ।

अन्या:म्ह, सने स्वये हे मफयेक न्यले धुं म्ह मास्तरयात दबुली नं छ्यु भत्रायात तिनि ववपुसां हे पूवंक । हानं न्हकुसँ ज्वना: ल्हना कथं त्वा: थ्वक्क हाल — 'का मखु धा छं ? अभ मानिला छंत ? 'ख: बा:बा:' मधातलें छं थथे हे सास्ति नये मालीतिनि ।'

मास्तर थुथाय् नं जिक्व सास: थकया: 'मखु मखु' धका: चिल्लाय्-दन । वयागु बिरोधं ब्याप्तगु चिल्लाय् पालुङ्या अंग अंगलय हाना: गुँच्वकाय् थ्यंक न्यंवन मास्तरयाके थुलि अपो हालेगु स: हे फुतथें, केदारं हानं न 'का मखु धा छं सुनमायाचित प्वाथय् दयेकागु' धाअं सँ उवना: लुलं नापं वं म्हुतुं जक नं प्रतिरोध याये मफुत। घरती शरण कायेथें व भुगुलुक्क ग्वतू वन ।

दबुली जुयाच्वंगु प्याखंया रहस्य जमनां नकतिनि थुल । कुतुहलता तमय् हिल । जमनायाके च्वंह्म जमनाया संन्ह्य पिचाल । व फनक्क भयालं फहिला वल ज्व:गु चुपि स्वाराक्क दापं लिकाये थें । ह्मय् न्यंक च्वंगु हिनू तिंन्हुयेथें च्वंक तिप्यन । सुनमायायात लप्पु ज्वना: थना: जिगिजिगि खाखां धाल--'अय् सेंमाख्वा:, ताल मखुला छं ? न्यँ बलांक, छु धाल, छु यात पिने ? धिक्कार छंत, लाखं लाख धिक्कार ! छ मनू हे मखु, नुगलय् हि दुम्ह मिसा हे मखु ! थ:गु लागि मखुसां करकिया लागिला छ दने मा:गु ख:नि । का प्याहाँ नु, आ: जुतलें ला:नि । नु, प्याहाँ नु । छंत वांवांखाका: सास्ति याना त:पिं नापं ल्वानु । सु खना धका: ग्याना: सुंक च्वनाह्म छ ? जूगु खँ तछ्याना ब्यु संसारया न्ह्य:ने । नु, नु धया ।'

सुनमायाया छ्यों बुलुहुं धस्वात ! ववथाया स्यूंस्वा:, धू व माखा-पिखाया अंग: व धर्लि अले गुफा थेंन्या:गु ग्वाखं स्वस्वं छत्थुं इन्न धाया म्ह ववाना वल करेण्ट दुबीवं च्या:गु चोम थें छ्पुलुं हे ववथा छकुति स्वयेधंका: जमना नाप वया मिखा ल्वात । व्हातां चाला च्वंगु वया मिखाय् ख्वबि नं मिथें छ्यी चिना: ग्वाना च्वन । वाकु छ्युछ्युं व जुरुक्क दन पालुङ्या लाशय् नकतिनि सुस्क्क ज्यान दब्यूथें ।

थजा:गु मृत्यु सिकं घचायापुगु जिन्दगीया विद्रोहं ध्वाका: सुनमाया भ्यासि भ्यासि हे खाना वल थ:के च्वंगु प्रशव-पीडा हे आताहाँ च्वंक । वया पला: च्वत । जमना नं लिउ लिउ वन ।

छेलो थ्यनेवं हे सुनमाया तिंन्हुया: लुखाय् थ्यंक: वन ।

ताप गायेवं ग्वाराकाःगु लः थें, सहनशक्तिया पराकाष्ठां सुनमाया छत्थुं हे परिवर्तनया हिचाय् लाःवल । लुखां पिने पलाः जक तल, पालुङ गां दिन्न खाना च्वंगु थें च्वनाः, आकार हे सीमदेयक वया ह्म तत्याना वल । न्ह्यःने च्वंगु छेँतसें थिम्रि थिम्रि हयेभुं बल । मिजला हे थाहाँ थाहाँ वयेक ह्याउँसे च्यानाच्वन सिमात नं ब्याकं । हिनु हे तज्याःथें पर्बःया कापि कापि ह्निया खुसि न्ह्याना च्वन ! सी थुना तःथाय् ध्वँलं चा खित्तुखिनाः गाःम्हुया च्वंथें न्ह्यःने च्वंपि मनूतेसं दबुली कयेकयेपुया च्वन ।

'आसे, खबरदार !' पिलिचां पिलुयाकथं सुनमाया चिल्लाय् दन ।

त्वलं स्व पित स्वकाःतुं सुनमाया व जमना दबुली दुब्वांवन बाहां उत्रनेत मीबाय् दुब्वाःपि सिम- दुम थें । केदार, चिन्या साहु व उपप्रधानपन्च धाःपि गांया स्वाःमोतेत ज्वेज्वंपि स्वयाः ब्यंगपूर्वक सुनमायां थःगु तं ब्वल- 'मास्तर मखुला ! दोष दक्वं मास्तरयात वत्रुकीपिं छिपिं हे मखुना ! का थ्यु हानं छकः मास्तरयात !'

सकलें मिखा भ्वेम्वेकंक कया तःगु किपाथें जुयाच्वन । गांया दकले सोभाह्म सुनमायाचा इन्द्रायणीया खःलिउने ग्यानापुक्क दना- च्वंह्म ह्याउँस्वाःमाजु जुयाः अमि न्ह्यःने वइ धयागु सुनां स्यू । केदारयाला हंसं हे थाय् त्वःतल । चिन्या साहु नं मित्याः हे दनात्रःगु भाःपाः इतिमिति कन । छभाःला फय् द्यू थें, पृथ्वीया गति हे द्यू थें छुये छुये च्वंक स्तब्धतां वातावरणयात ल्वाकाक्क ल्वसुया बिल ।

ख्वालय् च्वंगु ह्याउँपालु हे मतंनि न्हाय् थुंइक न्यायेकाः चिन्यासाहुं जमना व सुनमाया रिखे नयेथें तातुन । मिखाफुसि निगुलिं व्हंकाः वं सुनमायायात धाल– 'छ छु मास्तर पाजुनाः हाः वयाह्मका मखुला ? छ, वैत दायागु सहयाये मफयाः ल्वाः वयाह्म का मखुला ? छं ल्यवलं कसा नःगु स्वयेमफुसा खितुंगाः थहुँ छ ! सो, जिमिसंला थ्वैत– नवयेक खिफानाः गां अपित्र याःह्म खिचायात खिचासी लुयेथें लुयाः गामं पिने खुसि – बगलय् थुनेयंके मानि, सिलला छं ? बरे...' हूल पाखे स्वस्वं– 'खनला ! गन्यागुः सिंन्हाय् जुइ थ्व ल्यवःसि-चिया ! जिपिं जूसा सलीचाय् लः तयाः सिना वने का । थ्विक्क मुल्कय् मदुह्म नकच्चरी ।'

'हुँ, छ मुल्कय् दुह्म ! साब भिंह्म !'– ई छ्वक्छ्वम्हुका हालाः सुनमायां चिन्या साहुयात त्वपूवन– 'छंतला छंत, स्वैं जक च्वँ, छु गति जुयाः भवकनीतिनि छ । खः, स्यन । जि स्यन । थौं जि थ्व गांया छह्म छह्मसिया मिखां थाःगाः मदयेक कुतुंवन, जि स्यन । छाय् स्यन ! थन च्वंपिं छह्म छह्मसिनं स्यू सुयां यसें स्यने यैंमखु धकाः, करपिनि लायलाय् व थुकलं जक कयाः म्वाये सुया न यै मखु धकाः । जिनं मयःगु खः, अयसां नं जि स्यन । छाय् स्यन ? छाय् स्यन ? हानं छुकिया माया धकाः जूगु खँ मकंसे म्हुतु मिं नका च्वनेगु जि । न्यँ, जि धै बो, जितः स्यंकूह्म मास्तर मखु, थ्व थ्व थ्व ..' धाधां हे केदारयात सुनमायायां ल्हाः वात्तुवाःवन ।

स्वयाच्वंपिनि ख्वालय् छथुं हे ह्यूपाः वल । मिखाया पिचःपाचः हुयाः नकतिनि बांलाक स्वयाथें जुल अमित । प्वालाक्क तप्वाःगु मतः

च्या:थें दबू हे मेगु जुल अन च्वंगु इल्ल मिखातेत । गुलि गुलिस्यांला थथे नं तायेका च्वन मानो थ:गु नुगःया लिकुना च्वंगु खँ सुनमायाया म्हुतुं ल्हुतिया लःधाःथें ज्वयाच्वन ।

'छं छुले छं ... ।'

ज्वेज्वेंपि प्याहाँ वःगु केदारया खंधाः हे दिक, दथुइतुं हूलं सः थ्वयावल– 'आसे, खबरदार ! बैंतनि खँल्हाके म्यु ।'

'थ्व, जितः स्यंकूम्ह थ्व'— सुनमायां धाल— 'जिं नुगलं निसें धाये, जितः स्यंकूम्ह थ्व ।'

'थ्व'– चिन्यासाहु पाखे स्वयाः नं सुनमायां धाल– 'थ्व, गुम्हस्यां जिमिगु बुं थ्वयाकाल, हासनास मदयेक जिमि दाजुयात थ्व गामं पिनिना बिल ! जिगु लिधंनेगु लिधंसा हे त्वःथुला बिल ! जिगु ख्वाः हे त्वका काल, जिगु मिखा हे ल्हका काल !'

सालाकाःपिथें, स्वयाच्वंपि मचायेक मचायेक न्ह्यज्यां वल । मन्यं मगाःगु मन्त्रथें सुनमायाया खंधाः पाखे अमि न्हायूपं दिनाच्वन ।

सुनमाया वहे जोसयूतुं फनक्क फ़ेहल । तिना तःगु कुसा व्हाराक्क चाला वनीथें केदार पाखे न्ह्यज्यानाः हाल– 'थ्वं, थ्वं जितः स्यंकूगु, चां न्हि ख्वजक ख्वयेकाः थयूबनं जितः सुखू गंकूगु । जिदाजु गुथो वंखुनु चान्हय् खुंथें खापा ध्युं वयाः, दाजु वःगुला धकाः खापा खंवनाम्हेसित आकाभाकां म्हुतुप्वाः तिकाः जबरजस्ति सास्ति यानाः थुगु गति याना ब्यूगु थ्वं ।'

न्यनाच्वंपिनि चिम्सा फालां च्वना वल । छम्ह छम्हसिया मिखाय् ख्वंगु प्याःछेली केदारं सुनमायायात कुंकु हायेका सास्तियाना च्वंगु किपा । गुलि गुलिला तमं मि जुइ धुंकल धैगु खँ अमि वाकुधिकय् उलिउलि मिना च्वंगु हिनुलि कना च्वन । ख्वालय् नं मेगु छगः छगः मिखा लुया वैथें चासु दना वल ।

सुनमायाया म्हुतुं खँ बाः वया च्वन- अबलय्निसें थ्वं जितः न्ह्यब:सा याना तल यबलय् यथें म्हिते छिक । थ्वं, थ्वं जितः, जि मयेकं मयेकं हे स्या जक स्याना: कतांमरिचा याना तल । 'छक: स्यंके धुंम्हला ख:नि' वं धा:धा:बलय् नापमलातकि 'जि स्यंके धुंम्ह मिसा' धकाः गां न्यंक नायखि च्वयेका बी' धया: थ्व लाखेनं जिगु म्हय् तिंतिन्हुया: जिगु ला चिचित्याना च्वन, जिगु हि चुँइ चुँइ त्वना च्वन । जि थ्व नुगःपाय् ममां छ्वयेकाः फुक्क फयाच्वना, वाक्कुछिना: घुतिना च्वना, छेली थ्व चंडाल नापलाना च्वना । छाय् ? थमिसं हे थ्व गामं पितिना छ्वःम्ह जिदाजुया फ्वाकागु इज्जत छगूया लागि, सी धुंपि मांबौया नां वनीया लागि । चीमि हे जूसां सिच छाया तःगु छयों धस्वाकाः म्वायेगु इच्छा जि नं ला दु । तर थौं ...' ... थौं ... ... '

सास: हे हहपंक त:हाक:गु भमुका: तल सुनमायां ।

'तर आ:... ... सी हे जतिक मासेंलि छाय् अथें सी, स्याना: सी, छभाः जक जूसां सवाः वयेक म्वाना: सी ।'

भुग्लुं च्वना च्वंम्ह मास्तरया लिउने लिलिचिंचि, भाजं ख्वा:पाः पुया च्वंम्ह केदारया गःतां च्याप्प ज्वना: थायामथा यायां सुनमायां

धाल– 'छंतला छंत ! ज्यानया पल्सा ज्यान हे मकासें छाय् जक त्व:ते !'

उत्तेजनां हूलयात ग्वाराका:गु ल:थें संका बिल । थानंनिसें हाहां, मनू चीकुकुं भाजुबीर दबुली दंवल– 'थाक्को पाक्को धका: च्वनागु मखुला छिपिं, का मपु, छगू छगूया पल्सा कायेमानि । न्हासं स्वकु ल: त्वनी, का मपु । थ्व गांया छम्ह छम्हसिया नुगलय् छिमिगु अन्या:या फिफि बाखं दु । अथें सुनावनी मखु, सिलला, मिमल: जुया वै, पामल: जुया वै !'

ज्वंथें ज्वंका: केदारं बनावनोथें स्वा: वंचुका हल । चिन्यासाहु भाजुबीर स्वस्वं लाखे खात– 'सुंक च्वँ' म्हुतु म्वेहिलाबी छंगु । बरे नाय: जूव:म्ह जुइका । वा, सु वये त्यना । छम्ह छम्हसिगु जात्रा मन्याये-कुसें त्व:ते मखु जि । हानं सुनमाया पाखे स्वया: नन्याइ– 'त्व:तेसा त्व:ति याकनं ।' – काय्यात ज्वेज्वेपिं हक्को – मखुसेंनि छाय् ज्वंका च्वनागु ग:तां ? मुइके मफुला बाम्ह सिक्क ।'

'खजक मखुलाले ! छु स्वै च्वनागु ग्वलेज्य:थें ! सँ ज्वना: धिनिंधिनि या रे छुसियात ।' साहुनी नं भौम्ह नापं हाहां दबुली थाहाँ वल ।

ची ला:म्ह सुल्प्याथें यातापयातां वंगु केदारया म्हय् हाकनं छम्ह क्रूरम्ह खंम्ये दुबित । थ:गु हैसियत व इज्जतया प्रतिनिधित्व यायेत वं थ:गु सकलि स्वा: उल । वया म्हुतुइ धँवा छयाताहां खने दत । ल्हा: म्ह स्वया: नं ता:हाक: जुल, त्वायां त्वायां च्वंगु पचिनय्

लुयि छ्वांछ्वां वल । 'छंत, छंत, छ बेश्या' धाधां हे सुनमायाया ख्वालय् न्हा: वात, सँ लुत्तुलुल, थांयांकया: ख्वालय् कि ख्वालय् मुइकल । नुग पा : प्वायय् नं तुति च्वात्तु च्वासेंलि स्वै च्वंपिसं 'म्रा:गछिग्राये ! का का !' धका: नुग: पिन्हुइका: निपाल्हातं थ:थ:गु ख्वा: त्वपुल । केदारया लाखे-हूया न्ह्य:ने सुनमाया ब: मदुगु थां थें थस:पा: वन । साहुया म्वछिसिनं वैत हये भुंवन मंका:गु इनाकायेथें ।

भलिमलिखं ह्हच्याच्यां हे जननाया नुगलय् गांद्रां गुंद्रु द्य:न्याल । मिखाया न्ह्य:ने प्रलय प्याखं हुल । पृथ्वी वाराक्वारा सन । धुफ्फो दन । ब्याकं सृष्टि हे मारंमुरं जुइक ब्रह्माण्ड घारांग्रुरू सन । 'का थ्यु, का थ्यु' या पम्हू स:लिसे साहुनीयात लप्पु ज्वना कथं बँ हे वांन्याक घ्वाना छ्वत । भौम्हेसित नं लुचुक्क ल्हनाकथं न्याछ्वा-वात । स्वस्वं स्वयाच्वंपिनि जिवय् हंस दुब्यूथें जुल । वया ल्हातो स्वया च्वंक्वसिया बल मुंवल । तर आकाभाकाय् लाका: चिन्यासाहुं लिकथंतुं वयात भ्यल्लुक प्यंका छ्वत । उल:मुल: स:या नापं दबूया रंग हे हिइक छह्म निह्म तिन्हूवल । कायह्म छह्म भिसायात बिया: बिकुमाया काकि नं जनो स्वत्ताक ह्यु ह्यु दुब्वांवल । नारिया लंच थकाकां चिन्यासाहुयात तातुन--'कवा, कवा, ए मुक्सारी, वा । छ हे मखुला गांया नाय: जुया च्वनाह्म । छंगु हे राज जुल मखुला थन, कावा !'

शक्ति दवको छथाय् मुना: भैल: प्याखंया भयाँय्च्यायसि थें साहुं थ:गु अन्तिम प्याखं क्यन--'जिगु राज थन, जिगु..... । कवा, वा, छह्म छह्मसियागु म्वा:हि त्वनेगु थौं ! वा, ए बोव :

'का थ्यु छं-- चिन्यासाहु व बिकुमाया काकिया दथुइ जमना दं वल--थिलकि थ्व हे खुर्पा छ्यो बाग: ज्यन धका: सीकि। वयाला न्ह्य:ने, न्हय्...!'

जमना फसय् खुर्पा ब्वयेका: न्ह्यज्यात । चिन्यासाहुया व:, उत्साह, उत्तेजना सकतां भवात्त फिउज वंगु थें फयास्यां ब्यनावन। खुर्पाया धालं मिखा म्वेकंका: व लिलिचिल इन्द्रायणीं लिकाच्वंह्म मूपात्र थें ।

उत्तेजनां वातावरणया सँ छ्पु छ्पु दतले तिंतिं स्वानाच्वन। थस:पाया च्वंह्म सुनमायां छ्यो फितिफिति संका: तुति तिल्ल प्यंका हल। 'मय् मय् ! स्व स्व !' या स: लिसे दब्रूया चाक:छि च्वंगु मिखात सुनमायाया म्ह्यय् प्यपुंवन । साहुयात लिना च्वंह्म जमना काचाकाचां 'सुनु, सुनु .....!' धाधां वया लिक्क पयतू वन ।

सुनमायाया सास: हिक्कहिक्क थाहाँ वल । म्हुतुं हि बुर्र बा: वल । करुणां चिल्लाय्दना: 'सुनु,...सुनु...!' धाधां जमनां सुनुया छ्यों घयेसुना: थ:गु मुलय् दिकल । स्वया च्वंपि भ्रात्तय्चाया: ह्वार दब्रुली थाहाँ वल ।

भ्राकाभ्राकां व:गु 'का ज्वँ, ज्वँ' सलं सकस्यां स्वालय् न्हसला थित ! पूर्व पाखेया लं, ल्हाती तत:हाक:गु कथि दुपिं पुलिसत ग्वारग्वारति लिउ--न्ह्य: तया: उपप्रधानपंच फायेफायेभें गामय् दुहाँ वल । सकसितं ज्वनेगु हुकुम प्रमाणी बद्दसेयाना ह:ह्मथें, लालमोहर ज्वना व:ह्मथे, पुलिसया सुबेदार कथि लम्ह्रम्ह्र हालाहल--'समात, समात, सर्प्पै हो ।'

कथि दुँपि पुलिसत दबू स्वस्वं ब्वाँय् वन। मनूत चिचाःमिचाः दन। तर दबूया मनूत धाःसा छधी हे जुइक, खोँसि थें ग्वःमुना च्वन तिर्मि। 'तार्रतुरं, चिल्लाय्मिल्लाय् व हार्रहुरं' सलं पालुङ गां गोफसय् लाःगु सिमाथें सना च्वन।

च्वेच्वेकं, हाकिम थें जुयाः चिन्यासाहुया खलःछिसिनं पुलिसतेत निर्देशन बिया च्वन। मचा, बुरा हे मधासें पुलिसतेसं नं मिखा तिस्सिनाः थःगु अनन्य बफादारी क्यना च्वन। 'पुलिस धैँपि इन्साफया पँलिइँपि' धैगु सोभार्पि गामाःतेगु धारणा हे फातापुइक अमिसं थःगु नृशंसता उला च्वन। दबू छचाःलिं घेरा बियाः हयेकाः वनेवं दनक्क मिब्वाला दनावःथें सकलें पाःलाक सनाहल। ध्वामथूसां स्यालय् हानाः दनाः वःगु अमिगु चिल्लाय्दना सः पालुङमिते न्हाय्पनय् न्हाय्पनय् 'इन्कलाब' [illegible]याः थ्वःवन। पुलुक्क पालुक्क पिलुयाः सर्गःया नगुत उत्सुकतावश पालुङया धरती ब्वस्वै च्वन। 'ककक कतायक कतायक' [illegible]: खात भभन्हुं भोगतेमा तःलय्, धालय्मा तःलय् व न्हाय्कंमाया भालय् भालय् सू जुल। 'ब्हाउँ ब्हाउँ' उउं न्ह्यज्यां वःपि खिचातेत नं पुलिसतेसं चाःचाःतुं लिना जुल। गलय् गलय् सा, म्ये, च्वलय्, फैत नं कंकला सलं हालाः की हे ल्यहें ल्यहें दंक इप्पः कना च्वन। गां छगुलि हासाय् तयाः यला च्वंगु जाकि थें चलायमान जुया च्वन। उखे थुखे प्यखेंया फसय् ग्यानापु ज्वांय् ज्वांय् सया च्वन। तर ध्व ग्यानापुया दुनें, पालुङ गांया संन्ह्यः हे ब्यना ब्यना वंक, यैपुगु ब्याहांचुलि बुलुहुं बुलुहुं थ्वबा च्वंगु न्यनाः शोभाभगवतीया न्ह्यःनेसं च्वंगु पाःल्हों त्वल्हये जुया च्वन।